

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 18 верасня 1987 г. © № 38 (3396) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Нарада ў ЦК КПСС

У ЦК КПСС адбылася нарада з кіраўнікамі сродкаў масавай інфармацыі і прапаганды, на якой разглядаліся некаторыя пытанні, звязаныя з выкананнем пастановаў ЦК КПСС аб падрыхтоўцы да 70-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

На нарадзе выступіў член Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС Я. К. Лігачоў.

Ён адзначыў, што савецкая прэса актыўна садзейнічае працэсу перабудовы, дэмакратызацыі, галаснасці, энергічна змагаецца супраць усяго аджыўшага, непрыгоднага, сцвярджае ў жыцці пазітыўнае. ЦК КПСС аказвае ўсямерную дапамогу і падтрымку друку, літаратурнай грамадскасці. Па шэрагу публікацый прыняты пастановы ЦК КПСС. Любыя спробы як у цэнтры, так і на месцах замоўчваць дзелавую крытыку і надалей будучы рашуча адваргацца.

У дакументах, прынятых у пачатку гэтага года ў сувязі з 70-годдзем Вялікага Кастрычніка, ЦК КПСС падкрэсліў, што ў палітычнай рабоце сярод працоўных неабходна пераконаўча раскрываць арганічную сувязь здзяйсненняў Кастрычніцкай рэвалюцыі і цяперашніх, рэвалюцыйных па сваёй сутнасці пераўтварэнняў усіх бакоў жыцця савецкага грамадства, аргументавана паказваць дасягненні сацыялізму, яго карэньны перавагі перад капіталізмам. У гэтых адносінах газеты, часопісы, тэлебачанне і радыё, іншыя сродкі інфармацыі і прапаганды вядуць вялікую работу. Вырасла цікавасць людзей да тэлебачання, да друкаванага слова.

Аднак некаторыя выданні, як адзначае грамадскасць, не здолелі правільна зарыентавацца, арганічна спалучыць праўдзівае асвятленне нашай гісторыі з вырашэннем сучасных праблем перабудовы. Прычым асобныя перыяды гісторыі асвятляюцца часам аднабокова.

На сустрэчы з кіраўнікамі сродкаў масавай інфармацыі і прапаганды, творчых саюзаў, якая адбылася пасля чэрвеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС, адзначалася, што нельга дапускаць непаважнага стаўлення да нашага народа, да тых пакаленняў, якія пабудавалі сацыялізм, адстаялі яго ў смяротнай сутычцы з фашызмам. Таму трэба на ўвесь голас гаварыць пра Кастрычнік, пра сацыялізм, пра тое, хто мы ёсць, адкуль мы і што маем у выніку рэвалюцыі, перамогі і развіцця сацыялізму.

(Заканчэнне на стар. 2).

Госці і беларускія пісьменнікі перад пачаткам семінара.

Фота Ул. КРУКА.

УПЕРШЫНЮ ў РЭСПУБЛІЦЫ

Дом творчасці пісьменнікаў імя Дуніна-Марцінкевіча гасцінна прыняў сяброў з сацыялістычных краін. Перакладчыкі беларускай літаратуры з Балгарыі і Польшчы, Чэхаславакіі і ГДР, Венгрыі і Югаславіі прыехалі на першы ў нас семінар, каб бліжэй пазнаёміцца з жыццём нашага народа, яго літаратурай, культурай, гісторыяй. Адкрыўся семінар словам народнага паэта Беларусі, старшыні праўлення СП БССР Максіма Танка. Прадставіўшы прысутным гасцей, першы сакратар праўлення Ніл Гілевіч выказаў спадзяванне,

што сустрэча пройдзе паспяхова і з карысцю.

Пра пераклады як пра масты дружбы і ўзаемаразумення паміж народамі гаварылі народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін, доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс, начальнік Беларускага аддзялення Усесаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах Г. М. Конаў, перакладчыкі Фларыян Няўважны (ПНР), Вацлаў Жыдліцкі (ЧССР), старшыня секцыі перакладу і літаратурных ўзаемасувязей СП БССР Вячаслаў Рагойша.

У адкрыцці семінара ўдзельнічалі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ Я. К. Вайтовіч, вядомыя пісьменнікі, прадстаўнікі прэсы.

НАШ КАР.

НА ШЛЯХУ ўМАЦАВАННЯ СУВЯЗЕЙ

Патрэба ў скліканні такога семінара — перакладчыкаў з беларускай мовы — даўно наспела, бо значна выраслі шэрагі новых шчырых пасрэднаў-тлумачоў і стала больш паслядоўнай практычна іх дзейнасць, павышэла і само майстэрства перакладаў. Але і з'явілася шмат праблем і проста пытанняў, якія неабходна абмеркаваць за нашым пісьменніцкім «круглым

3 уступнага слова Максіма ТАНКА

сталом», выслухаць пажаданны сяброў-перакладчыкаў, абмяняцца ўзаемнымі меркаваннямі і прэтэнзіямі, сваімі радасцямі і трывогамі, планами на бліжэйшую будучыню. Можна, гэта наша сустрэча дасць адчувальнае штуршок і крытыцы, якая ўсё яшчэ абмянае перакладчыц-

кую дзейнасць альбо патрабуе ад яе неажыццявімага — даслоўнага, літаратурнага перакладу, перадачы не ўласцівага той ці іншай паэтыцы рытмічнага, сінтаксічнага ладу мастацкага твора, вобразнай сістэмы... Дакладны лексічна, даслоўны

пераклад можа стаць толькі мёртвай маскай.

Аднойчы на Усесаюзным сімпозіуме перакладчыкаў у Маскве вядомы нямецкі пісьменнік Альфрэд Курэла прыводзіў цікавае выказванне Гётэ аб рэалізме, якое варта памятаць усім, хто бярэцца за складаную і адказную працу перакладу.

(Заканчэнне на стар. 2—3).

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА

Анкета «ЛіМа»

1. У чым Вы асабіста бачыце пераемнасць рэвалюцыйных традыцый, практычную сувязь перабудовы з ідэаламі Кастрычніка?

2. Як Вы ўяўляеце значэнне чалавечага фактара, чалавечай асобы ў працэсе перабудовы? Ролю мастака ў рэвалюцыйным абнаўленні, якое адбываецца ў грамадстве?

3. аднамі на пытанні анкеты ў «ЛіМа» выступілі кампазітар Я. Глебаў (7 жніўня г. г.), кінарэжысёр В. Нікіфары (21 жніўня г. г.), мастак З. Азгур (4 верасня г. г.), пісьменнік І. Дуброўскі (11 верасня г. г.).

Сёння на анкету адказвае пісьменнік Уладзімір Гніламёдаў.

1. Перабудова і пераемнасць, што варта падкрэсліць адразу ж, арганічна звязаны паміж сабой. Інакш і быць не можа. Гэта пераканаўча паказалі і даказалі яшчэ 20-я гады, якія, несумненна, у многім пераклікаюцца з нашым часам — часам шырокага вяртання да рэвалюцыйных ідэалаў Кастрычніка, працягам іх і развіццём.

У сучаснай савецкай літаратуры паступова ўзнаўляецца так уласцівы першым паслякастрычніцкім гадам рух навізны, раскаванасці, пафас творчых пошукаў, актыўных адносін да жыцця. Вопыт 20-х гадоў каштоўны і ў гэтым плане і ў тым, што эстэтычная актыўнасць, характэрная першапачатковаму этапу станаўлення савецкай літаратуры, як вядома, была вельмі супярэчлівай. Заміналі адмоўныя тэндэнцыі — нігілістычнае стаўленне да спадчыны, сацыяльны экстрэзм, які ішоў ад жадання фарсіраваць логіку жыцця, прыспешыць гістарычныя працэсы і інш. Водсвет сацыяльнага экстрэзму адмоўна адбіўся на літаратуры гэтага і пазнейшых перыядаў.

Літаратура шмат што можа, аднак далёка не ўсё. Скажам,

падносіць цэглу яна не можа, а П. Броўка ў 20-я гады патрабаваў: «Я хачу, каб слова падносіла цэглу, а вершы ў альбом і хто іншы напіша». Зразумела, гаворка ідзе пра душэўны жэст паэта, унутранае парыванне, якое ўвасобілася ў такую незвычайную метафару, аднак яно дастаткова паказальнае і само па сабе.

І той нігілізм у адносінах да спадчыны, на які ў той ці іншай форме хварэлі і Пралеткульт, і «Маладняк», і БелАПП, — урок на ўсе вякі і стагоддзі. Сёння, у перыяд паскарэння, больш чым калі ўважліва трэба ўглядацца ў глыбіню гістарычнага вопыту грамадства, улічваць дыялектыку яго сувязей з папярэднімі перыядамі і эпохамі, у літаратуры — гэта значэнне мастацкай спадчыны. Што мы без апоры на класіку?! Недаацэнка класікі, накопленнага вопыту, без якога немагчыма далейшае развіццё, — рэч небяспечная, асабліва ў такіх вольных адказных, пераломных часах рэзкіх сацыяльных зрухаў, паскарэння. Зрэшты, усё гэта як быццам добра вядома, аднак на практыцы (а ў анкетзе гаворка ідзе якраз пра практычны бок справы) яшчэ трапляюцца выпадкі,

калі такое здараецца. Прыклад — нядаўні артыкул Л. Дранько-Майсюка пад назвай «Як і «навошта»?». У ім ёсць здаровыя, правільныя думкі (скажам, пра некаторую запраграмаванасць нашай літаратуры), але аўтар так іх «завастрае», так «абагульняе», што яны пераходзяць у сваю супрацьлегласць. Ён прыходзіць да сумнай і адназначнай высновы, што ў беларускай літаратуры калі што і рабілася, то не так, як трэба, што яна вельмі аднастайная і адсталая: «Наша творчасць нагадвае нерушэўнае векавае дрыгва, якую не здолее асушыць і самая заўзятая меліярацыя». (І тут, аказваецца, без яе не абыйсцяся!)

Каб даказаць, што гэта і сапраўды так, ён звяртаецца да пытання аб змесце і форме літаратуры і піша: «Яшчэ з часоў РАППа мы толькі й ганяліся за зместам, судорам забываючыся на форму». І пайшоў: форма, форма, форма... Тут мы, маўляў, нічога не дасягнулі. Суседнія літаратуры — тыя дасягнулі. Руская літаратура, напрыклад, «можа дазволіць сваім лепшым творцам у галіне формы («творцы ў галіне формы?» — У. Г.) «адчуць сябе ўзброе-

нымі (узброенымі? — У. Г.) слабай». Беларуская — маладая — літаратура такога дзядуля нікому з нас даць не можа». Бо форма не развітая.

Па-першае, не трэба так супрацьстаўляць.

Па-другое, не варта разглядаць і ацэньваць літаратуру аднабакова — зводзіць усё толькі да формы.

Па-трэцяе, нельга так павярхоўна разумець форму — толькі як «характэр радка», «завершанасць строфа», «музычнасць і рытм прозы...» Адсюль вывад: авалодвай «завершанасцю строфа», «музычнасцю прозы» і г. д. — і ўсё будзе ў парадку, «па форме». Не, мала гэтага, — А. Блок, пра якога ўспамінаецца ў артыкуле, разумеў справу інакш! Ён гаварыў пра форму душы...

І яшчэ. Узровень распрацаванасці мастацкай формы ў сучаснай беларускай літаратуры ў цэлым, безумоўна, дастаткова высокі, каб весці далейшыя пошукі. Гэта, зразумела, ніякім чынам не азначае, што тут няма недахопаў. Есць. Але ў ацэнцы асобных з'яў і пралікаў трэба, на мой погляд, зыходзіць з агульнага, паўтараючы высокага ўзроўню. Дарэчы, аўтар артыкула высока ставіць нядаўна апублікаваныя «Аповесць для сябе» Б. Мікуліча і «Паэму тугі» А. Бачылы. Тут ён супярэчыць самому сабе. На вялікі жаль, аповесць Б. Мікуліча, пры ўсёй значнасці гэтага твора, не верх мастацтва, таксама, як і паэма А. Бачылы. Адною належнае шчырасці, грамадзянскасці аднаго і другога, цяжка захапіцца майстэрствам, гаварыць пра дасканаласць ці навізну формы.

Праблема формы ў беларускай літаратуры заўсёды была важнай і актуальнай. Як, дарэчы, і зместу — адно без другога не існуе. Свая форма была ў Купалы, свая — у Коласа, хаця адзін і другі пісалі вершы і паэмы. Па-рознаму пісалі...

Што праўда, тое праўда, — не заўсёды ў нас спрыялі мастацкім пошукам.

Я помню, як Х. Жычка казаў некалі пазам-эксперыментатарам: «Ведаеце, і верлібру рыфма не зашкодзіць». Можа, ён жартаваў? Нішто сабе жарты... Знаходзіліся крытыкі (і не толькі крытыкі), якія не падтрымлівалі эксперыментатары, але стрымаць пошук, развіццё мастацтва слова яны не маглі. У гэтай сувязі можна зразумець Л. Дранько-Майсюка, які своечасова ўспоміў пра неарпаўцаў і неарпаўскую пугу як метады кіравання літаратурнай, але ў цэлым яго выступленню бракуе таго, што ад яго спадзяваліся (тыя, хто чытаў ягоныя вершы) пачуць — удумлівасці, гістарызму, аналітычнага пачатку. Гаварыць так «агулам» пра наша літаратурнае мінулае — з «кухарскай заспакоенасцю «ляклі» свае раманы і паэмы», — мне здаецца, нельга. Гэта якраз па-раппаўску.

Мне здаецца, істотны недахоп нашай сучаснай літаратуры (большай яе часткі, прынамсі) не ў «звышмястоўнасці», а наадварот — у тым, што ёй, на жаль, часта няма чаго сказаць, што яна ў нечым страціла адчуванне жыцця і слаба выкарыстоўвае традыцыі і ўрокі папярэдніх этапаў.

2. Як я ўяўляю значэнне чалавечага фактара, чалавечай асобы ў працэсе перабудовы, ролю пісьменніка ў рэвалюцыйным абнаўленні, якое адбываецца ў грамадстве?

Новая літаратура, новы перыяд у развіцці літаратуры пачынаюцца з новага чалавека — гэта добра вядома. Першы паказчык руху літаратуры, як эстэтычнага стану — літаратурны герой, таму што менавіта ў ім у першую чаргу ўвасобляецца гуманістычная канцэпцыя мастака, яго ўяўленні аб чалавечым фактары. Дык вось я і шукаю яго — новага чалавека, народжанага часам, новага героя — у свежых нумарах

Нарада ў ЦК КПСС

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

Правільнаму разуменню нашай гісторыі, яе складаных перыядаў памагаюць матэрыялы XXVII з'езда, пленумаў ЦК КПСС, выступленні М. С. Гарбачова, іншых кіраўнікоў партыі і ўрада, зварот ЦК КПСС да савецкага народа ў сувязі з 70-годдзем Вялікага Кастрычніка. Рэдакцыйныя калектывы, журналісты павінны пастаянна звяртацца да гэтых дакументаў.

Пасля красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС у савецкай прэсе ўсё больш актыўна публікуюцца матэрыялы, якія адлюстроўваюць розныя думкі, што з'яўляецца прэзьяй дэмакратыі, галоснасці. Але заўважана, што некаторыя рэдакцыйныя ахвотна публікуюць тое, што адпавядае іх пункту гледжання. А тое, што не адпавядае, — ці не публікуюцца, ці суправаджаецца з ходу каментарыям рэдакцыі, які адваргае публікацыю. Атрымліваецца дэмакратыя з аднабаковым рухам, яе трэба жываць. І ўжо зусім выходзіць за рамкі дэмакратычнай практыкі, калі публікуюцца матэрыялы па аднаасобным вырашэнні рэдактара, без разгляду рэдакцыйнай калегіі газеты, часопіса.

Сур'ёзнай задачай з'яўляецца павышэнне культуры дыскусій, палемікі. Усім трэба паважліва ставіцца да меркаванняў апанентаў, не секчы з пляча. Бо гаворка ідзе пра пошук ісціны з мэтай умацавання савецкага ляду жыцця.

Была звернута ўвага на наступнае. У ідэалагічнай рабоце неабходна ўлічваць тыя акалічнасці, што грунтоўна мяняюць тактыку, перабудоўваюць свае шэрагі нашы праціўнікі за мяжой. Усвядоміўшы, што Савецкі Саюз выйдзе з перабудовы яшчэ больш моцным, а прыцягальнасць сацыялізму ў свеце расце, праціўнікі пачалі збіраць у адзіны фронт усе рэакцыйныя сілы, каб перашкодзіць, а калі можна, то і сарваць нашу палітыку паскарэння, перабудовы, дэмакратызацыі. Асабліва стаўка робіцца на ажыўленне нацыяналістычных настрояў.

Частку свайго выступлення Я. К. Лігачоў прысвяціў вырашэнню задач у галіне эканомікі, якія стаяць перад краінай у сёлетнім годзе. Падкрэслівалася, што адным з самых важных вынікаў перабудовы павінна стаць забеспячэнне ў бліжэйшыя гады насельніцтва харча-

ваннем у дастатковай колькасці і высокай якасці.

З дня ў дзень сродкам масавай інфармацыі і прапаганды трэба трымаць у цэнтры грамадскай увагі ход выканання планаў сацыяльна-эканамічнага развіцця, змагацца за лепшае матэрыяльнае і духоўнае жыццё савецкіх людзей. Неабходна праяўляць цікавасць да таго, як ідуць справы з пераходам прадпрыемстваў, галін на поўны гаспадарчы разлік і самафинансаванне. Што тэрмінова рэальнае і масавае прыцягненне працоўных у кіраўніцтва дзяржаўнымі справамі? Што перашкоджае маральнаму аздараўленню грамадства, пераадоленню бюракратызму, урэўнілаўкі, сцвярдзенню цярпезага ладу жыцця? Як перабудоўваюцца розныя звонкі партыі і дзяржавы? Што новага ў дзейнасці масавых грамадскіх арганізацый? Якія працэсы ідуць у навуцы, культуры, літаратуры, мастацтве? Гэтыя і многія іншыя пытанні павінны займаць рэдакцыйны газет, часопісоў, тэлебачанне, радыё.

Вельмі важна праяўляць настойлівасць у павсюдным распаўсюджванні каштоўнага вопыту перабудовы, павышаць рэзультатывасць сацыялістычнага спаборніцтва за дастойную сучаснаму славянскаму юбілею нашай сацыялістычнай Радзімы.

ТАСС.

НА ШЛЯХУ ЎМАЦАВАННЯ СУВЯЗЕЙ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

«Калі б якому-небудзь мастаку, — пісаў Гётэ, — удалося скапіраваць сабаку, скажам, пудзеля, з усімі яго адметнымі адзнакамі і асаблівасцямі — скурай і поўсцю, з лапамі і кіпцюрамі, з мордай і хвостом, — а потым ажывіць гэтую копію так, каб яна магла брахаць і скакаць, то на свеце стала б на аднаго пудзеля больш, але твора мастацтва не атрымалася б».

На вялікі жаль, у нас шмат яшчэ падобных пудзеляў скача ў перакладах і не трапляе пад прыцэл крытыкі...

Справа перакладаў гэта не нейкае сезоннае мерапрыемства ці аднаразовае кампанія. Гэта — адзін з важнейшых участкаў у праграме культурнага будаўніцтва краіны, якія прадстаўляюць перакладчыкі. Гэта — праца, якая пачалася яшчэ ў мінулых стагоддзях і разлічана не на адно пакаленне майстроў слова. Справа перакладу — творчая, а творчасць гэта перш за ўсё праца нястомная, апантаная, натхнёная, інакш бы ён не займаўся вялікія майстры прыгожага пісьменства кожнага народа. Паміж вытокамі і вынікамі перакладчыцкай творчасці — складаны працэс пераўзнаўлення, перавыяўлення жыцця, засведчанага мастаком у вобразнай тканіне твора, які перакладаецца.

У поглядах на мастацкі пе-

раклад ад старажытнасці да нашых дзён заўважаецца процістаянне, проціборства двух накірункаў: арыентацыя на тэкст арыгінала і разлік на ўспрыманне свайго чытача. На скрыжаванні гэтых накірункаў знаходзіцца дыялектычнае разуменне мастацкага перакладу. Вызначальным застаецца ўсё ж патрабаванне ашчаднага стаўлення да аб'екту перакладу і ўзнаўленне яго як твора мастацтва ў адзінстве зместу і формы, у нацыянальнай і індывідуальнай своеасаблівасці, самабытнасці, самавітасці аўтара арыгінала. Пераклад можа мець адступленні ад арыгінала, але ён мусіць гучаць натуральна, быць другім арыгіналам. На гэтым часам, на вялікі жаль, звяртаюць мала ўвагі.

Ва ўсе гады пераклады з'яўляліся магутным стымулам культурнага росту і ўзаемазвязі кожнай нацыі. Шляхі ўспрымання чужаземных, іншомоўных літаратур заўсёды выразіліся складанасцю, супярэчлівасцю, а яшчэ і малаабгрунтаванымі вывадамі крытычнага аналізу таго ці іншага твора або нават пісьменніка. У сувязі з тымі вялікімі пераменамі, якія адбываюцца ў нашым грамадстве, вынікае неабходнасць ідэйна-мастацкіх удакладненняў, выяўлення новых, раней не заўважаных або наўмысна абмінутых з'яў літаратурнага працэсу,

«ЛЯЛЬКА» З ВІЦЕБСКА

На мінскай сцэне дэбютуе лялечная труппа Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа

Больш за сорак гадоў зберагаўся ў рэпертуары коласаўцаў спектакль «Несцерка» В. Вольскага. А ў красавіку 1986-га іншая п'еса аднаго са старэйшых нашых драматургаў — «Дзед і

жораў» — увасоблена на коласаўскай сцэне. Над пастаноўкай працавалі акцёры-лялечнікі пад кіраўніцтвам рэжысёра В. Клімчука. Так нарадзіўся беларускі тэатр «Лялька».

15 верасня пачаліся першыя мінскія гастролі самага маладога тэатральнага калектыву рэспублікі. Яны працягнуцца да 30 верасня ў памяшканні Рэспубліканскага ТЮГа. На афішы «Лялькі» — «Прыгоды трох парасят» Н. Маціш, «Чорная курыца» А. Пагарэльскага, «Чараўны запаркі» І. і Я. Златапольскіх.

С. ДАШКЕВІЧ.

часопісаў. Чытаю шмат — розных твораў, розных аўтараў, а новага героя, прызнацца, не знаходжу. У цэлым уражанне такое, што ў нашай беларускай літаратуры мала што мяняецца ці мяняецца надта ж марудна. І ўсё ж такі прыкметы новых павеваў ёсць, і не толькі ў П. Панчанкі, і не толькі ў паззі, якая таксама становіцца сродкам пазнання жыцця. Нядаўна прачытаў нарыс Я. Сіпакова «Сяргей Сцяпанавіч» (надрукаваны ў «ЛіМе») — пра вядомага паэта Сяргея Дзяргая і падумаў: а вось гэта і ёсць, пэўна, новы герой. Ну, вядома, не ў поўным і вычарпальным сэнсе слова, не Паўка Карчагін і не фадзееўскі Левінсон (памятныя з 20—30-х гадоў), якія сталі мастацкімі вобразамі-сімваламі цэлай эпохі і якія з незвычайнай яснасцю і пераканальнасцю выявілі гераічны пафас часу, яго стваральныя пакненні. Але «прыкідка» на таго героя ёсць і ў нарысе Сіпакова — яго герой пранёс ідэалы Кастрычніка праз усё сваё жыццё, спалучаючы ў сабе «час» і «вечнасць», класавы агульначалавечы. І аўтар нарыса, і яго знакімы герой не тояць праўды пра чалавека і яго лёс. Чалавек у Сіпакова мысліць маштабамі гісторыі.

Зразумела, паэт, якім быў Сяргей Дзяргай — натура глыбокая, філасофскі засяроджаная, шматгранная — «аб'ект», выключна прыдатны для такой мэты і ўдзячын.

Сустрэкаю Янку Сіпакова, каб павіншаваць і падзякаваць.

— Братачка, я ж не сёння напісаў, а некалькі год назад. Былі ўжо і набралі, але не пайшло.

— Як не пайшло?
— Як? Хіба ты не ведаеш, як? Не пусцілі.

Я не стаў удакладняць, хто не пусціў. Добра, што нарэшце пайшло. Значыць, сам чалавечы фактар стаў інакшым... Галоўнае сёння — паказаць

чалавечы фактар, стварыць вобраз чалавека, які ўвасабляе ў сабе рухаючую сілу перабудовы, яе стваральныя пачатак, чалавечы сацыяльна актыўнага, дзейснага, ад якога залежыць увесь ход перабудовы і яе далейшы лёс.

Такого героя чакаем.

Горкая праўда, што мы за лішне непаспешліва выходзім на новае. Але ж выходзім. У ліпеньскім часопісе «Польмя» за гэты год надрукаваны лірычныя запісы Я. Брыля. Многія з іх уражаюць свежым і смелым поглядам на тыя ці іншыя з'явы жыцця.

Можна было б нагадаць і яшчэ тое-сёе...

Літаратура павінна шырэй звяртацца да рэальнасці, паўней і шматгранней адлюстроўваць праўду жыцця, не спрашчаць. Гэта галоўная ўмова для паўнакроўнай жыццяздзейнасці чалавечага фактара, для нараджэння новага героя. Праблема героя — праблема змястоўнасці літаратуры.

Без апоры на праўду — як гаварыць пра сувязь з ідэаламі Кастрычніка, з заповітамі Леніна?

Гэтаму павінны дапамагчы крытыка і літаратуразнаўства. Для іх шмат работы. Мы павінны шчыра сказаць, што беларуская савецкая літаратура і яе гісторыя прачытаны і вывучаны намі недастаткова. Па-за ўвагай аказаліся «Дзве душы» М. Гарэцкага, яго ж «Камароўская хроніка», «Тутэйшыя» Янкі Купалы, «Запіскі Самсона Самасуя» і многія іншыя з'явы, сітуацыі, тэндэнцыі і заканомернасці. Гісторыя беларускай літаратуры не мае патрэбы ў лагіроўцы, прыхарошванні. Яна ведала розныя перыяды ў сваім развіцці, уздымы і спады. Пра ўсё трэба напісаць праўдзіва. Ад благага мы павінны адмаўляцца, а ўсё добрае бяром з сабой. У дарозе спатрэбіцца. Гэтага патрабуе перабудова.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ.

вартання неапраўдана праігнараваных талентаў, а таксама ўсталявання новых аўтарытэтаў, новых мастацкіх каштоўнасцей, адкрыццяў.

Заглыбленне ў псіхалогію характару чалавека становіцца ўсё больш характэрным для нашых пісьменнікаў. І сёння нельга ўявіць беларускую літаратуру, як і ўсю савецкую, ды і сучасную сусветную літаратуру без плённага ўплыву Талстога, Дастаеўскага, Чэхава, Гоголя, Горкага. Працэс узаемаабмену культур не можа ісці без іх узаемаўзбагачэння. Праўда, працэс спазнання іншых культур моцны і прынцыпам мастацкага дапаўнення, калі побач з амерыканскім Лангфэлам існуе Лангфэла рускі — Івана Буніна ці беларускі — Аркадзя Куляшова, побач з нямецкім Фаўстам ёсць «Фаўст» рускі — Барыса Пастэрнака, і беларускі — Васіля Сёмухі.

На перакладах выдатных твораў кожная літаратура праходзіць праверку на трываласць, гнуткасць, бляск, а нацыя, якую гэтая літаратура прадстаўляе, — на сваю палітычную, сацыяльную і духоўную сталасць. Цяпер, каб «выйсці ў свет», самі народы пачынаюць перакладаць свае духоўныя здабыткі на іншыя мовы (балгары, румыны, сербы). Аднак справа перакладу для большасці пісьменнікаў не становіцца такой блізкай, як свая творчасць. Мабыць, не застаецца для гэтага часу — так дынамічна разгортаецца жыццё на планеце.

Доўгі час у нас бытвала такая практыка: ты перакладаеш мяне, а я ў адказ — цябе перакладу, галоўным чынам да юбіляў ці розных знамянальных дат. У планах выдавецтваў было

шмат выпадковасцей. Толькі апошнім часам выдавецтва «Мастацкая літаратура» імкнецца арганізаваць, перабудаваць перакладчыцкую дзейнасць, плануе чысерыю кніг перакладной літаратуры. Аднак і тут мы неадраваляна, хранича познімаем, не паспяваем за жывым літаратурным працэсам у саюзных рэспубліках, а тым больш у краінах зарубешных. Чытач усё яшчэ стаіць на чарзе, каб прачытаць іх. Відаць, у кожнай літаратуры павінна была б існаваць «карта» перакладаў, нашых двухбаковых творчых сувязей, каб уважліва бачыць неасвоенныя літаратурныя кантэненты і прымаць захады па аператыўным іх засяленні.

У сувязях з зарубешнымі літаратурамі шмат маглі б дапамагчы нам нашы прадстаўнікі ў ЮНЕСКА, Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Добра пастаўлена справа перакладу мастацкіх твораў садзейнічала б нашай агульнанацыянальнай барацьбе за мір, за збліжэнне розных народаў, больш актыўна пасабляла б навядзенню трывалых мастоў дружбы між нацыямі, народамі, краінамі. Што датычыць нашай рэспублікі, дык пакуль што слаба вядзецца ў нас падрыхтоўка перакладчыкаў з іншых моў, а тым больш на іншыя мовы. І тут уся надзея на вас, дарагія сябры.

Як бачым, у наш сённяшні неспакойны час перад перакладчыкамі, як і перад усімі літаратарамі, назіралася шмат праблем. Мы спадзяёмся, што наша нарада-семинар стане для ўсіх значнай вяхой на шляху ўмацавання нашых братэрскіх сувязей, дружбы між нашымі народамі.

П РАЦОЎНЫМІ і творчымі дасягненнямі сустрэў авіяны славаю Полацк дваццаць пятую восень дванацатага стагоддзя свайго жыцця. Заснаваны крывічамі на гандлёвым водным шляху «з варагаў у грэкі», старажытны горад стаў значным цэнтрам культуры бе-

НЕ ШУКАЙЦЕ КРАСЫ ЗА МОРАМІ...

ларускага народа. Вялікую ласку да таго месца, дзе нарадзіўся, меў Францыск Скарына. На полацкі юбілей, да якога было прымеркавана і традыцыйнае XIV Скарынаўскае свята кнігі, прыехалі госці з іншых гарадоў, сябры з братніх рэспублік. Да падножжа помніка першадрукару ўсходніх славян ляглі кветкі шчырай удзячнасці слаўнаму сыну зямлі полацкай.

На сходзе партыйна-гаспадарчага актыву горада намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР У. А. Мікуліч павіншаваў палачан з узнагародай — Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР за поспехі ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, уклад у забеспячэнне разгрому фашысцкіх захопнікаў і ў сувязі з юбілеем.

Не шукайце красы за морамі, Узбяражжаў з крыштальнымі зорамі, — Прыязджайце да нас на Полаччыну, Пахадзіце яе прасторамі.

Так сказаў у сваім вершы Г. Бураўкін.

Цёпла віталі палачане А. Савіцкага, якому як актыўнаму ўдзельніку змагання з гітлераўскімі захопнікамі і леталісу слаўных спраў сваіх землякоў у ліку іншых прысвоена званне ганаровага грамадзяніна горада Полацка.

На ўрачыстасцях выступілі таксама Л. Прокша, С. Законнікаў, В. Аколава, І. Стадольнік, У. Ліпскі, І. Жарнасек, А. Пісьмянкоў, Н. Гальпяровіч, С. Панізінік, Г. Дзмітрыеў — пісьмен-

Выступае С. Законнікаў.

Ажываюць старонкі гісторыі.

Фота А. КАЛЯДЫ.

нікі, чья творчая дарога звязана з гераічнай гісторыяй і сённяшнім днём горада на Заходняй Дзвіне.

Чаравалі палачан і іх гасцей работы мастака А. Марачкіна і скульптара А. Шатэрніка на вернісажы ў карціннай галерэі гісторыка-археалагічнага запаведніка. Велічна і ўрачыста іграў у канцэртнай зале Сафійскага сабора орган, гучалі бе-

ларускія цымбалы і скрыпкі «Віртуозаў Масквы»...

Бойкі гандаль ішоў на кніжным кірмашы, пісаліся аўтографы з самымі найлепшымі пажаданнямі. У далёкае мінулае пераносіла тэатралізаванае відовішча.

А ў вышыні над горадам пагодліва сінела вячыстае мірнае неба.

НАШ КАР.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

Аб узнагароджанні тав. Максіма Танка (Скурко Я. І.) ордэнам Дружбы народаў

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяціпяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць паэта Максіма Танка (Скурко Яўгена Іванавіча) ордэнам Дружбы народаў.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР А. ГРАМЫКА.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Т. МЕНТЭШАШВІЛІ.

Масква, Крэмль. 16 верасня 1987 г.

УЗНАГАРОДЫ XII УСЕСАЮЗНАГА

Заклучныя працякі пасаджэнняў журы Усесаюзнага фестывалю тэлевізійнага фільмаў, які праходзіў у Мінску з 7 па 13 верасня, выглядалі так. У праграме мастацкіх стужак Вялікі прыз было вырашана не прысуджаць. Фільмы «Сведна» В. Рыбарова і «Міхайла Ламаносаў» А. Прошкіна атрымалі дзве першыя ўзнагароды (дзевяцісерыйнай нарціне масноўскіх кінематографістаў аддало свае сімпатыі і глядацкае журы). Адзначаны рэжысёрскі дэбют А. Цабадзе («Пляма»), лепшы прызнана выкананне ролі Зілава А. Далем (пасмяротна) у фільме «Адпачынак у верасні». Прыза горада Мінска ўдастоены стваральнікі стужкі «Дарагі Эдысон».

Вялікімі прызамі ўзнагароджаны мультыплікацыйны фільм «Востраў снарбаў» (у конкурсе карцін для дзяцей) і «Паўночныя званы» (спрод мультычных фільмаў).

Найбольш напружаным было творчае саборніцтва ў дакументальнай праграме фестывалю. Каменціруючы яе па просьбе карэспандэнта «ЛІМа», вя-

домы тэлекрытык С. Муратаў сказаў:

— Фестываль у Мінску выгадна адрозніваўся ад папярэдніх тэлефорумаў. У дацэнненні да праграмы тэледакументальны гэта, найперш, выявілася ў змяшэнні колькасці стужак. Замест звычайных 50-ці сёлета іх было 30. Таму, напэўна, не давалася пабачыць дзюжурных фільмаў, фільмаў-тостаў. Стужак, якія рэальна прэтэндавалі на фестывальныя ўзнагароды, было больш, чым заснаваных прызоў. Радуе той факт, што адбываецца прыкметны жанравы зрух — у бок праблемнага кіно. Упершыню на нашых фестывалю дзейнічала «вольная трыбуна» — своеасаблівы неафіцыйны «дублёр» журы.

Узнагароды атрымалі дакументальныя фільмы «Архангельскі мужык», «Месцавы глобус», «Шафёрская балада», «Наш век», «Чарнобыль: два колеры часу», «Від з акенца».

Вялікі прыз XII Усесаюзнага тэлефестывалю ўручыны стужцы Беларускага тэлебачання «Тут быў Крылоў» (рэжысёр Ю. Хашчаванці).

НАШ КАР.

Мар'ян ДУКСА

3 КНІГІ
«Заснежаныя ягады»

А наша праўда, нібы жыта ў маі,
зазелянела, лапушыцца зычна.
Яе ніякі вецер не зламае,
ні лівень шквальны, ні мусон трапічны.

Не любіць быць занадта асцярожнай,
уверх глядзець, нібы жабрачка,
знізу.

Яна непадуладная таможня,
у рэшце рэшт абыдзецца без візы.

Яна вышэй за ўсіх ў гульным хоры,
жаданая і слянная ў народзе.
Праз гул хлусні і злыя нагаворы
у кожны двор абавязкова дойдзе.

Па ўсёй Зямлі яна ступае смела.
Ніколі —
вось дзе чыстыя імкненні —
за пазухаю каменя не мела,
хаця яе закідвалі каменнем.

Ды ёй ніколі не далі прапасці,
заўсёды выратоувалі ад мук,
бо людзі знаюць,
што зямное шчасце
атрымліваюць з добрых яе рук.

І белым днём і нават сярод ночы,
адчуўшы, як зямлю трасе ў Невадзе,
пазты, мы спяваем, бы прарочым,
рапсодыю жыццю, пракляцце звадзе.

Здаецца нам, што наш радок —
як выстрал,
аж рэха паляціць па кантынентах...
А ці пачуюць нас прэм'ер-міністры,
ці дойдучы ўшчуванні прэзідэнтам?
Да іх прарвуцца словы праз аблокі?
Да іх наш голас ці прыб'е вятрыска?

Яны далёка і, бадай, высока,
да іх варот нас не падпусцяць блізка.

Няхай сабе! Але калі мы хорам
уздымем свой рашучы гулкі пошчак,
ён можа заўтра стаць магутным горлам
шматлюдных вуліц і вірлівых плошчаў.

І крык у самы непарушны кокан,
напэўна, дойдзе цераз пачакальні.
Каб шкло трымцела генеральскіх вокан,
гудзелі шыбы прэзідэнцкай спальні.

Лазерныя шахматы

Вакол зямнога шару нам
гуляць у кошкі-мышкі?
За лазерныя шахматы
вы што ўзнялі келішкі?

Куды ж, цікава, вынесе
вас гэты план шчыгульны?
Вы думаеце, кінемся
у лазерныя гульні?

Яны занадта хмельныя,
каб стаць законнай верай.
З упартасцю дуэльнаю
не клічце да бар'ера.

Хады свае каронныя
спыніце — яшчэ можна.
Фігуру электронную
зрухне і дурань кожны.

Не даць касмічнай пошасці
страляць агнём па даху —
па-людску вас упрошваем,
не з кволасці ці страху.

Нас стрымлівае ветлівасці
і вытрымка пад скурай.
Хоць мы пры гэтым ведаем,
якой пайсці фігурай.

Зязюльчын голас

Тут, на паляне, ландышы паснулі —
вісіць спакой
сярод зямных турботаў.

Не проста зліцца
голасу зязюлі
з гудзеннем рэактыўных самалётаў.

Настолькі меладычны голас гэты,
настолькі родны,
невоймоўна наскі.

Плыве над лесам,
пад бяздонным светам,
як прывітанне неўміручай казкі.

Ён наша сэрца
і галле рабіны
заўжды
шчыmlівай музыкай палощча,
аж покуль з горла
вогненнай турбіны,
як бомба,
не ўпадзе пярунны пошчак.

Ён зноў плыве раскідзіста і гожа.
Паслухаеш —
і ты амаль паверыў:
яго ніколі
супыніць не зможа
тугое рэха
гукавых бар'ераў.

Ёлка

Пабудзем дзецямі.
Сёння дзень дзяцей.
Бярыцеся за рукі ўсе, хто ёсць:
гаспадары, і госці, і суседзі —
каму там не салідна

ў дзень дзяцей?
Надзеньце маскі,
каб настала яснасць,
дзе пустабрэх-сабака,
дзе лісіца,
дзе воўк-хапуга,

дзе гультай-мядзведзь.
Агляд сягоння
масак відавочных!
Пабудзем дзецямі.

За руку маленства
вазьміце
пад уражаннем віны:
о колькі раз
вы здрадзілі яму

і ад яго публічна адракліся?
Ссыпайце ў сенцах званні і пасады,
амбіцыі, сухую дзелавітасць,
разлік свой тонкі,
хлебны прагматызм —

і вырасце, нібыта на дражджах,
адразу крушня цацак усялякіх —
з маёмасці дарослых дзівакоў...
Пабудзем дзецямі,
лёгкамі, як пух,

свабоднымі, шчаслівымі, як птушкі,
і добрымі, як шчырыя дэльфіны.
Кружыцеся!

А наш цвярозы вопыт
хай пачакае трохі ля варот,
хай паскуголіць.
Сёння дзень дзяцей.

Трактарыст

Штодзень тарахіць у вушах —
раве рухавік, як турбіна.
І пыл забівае кабіну,
не вопратка вечарам — жах.

А ў часе вясенняй сябу,
бы ў негра, блішчаць толькі вочы...
У полі арэ сярод ночы,
хоць дрэмле вясковец любы.

Адзіны навар — у сезон:
зусім не шахцёрскі заробак.
Калі ж ты не выйшаў на «ромбік»,
твой трактар — зусім не рэзон...

Хаця й не вучыўся на пяць,
не быў вундэркіндам,
аднак жа...
Не прагнеш ты долі інакшай —
нічога не хочаш мяняць!

Што ж гэта трымае цябе —
старанне, працоўная святасць,
бязвыхаднасць ці праставатасць —
цяжар валачыць на гарбе?

Няўцёкі ад хворых бар'екоў?
Нявер'е
у пончык салодкі?
Прывычка?
Дзівацтва?
Ці ўсё-ткі
да глыбы звычайнай любоў?

Ну як гэта хуценька ўсё-ткі зрабілася.
Згарэла маленства,
юнацтва з'явілася —
і вось ужо сталасць блукае на выпасе.
А восень у вечнасці просценька
выпісаць.

Як лёгка, як спрытна ўсё
ладзіцца-клеіцца.
Здаецца, зара твая першая кветліца.
А вось ужо кветкі прыносіш з аселицы,
а вось ужо сын твой старанна
нядзеліцца.

І праўда ж, якое жыццё гэта дзіўнае.
Нядаўна ж спяваліся песні радзінныя,
і мары ссыпаліся ў глебу спахвітую.
А сёння дагналі мелодыі жніўныя.

Двое

Кружыліся побач, нібы ў карнавале,
у мройна-вірлівым палоне суседства.
Плылі яны разам, але адчувалі,
што ў іх не каханне, а пэўнае бедства.

І мусілі трызіць адзіных, адзіных,
сваіх заветных у мары салодкай.
І сёння яны — дзве нямыя ільдзіны,
што ў пару звяла веснавая паводка.

У кнігарні

Настойліва смутак варушыцца ціхі,
і вочы мае апускаюцца ніц.
Нібыта заложнікі, нерушы-кнігі
глядзяць безнадзейна з казённых паліц.

Няўжо яны так і не трапяць у ранец,
асуджаны век тут стаіць пры сцяне,
і іх беласнежны навошчаны глянец
ніколі чужая рука не кране?

Што думаюць гэта і вёска і горад?
Чытаць мо адвыклі яны пакрысе,
і кніжны, нарэшце, закончыўся голад —
даверху забітыя секцыі ўсе...

Ці, можа, старонкі маною набраклі,
прапахлі душком фарысейскай нуды?
Ці, можа, іх кропелька мудрасці бляклан
старанна разбаўлена бочкай вады?..

Які рыфмы ні знаходзь —
унутраныя ці канцавыя,
хоць гулкія, як гром,
ці хоць

пяшчотныя, бы поўсць ля шыі,—
як свой радок ні аздабляй
метафарай ці параўнаннем,
а ззяе верша небакрай

тваім бясхітрасным прызнаннем.
Тым, тым, што выразыў сказаць
ты свету
пры вячэрняй зорцы.

А рыфмы ўсе твае вясяць,
як цацкі на святочнай ёлцы.
Іх хоць пакінь,
хоць сабяры —
што з гэтага!

Не будзе глуму.
Яны зіхцяць, як літары
на дрэве ясна-зыркай думы.

«ЛіМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

ГОСЦЬ З ЧЫЛІ

З мэтай збору матэрыялаў
для кнігі пра Савецкі Саюз Бе-
ларусь наведаў прагрэсіўны
пісьменнік з Чылі Пабла Уне-
зус.

П. Унезус — уладальнік вы-
давецтва «Эдзітора» новага гене-
расьёна, аўтар шэрагу кніг па
палітычных пытаннях. Ён пры-
хільна і з вялікай цікавасцю
ставіцца да нашай краіны, пры-
маў удзел у форуме «За бля-
дзерны мір, за выжыванне ча-
лавецтва».

Паводле просьбы гасця ў яго
праграму знаходжанна было ўк-
лючана наведанне Саюза пісь-
меннікаў Беларусі. У гутарцы
прынялі удзел старшыня праў-
лення СП Максім Танк, першы
сакратар праўлення Ніл Гіле-
віч, сакратар праўлення Васіль
Зубан, кансультант Аляксей

Сустрэча ў СП БССР з Паблам Унезусам (другі справа).

Гардзіці. Размова ішла пра
дзейнасць Саюза пісьменнікаў,
пра ўклад пісьменніцкай арга-

нізацыі рэспублікі ў працэс пе-
рабудовы.
НАШ КАР.

У БАЛГАРСКИМ ДРУКУ

У адным з сёлетніх нумароў
балгарскага часопіса «Народни
съвети» («Народныя саветы»,
орган Савета Міністраў НРБ)
апублікаваны два інтэрв'ю пад
рубрэкай «Дэлегаты шостага су-
светнай пісьменніцкай сустрэ-
чы» — з англійскім пісьменні-
кам Джэймсам Олдрыджам і бе-
ларускім пісьменнікам Нілам Гі-
левічам. Інтэрв'ю правяла Люд-
міла Гразданова.

Побач са здымкамі абодвух
пісьменнікаў змешчаны іх фак-
сімілье. Н. Гілевіч жадае чыта-
чам часопіса здароўя і шчасця.
«Няхай будучы мір і дабрабыт
у кожным вашым доме і на
ўсёй зямлі!» — піша наш пісь-
меннік.

«Вядомы паэт, першы сакра-
тар Саюза пісьменнікаў БССР,
прафесар Беларускага дзяржаў-
нага ўніверсітэта імя У. І.
Леніна, даследчык балгар-
скай літаратуры, пераклад-
чык, кавалер ордэна Кірылы і
Мяфодзія І ступені міжнарод-
най Боцеўскай прэміі за рэвал-
юцыйную паэзію і публіцы-
стыку, вялікі сябар Балгарыі»,
— так прадстаўлены наш зям-
ляк балгарскаму чытачу. У ін-
тэрв'ю з Н. Гілевічам журналі-
стка закранае пытанні зацікаў-
ленасці савецкіх пісьменнікаў
тэмай вайны ў сваіх творах,
ролі сучасных прагрэсіўных
творцаў у барацьбе за сацыяль-
ную справядлівасць, грамадзян-
скай функцыі паэта, асаблівых
кантантаў паміж пісьменнікамі
розных краін як выяўленне ду-

хоўнай сувязі паміж народамі.
«Усе мы ведаем і разумеем,
што прызначэнне пісьменніка —
паказваць у сваіх творах жыц-
цё народа, ягоны гістарычны
лес...» Вайна, гаворыць далей
Н. Гілевіч, забрала жыцці 20-ці
мільянаў савецкіх людзей, кожна-
нага чацвёртага беларуса. Яна
пакінула жывую рану ў нашых
сэрцах. Як жа не пісаць пра
гэта? Вялікая роля сучасных
прагрэсіўных пісьменнікаў у
барацьбе са сацыяльнай спра-
вядлівасцю. Жыццё пацвярджае,
што недастатковая ўвага да
сацыяльных праблем і іх не-
своечасовае вырашэнне заўсё-
ды прыводзяць да негатывіўных
грамадскіх і маральных з'яў.
Літаратура павінна спрыяць
раскрыццю і вырашэнню гэтых
проблем. Сучасны творца ўвесь
час жыве справамі і праблема-
мі сваёй краіны, свету і чала-
вецтва і таму грамадзянская
дзейнасць ягонага слова — на-
туральная і вялікая. Менавіта
таму кантаны і супрацоўніц-
тва паміж майстрамі мастацтва-
га слова асабліва важныя і не-
абходныя. Гэта спрыяе справе
міру і жыццю на зямлі. У за-
ключэнне Н. Гілевіч гаворыць,
што яму як дэпутату Вярхоў-
нага Савета БССР гэтая гра-
мадская пасада дапамагае ўз-
вышаць ролю пісьменніка, сты-
муляваць імкненне да дзяржаў-
нага разумення гаспадарчых і
культурных праблем, вырашэн-
ня палітычных задач.
В. МАСЛОУСКАЯ.

НА СЦЭНЕ—
«ЯКШАГАНА»

З вялікім поспехам прайшлі
ў Віцебску выступленні трады-
цыйнага тэатра «Якшагана» з
Індыі. Якшагана — адна з най-
больш старажытных і самабыт-
ных форм тэатральна-танца-
вальнага мастацтва Індыі. Асноў-
ная тэма прадстаўленняў
«Якшаганы» — перамога добра
над злом, справядлівасці над
несправядлівасцю, багоў над
дэманамі і г. д.

Тэкст і фоты А. ХІТРОВА.

У РЕДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Прашу вас надрукаваць у вашай паважанай газеце наступнае:
Сардэчна дзякую ўсім, хто павіншаваў мяне з сямідзесяцігод-
дзем і высокай узнагародай Радзімы — ордэнам Леніна.
Пімен ПАНЧАНКА.

Л. ГАУРБЫЛКІН. Выбраныя творы ў двух тамах. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987. Змест першага тома складалі раманы «Зямля дзяцей нашых», у якім паказана праца беларускіх меліяратараў, раскрываюцца праблемы ўзаемаадносін чалавека і прыроды, апавесць «Урок без перапынку», што ўзнаўляе асобныя моманты з жыцця сучаснай школы, а таксама шэраг апавяданняў. У другім том увайшоў раманы апавядання «Матчына хата» — мастацкі летапіс жыцця вёскі на значным гістарычным пражэктзе. Аўтар прадмовы У. Гніламедаў.

А. КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА. Агні за перавалам. Раманы. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1987. У першай частцы «Блакитны экспрэс» расказваецца пра юнакоў і дзяўчат будаўнічага атрада Мінскага чыгуначнага вучылішча, фарміраванне іх характараў. У другой — «Агні за перавалам» чытач сустранецца з ужо вядомымі яму героямі, якія працуюць на будаўніцтве Байкала-Амурскай магістралі.

А. ЛОЙКА. Кніжка Надзейкі. Вершы. Для дашкольнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1987. Геранія вершаў Алега Лойкі — пяцігадовая дзяўчынка. Паэт расказвае пра яе радасці і клопаты і, вядома ж, пра Надзейчыных саброў, гэтых жа дэпытлівых, як і яна сама.

У. ПАУЛАЎ. Выбраныя творы ў двух тамах. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987. «Узлётная паласа», «Далеггляд», «Светацены» — гэтыя і іншыя паэтычныя зборнікі Уладзіміра Паўлава добра запамінаюцца чытачам. Лепшыя творы з іх складалі змест першага тома. У другім увайшлі апавесці «Яжліха», «Спелыя травы», «Чужаўніка», «Пажарніца» і некалькі апавяданняў пісьменніка.

— Валянцін Уладзіміравіч, далейшая актывізацыя працэсу перабудовы адкрывае шырокія магчымасці і перад літаратурай, у тым ліку перад сатырай. Не сакрэт, што да нядаўняга часу крытыкі, ды і самі аўтары вытлумачвалі адсутнасць вострых, сацыяльна-значных, па-сапраўднаму выкрывальных твораў тым, што, маўляў, пра многае пісаць проста нельга. Сапраўдныя таленты, вядома, «не драмалі», чакваючы лепшага часу, але ў падобным сцвярдзенні доля ісціны ёсць. Наколькі паспрыялі, на вашу думку, пазітыўныя працэсы ў грамадстве развіццю беларускай сатыры?

— Адназначна адказаць на

чарговую порцыю фіміяму, чарговую прэмію, чарговую ўзнагароду, нечарговае выданне і г. д.

Апошніх было ў нас нямала. Перабудова застала іх знячэўку, і стаяць яны разгубленыя, збянтэжаныя, не ведаючы, куды кінуцца: перапісаць свае амаль гатовыя рукапісы ў духу новых павеваў ці пачакаць — мо раптам вецер пераменіцца? Факт застаецца фактам: наша беларуская літаратура ўступіла ў перабудову практычна без «задзелу», «запасу». Гэта сёння відавочна кожнаму, асабліва, калі параўнаць з рускай літаратурай.

Правіць рэй сёння не паэзія,

адкрыццём, як і не было навіно, што вакол тагачаснага «Вожыка» групаваліся ўсе лепшыя сатырычна-гумарыстычныя сілы Беларусі. Болей таго — у «Вожыку» рэгулярна выступалі і пісьменнікі, чый талент далёка не заўсёды меў сатырычна-гумарыстычны ўхіл. Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў, Пятрусь Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка, Янка Брыль, Васіль Быкаў, уявіце сабе, былі пастаяннымі аўтарамі «Вожыка». Тут мне бачацца не толькі «арганізатарскія здольнасці» галоўнага рэдактара,

перабудовы. Перабудоваца — не абавязкова вынаходзіць веласпед. Часта самае найноўшае, найпрагрэсіўнейшае — гэта незаслужана забытае старое.

А калі канкрэтна? Першае і, бадай, галоўнае — аднавіць добрую рэпутацыю і высокі прэстыж часопіса ў творчым асяроддзі. Прыцягнуць да супрацоўніцтва ўсе наяўныя таленавітыя сілы, мо нават вярнуць у «ўлонне сатыры і гумару» тых, хто па розных прычынах у свой час перастаў смяяцца. Тут, здаецца, зрух намісціўся. Мы ўжо надрукавалі новыя творы Ніла Гілевіча, Васіля Зуёніка, Янкі Сіпакова, Кастуся Кірэенкі, Артура Вольскага, Васіля Хомчанкі, Міколы Гіля, Георгія Марчука, Віктара Гардзея і іншых. Вярнуўся да актыўнага супрацоўніцтва з «Вожыкам» Рыгор Барадудін. У бліжэйшых нумарах надрукуем новыя нізкі яго сатырычных твораў, напісаных спецыяльна для «Вожыка». Да сатырычна-гумарыстычных жанраў у пазіі і прозе вярнулася і Нэла Тулупава. Неўзабаве чытачы пазнаёмяцца з новымі творамі Генадзя Бураўкіна, Анатоля Вяцінскага, Анатоля Грачанікава, Сяргея Законнікава і іншых. Перайшламу плённа працуюць даўнія вожыкаўцы Павел Місько, Леанід Гаўрылькін, Іван Стадольнік і іншыя.

Па-другое, маем намер рабіць часопіс сучасным, актуальным — і па зместу, і па афармленні. Рашуча адмовіліся ад нехарактэрных, нават адыёзных для сатырычнага выдання рудыментаў паказухі і застою так званых становачых матэрыялаў, якія займалі да 20 працэнтаў часопіснай плошчы і ўдзялялі сабою падлатаныя без крупінікі гумару карэспандэнцыі з раённых газет з ухваленнем «небывалых поспехаў і дасягненняў». Рэзка скарацілі кампіляцыі з газет і веснікаў АДН, ТАСС на міжнародныя тэмы, якія гэтаксама займалі да 20 працэнтаў плошчы «Вожыка». На выслабанае месца «пусцілі» пісьмы чытачоў, літаратурныя творы, фельетоны, сатырычныя малюнкi.

Па-трэцяе, пашыраем сацыяльны дыяпазон часопіса. У апошнія гады ён арыентаваўся пераважна на сельскіх жыхараў, на людзей з невысокім адукацыйным цензам, на даражэнае «чтиво». Намагаем павярнуцца да моладзі, зацікавіць творчую, навуковую, інжынерна-тэхнічную інтэлігенцыю. Вельмі прыязна сустралі сям'я юныя чытачы выпускі «Калючыка», навуковая і творчая інтэлігенцыя — «Весткі з лабараторыі Ігната Валуна». Наша мэта — зрабіць «Вожык» масавым, народным часопісам, дзе любы чытач зможа знайсці нешта цікавае для сябе.

У трынаццатым нумары звярнуліся да чытачоў: якім вы хацелі б бачыць «Вожык»? Атрымалі шмат цікавых прапаноў, якія будзем выкарыстоўваць у паўсядзёнай рабоце.

Перамены ў «Вожыку» ўжо заўважаны чытачамі. Гэта відно і па рэдакцыйнай пошце, і па тым, што вітрыны кіёскаў «Саюздруку» не ўвешаны 4 — 5 чарговымі нумарамі, і па скаргах, што сям-там часопіс немагчыма купіць у розніцы. Скажу адно: «Вожык» у 1988 годзе будзе яшчэ больш цікавы і востры. На гэты конт у нас шмат задумак.

— Мне думаецца, што многія рэспубліканскія, як дарэчы, і цэнтральныя выданні, захапляюцца матэрыяламі тыпу «3 залы суда» (у «Крокодиле», праўда, арыгінальна «Из зала суда»). Безумоўна, і такія матэрыялы патрэбны, але ж, калі разабрацца, яны паўтараюць тое, што ўжо зробілі следства, суд, пракуратура. Асабліва ж прыпра, калі, у дадатак і напісана пра вынікі нецікава, сумна. Да нядаўняга часу гэтым грашыў і «Вожык». Што робіцца цяпер, каб палепшыць адрываць сябе разведчыкамі... негатыўных фантаў?

(Заканчэнне на стар. 6—7).

Пра гумар без... гумару

Наш карэспандэнт гутарыць з галоўным рэдактарам часопіса «ВОЖЫК» Валянцінам БЛАКІТАМ

ваша пытанне цяжка. З аднаго боку вядома, што многія вялікія творы сусветнай літаратуры створаны ў далёка не спрыяльных умовах, з другога... Канечне ж, ва ўсе часы актывізацыя грамадска-палітычнага жыцця, рэвалюцыйныя зрухі ў свядомасці і самасвядомасці грамадства аказвалі асымэтрычнае ўздзеянне на літаратуру, у тым ліку і на яе сатырычныя жанры. Карл Маркс выказаў цікавую і глыбокую думку: чалавецтва са смехам развітваецца са сваім мінулым. Значыць, калі перабудова будзе пашырацца і паглыбляцца, то, безумоўна, можна чакаць вялікую прыліўную хвалю ў літаратуры і, канечне ж, у сатыры і гумары. На жаль, пакуль што гэтай хвалі няма, яна высыпае ў глыбіні жыцця. Здаецца, мы і не гатовы да яе, хоць усе аб'ектыўныя ўмовы выспелі. Аглушаныя, прыдушаныя за многія гады застою паказухай, дэмагогіяй, дутымі аўтарытэтам і дасягненнямі плюс да ўсяго «закрытымі» зонамі і тэмамі, недарэчнымі чыноўніцка-бюракратычнымі забаронамі і рэгламентацыямі, мы ўпалі ў нейкую ілюзорна-летаргічную дрымоту і ніяк не можам выйсці з яе. Мы развучыліся смяяцца адкрыта, на ўвесь голас. Мы не смяёмся з таго, што вартае смеху, а калі і смяёмся, то з аглядак. Мы не ўмеём смяяцца з саміх сябе, і праз гэты яшчэ больш смешны. А смех — вывад і паказчык сацыяльнага і духоўнага здароўя нацыі, грамадства, кожнага індывіда. Каб засмяяцца на ўвесь голас, трэба адкараскацца ад нейкай страхавіта-рабскай залежнасці, прыдушанасці, адчуць сябе асобай, індывідуальнасцю, гаспадаром — дома, на рабоце, у грамадстве. Чэхаў прызнаваўся, што ён усё жыццё выціскаў з сябе па кроплі раба. Кожнаму з нас трэба выціскаць з сябе свайго ўласнага раба. Тады навучымся смяяцца, смяяцца раскавана, шчыра, без аглядак...

Канечне ж, не ўсе драмалі і дрэмлюць. Адны будзілі сумленне эзопаўскай мовай, хоць мова Эзопа — гэта таксама мова раба. Другія пісалі горкую праўду, часта не спадзеючыся, што яна будзе надрукавана. Трэція прыглушалі вастрыню і праўду, каб хоць ва ўрэзаным, прыхарошаным выглядзе, але нешта сказаць. Ну, а чацвёртыя трымалі нос на ветры, гатовыя грывнуць чарговым раманам па слядах чарговага выступлення чарговага «вернага ланіца», атрымаць

не проза, не пісьменніцкая публіцыстыка, не сатыра і гумар, а звычайная газетная чытацкая журналістыка. У рэшце рэшт мо гэта і добра, мо гэта якраз і сведчыць пра глыбіннасць грамадскіх працэсаў, якія пачаліся па ініцыятыве Цэнтральнага Камітэта нашай партыі.

Але ўсё ж, чаму адсталы, чаму збянтэжыліся, разгубіліся сатыра, чаму гэтак перашуча заяўляе аб сабе ў феноменальна спрыяльных умовах, умовах, якіх, бадай, яшчэ ніколі не мелі? Не развярнулася чаму на ўвесь фронт, калі час патрабуе ачышчальнага смеху? Пэўна, лобны адназначны адказ тут быў бы няпоўным, недасканалым. Магчыма, мы маем справу з унікальнай адметнасцю моманту: сатыра дасюль, як вядома, ішла супроць цяжэння — намагалася тармазіць негатыўнае ў сацыяльных і духоўных працэсах. Сёння ж... Сёння супроць цяжэння яна ісці не можа. Па той проста прычыне, што па сваёй прыродзе, па сваёй партыйна-грамадзянскай сутнасці яна заўсёды служыць Дабру і Прагрэсу. Праціўнікі перабудовы прыціхлі, маскіруюцца пад прававерных перабудовшчыкаў. Але калі не сёння, то заўтра маскіроўка спадзе, сілы абнаўлення і сілы тармажэння сутыкнуцца ў адкрытую. Магчыма, сатыра, як і ўся літаратура, «прыглядваецца», «прымерваецца», каб выпадкам не «ўдарыць па сваіх». А мо проста ніяк не можа выйсці са стану перастрахоўкі...

— Свайго роду лютэркам беларускай сатыры і гумару ў добрыя часы, калі, напрыклад, часопіс рэдагаваў сам Кандрат Кандратавіч Крапіва, і з'яўляўся «Вожык». Аднак прайшоў час і ў яго пачалі мякчэць, а то і зусім выпадаць калючкі. З неабсячнага для розных працэсаў ён ператварыўся ў рахманага і паслухмянага...

Так сталася, што вы ўзначалілі часопіс якраз у перыяд, калі праўда, якой бы суровай яна ні была, становіцца нормай у грамадстве. Як перабудоваецца «Вожык», як вострыць свае калючкі?

— Так, пры Кандратаце Кандратавічы, свой зорны час перажываў не толькі «Вожык», але і ўся беларуская сатыра. Сапраўды, часопіс быў свайго роду яе лютэркам. Прышоўшы ў «Вожык», я ўважліва прагледзеў камплекты часопіса тых гадоў, намерваючыся спасцігнуць, спазнаць рэдактарскі «сакрэт» Кандрата Кандратавіча. Партыйная і грамадзянская смеласць, бескампраміснасць, бездакорны літаратурны, мастацкі густ — гэта не было

але вялікая чалавечая і пісьменніцкая мудрасць Крапівы. Хто-хто, а ён выдатна ведаў высокую цану ў народзе трапнага, дасціпнага жартоўнага слова. А хадзіць па вадзе і не намокнуць — немагчыма. І сёння, сустраўшы гарэзліваю іронію, злы сарказм у «сур'ёзных» творах названых «сур'ёзных» пісьменнікаў, міжволі ловіш сябе на думцы: а ці гэта не пад уплывам «Вожыка», уплывам Крапівы?

Што больш за ўсё ўразіла ў часопісе той пары? Уявіце сабе: «Вожык» менш за ўсё павучаў. І задумваешся: а ці не праўда, што калі сатыра пачынае павучаць, яна перастае быць сатырай?

Не пакідала ўражанне, што пры Крапіве «Вожык» смяяўся не столькі з чалавека, колькі з чалавечай прыроды. У адрозненне ад боікіх фельетаністаў тых гадоў, што мелі звычай здэквацца, знішчаць маральна, наведваюцца на аб'ект крытыкі як мага больш біраць, абразлівых слоўцаў, у «Вожыку», нават калі «распякалі» нейкага канкрэтнага «абармота», не пераходзілі мяжы, дзе канчаецца сатыра і гумар і пачынаецца лаянка, «накачка», натацыя. За публікацыямі быццам стаяў строгі, умудронны жыццёвым вопытам чалавек, скрушліва ківаў галавою: як жа ты, даражэнькі, дайшоў—дакаціўся да жыцця такога? Паглядзі на сябе: ты смеху варты. І падумалася: а ці не ў гэтым гуманістычная сутнасць сатыры як неаддзельнай часткі літаратуры? Скіроўваць свой гнеў, маральна дыскрэдытаваць тыя ўмовы, тыя з'явы, што прыводзяць да дэградацыі асобы, а антыгерою, нават самаму несімпатичнаму, пакідаць перспектыву для перавыхавання.

І яшчэ кінулася ў вочы вельмі выразна: «Вожык» вёў гаворку з чытачом нароўні, не намагаўся быць разумнейшым, быццам знарок хаваў сваю эрудыцыю. Здавалася б, на першы погляд: дзіўна! Але: хіба культурны чалавек высоўвае напак, аглушае суб'ядзінку сваёй эрудыцыяй?

І яшчэ: «Вожык» не заігрываў з чытачом, не «выпендрываўся», выпрошваючы смеху. Фармуліраваў проста, ясна і... смешна.

Так што галоўнаму рэдактару часопіса, ля калыскі якога стаяў такі майстар смеху, як Кандрат Крапіва, ёсць дастаткова надзейных арыенціраў для

Евгений
Будзинас

**ДЕЙСТВУЮЩИЕ
ЛИЦА**

три
портрета
с натуры

Я. БУДЗИНАС. Дзейныя асобы. На рускай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1986.
Нарысы Яўгена Будзінаса трыццацігадоўца нязменную чытацкую цікавасць вострай пастановай актуальных праблем часу. У гэтым сэнсе кніга «Дзейныя асобы» — не выключэнне. Героямі нарысаў з'яўляюцца знакамітыя старшыні калгасаў — двойчы Герой Сацыялістычнай Працы У. Бядуля, Герой Сацыялістычнай Працы У. Калачык, а таксама адносна малады кіраўнік калгаса «Рассвет» Любанскага раёна В. Арціменка.

Людзі гэтыя ў кнізе пастаўлены поруч, бо аб'ядноўвае іх не толькі любоў да зямлі, без чаго, безумоўна, у сельскай гаспадарцы працаваць проста немагчыма, а глыбокае ўсведамленне сябе гаспадаром на зямлі. Быць гаспадаром — значыць не задавальняцца штодзённымі поспехамі, няхай і значнымі, а глядзець далёка наперад, мыслячы па-дзяржаўнаму, будучы заклапочаным справамі і сваёй гаспадаркі, і суседзяў, і тым, што робіцца ў грамадстве наогул.

В. АЛЯНЦІН Тарас упэўнена валодае дзвюма мовамі — рускай і беларускай («дзе мовы у мяне. Абедзве — чараўнічы...»). Мала хто з паэтаў адважваецца займацца аўтаперакладамі. Валя-

рогу, нават царстваваты. «Цукерачнае» вершапісанне мінулых гадоў даўно ўжо, калі можна так сказаць, набыла чытачам аскому, таму і выступае аўтар супраць той рыфмаванай салодкасці, «ад якой, на

ніка. Антынацыяналістычная тэма праслухоўваецца ў многіх вершах паэта. «Мой Інтэрнацыянал», напрыклад, працягвае размову, пачатую ў «Адказе...» На выхваленне аднаго знаёмага «сваёй чыстапароднаю крывёй» паэт заўважае, што «тры крыві ажно ўва мне зліліся ў рэчышча адно». І як вынік: «З патроенай нянавісцю за мной ганяліся эсэсаўскія псы ў страшэнныя ваенныя часы».

Страта роднай мовы — гора для чалавека. Абрываецца сувязь з Радзімай, з блізкімі. Горкай ілюстрацыяй гэтаму — верш «Сястра». Паэт успамінае, як ён, вярнуўшыся з партызан у родны Мінск, не знайшоў там сваю сястру. Толькі праз дваццаць гадоў адшукаўся яе след у польскім горадзе Познані. Брат у той жа дзень выклікаў сястру да тэлефона, але на ўсе яго словы яна разгублена адказвала па-польску: «Не розумем...» Страшна, калі блізкія людзі не знаходзяць агульнай мовы.

У кнізе, дарэчы, няма аўтабіяграфічных твораў. Назавем сярод іх вершы «Бабулі», «Дзяды», «Памяці маці», «Памяці бацькі», «Балада ўдзячнасці», «Прымаючы ордэн Айчыннай вайны», «Успамін пра Анатоля Астрэйку».

«Рэха вайны» — так называецца адзін з чатырох раздзелаў зборніка. Няхай «гістарычнаю класікай стала грандыёзная драма вайны», аднак паранейшаму вярэдзіць яна душы тым, хто быў яе дзеючымі асобамі. У сорах трэцім лясная сцежка прывяла Валянціна Тараса ў партызанскі атрад «За Савецкую Радзіму» Баранавіцкага злучэння. Чатырнаццаць год ішоў хлапчуку ў той

час. Веданне гэтага факта прымушае па-інаму ўспрымаць тыя вершы пісьменніка, якія напісаны на аўтабіяграфічнай аснове.

Як відавочца азіраецца паэт на мінулае. Вось гарыць сяло, падпаленае акупантамі (верш «Польмыя вёскі Доры»). Здаецца, востры душэўны боль павінен прытупіцца за чатыры дзесяцігоддзі, што прайшлі з той пары. Але ж час, відаць, не лепшы лекар, калі і «дагэтуль раздзіраюць Доры мне слях і зрок!» Не забыць ветэрану бязлітасную праўду вайны. Як клятва, дадзеная тым, хто загінуў, гучаць словы: «Ніколі не падвесьці рысу мне пад былым!» Зрэшты, паэт і не імкнецца забыць перажытае. Гэта было б здрадай не толькі ў адносінах да мёртвых, але і да тых, хто застаўся жывы.

Вечная наша памяць. А ці вечная наша нянавісць да немцаў? Такое нялёгкае пытанне на прэс-канферэнцыі ў Доме дружбы задала паэту фрау Хільда, немка з ФРГ. Яе дзед загінуў, як яна мяркую, ад партызанскай кулі дзесьці на беларускай зямлі. І адразу паэту прыпомніўся ліпеньскі світанак сорак чацвёртага. Вось ён з дасору спішаўся з данясеннем у свой атрад. І раптам убачыў нямецкага салдата. Замест таго, каб здацца ў палон, той схпіўся за зброю. «Але апярэдзіў яго мой стрэл» — адпала адбылася. Можна, дзед Хільды і быў тым забітым ваякам, хто ведае? Не нянавісць — перасцярога ўсім, хто бразгае зброяй, гучыць у вершы «Да пытання аб нянавісці»:

Навошта схпіў ён вінтоўку,
Хільда?
Ён мог бы застацца жывым!
(Заканчэнне на стар. 7).

НЕ ПАДВОДЗІЦЬ РЫСУ ПАД БЫЛЫМ!

В. Тарас. Паэзія. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1987.

цін Тарас — адзін з іх. І на абедзвюх мовах яго вершы жыццязольныя, арганічныя для той мовы, на якой напісаны. «Паэзія» — першая з яго паэтычных кніжак, якая цалкам гучыць па-беларуску.

Паэзія — не феерверкі,
парад-але,
не барабанныя талеркі —
хлеб на сталі!

Такое азначэнне паэзіі дае аўтар у вершы «Крэда». Дадамо, што гэты «хлеб на сталі» — чорны («луста праўды аржаной», як заўважае паэт у другім месцы). У зборніку не знойдзеш паэтычных «прыгожасцей» — няма ў ім ні пейзажных замалёвак, ні ламентальных наконт неразделенага кахання. У цэнтры ўвагі — заўсёды чалавек, яго мінулае і сучаснае. Яго будучае. Верш В. Тараса часцей за ўсё суровы, нярэдка, як хлеб, узяты ў да-

жаль, душа псуецца» (верш «Пра цукеркі»).

Двухмоўнасць для Беларусі — аб'ектыўная рэальнасць. Таму і спатрэбіўся «Адказ майму крытыку ў Мюнхене». Былы паліцай, «халуй з фашыскага абозу», за верш «Дзве мовы ў мяне» абвінавачаў В. Тараса ў тым, што ён «у змову ўступіў з Масквою» супраць беларускай мовы. У Мюнхене акапаўся псеўда-заступнік «роднай мовы», забойца, якому

...! сёння пысу крывіць
ўсё тая ж лютаць —
з дзён вайны,
калі ён гыркаў:
«Ты не крывіч!
І — становіся да сцяны!»

Вяртанне да роднай мовы — праблема не столькі філалагічная, колькі маральная. «О, мова, я знайшоў цябе на Багдановічвай глебе!» — заяўляе аўтар у першых радках збор-

тону Льфа і Пятрова, Зошчанкі, Нарыньні, Ліхадзеева хіба не літаратурныя творы? А прыгадаем Горкага, Чэхава, Марка Тэна, Астапа Вішня і іншых.

Зараз мы не адчуваем нявыкруткі, дзе знайсці патрэбны літаратурны матэрыял. У рэдакцыйным партфелі дастаткова вострых, надзённых, напісаных на належным мастацкім узроўні апавяданняў, гумарэсак, вершаў. Я кажу, што да «Вожыка» паварочваюцца вядомыя пісьменнікі. Настойліва і даволі ўпэўнена заяўляе пра сябе новая генерацыя сатырыкаў і гумарыстаў. Сярод іх няма людзей безумоўна таленавітых, з вялікімі патэнцыяльнымі магчымасцямі. Сярод іх назваў бы Уладзіміра Цвяткова, Алесь Наварыча, Івана Пяшко. Даволі ўпэўнена і прафесійна заяўляюць сябе ў жанры гумарыстычнага апавядання журналісты Васіль Найдзін, Уладзімір Бычэня, Мікола Каралёў. Не кажу пра нашых даўніх аўтараў Марата Баскіна, Рыгора Лазуркіна, Барыса Рабенькага. З вершаванымі творами нядаўна ў нас дэбютаваў навучнец з Вілейскага раёна Генрых Кутас, неўзабаве прадставім з цікавымі гумарэскамі Аляксандра Сушкевіча. Пошта штодня прыносіць творы невядомых аўтараў, спробы пярэзусім юных. Канечне, большасць з іх недаканалыя, да друку пакуль што непрыдатныя. Працуем з аўтарамі, намагаемся заўважыць, падтрымаць кожнае адметнае, таленавітае слова.

Узялі за правіла рэгулярна друкаваць пераклады лепшых сатырыка-гумарыстычных твораў, што з'яўляюцца ў саюзных і аўтаномных рэспубліках, за мяжой. Гэта таксама вучоба, творчае спаборніцтва, якое пашырае далягляды, не дазваляе замыкацца, варыцца ва ўласным соку.

У чым адчуваем «голад», часта нявыкрутку, то гэта — добры фельетон. Тут справа куды больш складаная і сур'ёзная. Традыцыйны фельетон як жанр сёння знаходзіцца ў глыбокім крызісе. Здаецца, ён — на шляху абнаўлення. Ва ўсякім разе, вельмі хацелася б тут быць аптымістам...

— Ведаецца, Валянцін Уладзіміравіч, а ў мяне сяды-тады ўзнікае адчуванне, што ў адсутнасці добрых сатырыка-гумарыстычных матэрыялаў вінавата... крытыка. У апошні час выйшлі неаблага, на маю думку, кнігі Васіля Найдзіна, Вячаслава Дубінкі, Рыгора Лазуркіна, Марата Баскіна і некаторых іншых аўтараў. А ў друку — рэзка крытычныя рэцэнзіі: усё дрэнна, шэра, бяззуба! Тут і сатырык руці апусціць...

— Сапраўды, праблема існуе. Не ведаю чаму, але ў апошнія дзесяцігоддзі ў нашай крытыцы склалася нейкае шляхецка-пагардлівае стаўленне да сатырычна-гумарыстычнай літаратуры. Як да нечага ніжэйшага, трэцягатуноковага. Гэтыя жанры не заўважаюцца, замоўчваюцца з нейкай пыхлівай зацяццю, хоць з'яўляецца німаля цікавага, вартага сур'ёзнай гаворкі. Прыгадаю хоць бы спадзвіжніцкую работу Паўла Місько ў сатыры і гумары, ніяк яшчэ не ацэненую прафесійнай крытыкай. Незаўважанай прайшла цікавая кніжка Нэлі Тулупавай, іншых аўтараў, у тым ліку і тых, каго вы назвалі. Канечне ж, гэта не спрыяе развіццю беларускай сатыры і гумару, жанраў, якія традыцыйна займалі пачэснае месца ў нашай нацыянальнай літаратуры, рабілі ёй гонар і славу. Больш таго, калі глянуць непрадузіта, то менавіта гэтыя жанры паўней за ўсё адпавядаюць нацыянальнай адметнасці, характару беларуса, ладу нашай мовы. Не сакрэт, што амаль усе фразеалагізмы беларускай мовы маюць сатырычна-гумары-

стычную афарбоўку. Тое ж — прымаўкі, выслоўі. А колькі гумару ў песнях, у казках! А першыя новабеларускія паэмы «Тарас на Парнасе» і «Энеіда наываварат!» А «Пінская шляхта!» А Іскрамётная «Паўлінка», знішчальна-саркастычныя «Тутэйшыя!» А «энцыклапедыя жыцця беларусаў» — непераўздзёная «Новая зямля!» Наўрад ці хто будзе аспрэчваць, што гэта ў сваёй аснове, па сваім духу, па сваёй стылістыцы — сатырычна-гумарыстычны твор. А творчасць Кандрата Крапівы! Пералік гэты можна працягваць бясконца. Бясспрэчна адно: уся наша класічная літаратура, развіваючы і паглыбляючы народныя традыцыі, развівала і адточвала сатырычна-гумарыстычныя жанры. Усе нашы класікі ведалі цану і дасканала валодалі сатырычным і гумарыстычным словам. На жаль, сёння чамусьці ніхто не акцэнтуюе ўвагі на гэтым. Мабыць, памыляюся, але пакуль што, здаецца, няма грунтоўных даследаванняў пра сатырычна-гумарыстычную адметнасць нашай класікі, як і ўвогуле сур'ёзных літаратурна-знаўчых работ па праблемах беларускай сатыры. Дзе ж тут, на міласць боскую, нашым крытыкам да нейкіх там Дубінкі, Лазуркіна, Баскіна, калі яны нават з класікай не разабраліся! Наогул, такое ўражанне, што наша крытыка невылечна захварэла на сіндром канцэптуальнасці, упала ў нейкую дзівацкую забаву — падганяць усё пад свае адвольна сканструяваныя канцэпцыі, зацькілілася на тасаванні, складанні «табеляў рангаў», «абойм», у якіх ужо часам і Кандрату Кандратавічу Крапіве не знаходзіцца месца.

Ненармальна, што ў Саюзе пісьменнікаў да гэтага часу няма секцыі сатырыкаў і гумарыстаў.

— Колькі часу вядзецца гаворка аб тым, каб «Бібліятэчна «Вожыка» з шасці кніжак у

ПРА ГУМАР БЕЗ... ГУМАРУ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

— Нічога кепскага ў такіх матэрыялах не бачу. Бяда толькі, што аўтары часцей за ўсё слепа ідуць за следствам, не ўздываюцца да аб'ектаў, да маральных урокаў з таго ці іншага судовога працэсу. Літгазетаўскія судовыя нарысы, напрыклад, адны з самых чытабельных і сацыяльна значных матэрыялаў у гэтым выданні. Тое ж можна сказаць і пра некаторыя публікацыі «Крокодила». На жаль, пакуль што «Вожык» не можа гэтым пахваліцца. А ўвогуле, з судовога працэсу можна напісаць і бяздумны бойкі фельетончык, і «Уважлівае». Усё залежыць ад таленту аўтара. Іншае пытанне: а ці заўсёды маральныя апраўдана публічна «распінаць» пакаранага ўжо судом чалавека? Думаю, не заўсёды. Асабліва, калі за фельетон бярыцца няўмелы ці чэрствы, раўнадушны чалавек, для якога матэрыял — самамэта. І другое: апроч агіды, нічога іншага не можа выклікаць аўтар, які эфектыўнасць сваёй выступленія ў вымярае колькасцю крымінальных спраў ці асуджаных на турэмнае зняволенне. Да сатыры, сур'ёзнай публіцыстыкі ўсё гэта не мае ніякага дачынення.

Сатыра і гумар — надзвычай тонкая і вострая зброя. Яна патрабуе ўмелага карыстання. Нехта сказаў, што смеху баіцца нават той, хто ўжо нічога не баіцца. Смех — апошні аргумент у спрэчцы, у палеміцы. Абсмяянае лакалізуецца, губ-

ляе сваю рухомасць і жывучасць, вымушана альбо знікаць, альбо прыстасоўвацца, мяняць афарбоўку. Сёння больш за ўсё баяцца смеху закасячальна, дагматычныя сілы. Яны будуць асноўным аб'ектам вожыкаўскіх публікацый. Ва ўсіх жанрах. А што тычыцца судовай, следчай міліцэйскай інфармацыі, то яна не можа быць галоўнай для сатырыка. Самая надзейная крыніца — пісьмы, сігналы чытачоў, уласнае даследаванне жыцця.

— На вокладцы не ўказаны, так сказаць, ранг «Вожыка». І усё ж ён перад усім часопіс літаратурна-мастацкі... Як быццам літаратурных матэрыялаў — апавяданняў, гумарэсак, вершаў — стала больш. І усё ж — ці стае яго, патрэбнага, літаратурнага матэрыялу? Каб і востры быў, і надзёны, і высокамастацкі адначасова...

— Так, «Вожык» — грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс. Сатырычна-гумарыстычны. Такі яго ранг. Сапраўды, у апошні час мы сталі значна больш друкаваць апавяданняў, гумарэсак, вершаваных твораў, розных літаратурных карацелек. Некаторыя формы, як «Тлумачальны слоўнік», вычарпалі сябе, і мы ад іх рашуча адмовіліся. Лічу, што і так званыя афарызмы гэтаксама даўно перажылі свае лепшыя часы. Літаратурныя матэрыялы калі яшчэ не дамінаруюць на старонках «Вожыка», то ўжо займаюць добрую палову часопіснай плошчы і, думаю, іх удзельная вага будзе расці. Лічу, што і часопісны фельетон павінен істотна адрознівацца ад апэратыўна-газетнага і ўяўляць сабою гэтаксама твор літаратуры. Фелье-

Ен мог бы застацца!
І ў гэтым урок
усім,
хто да зброі цягнецца яра.

Пераканаўча, страсна, па-
добраму публіцыстычна гучаць
ваенныя вершы В. Тараса.

Смыліць, смыліць
людское гора,
плячэ слязой...
На сярні вечны попел Дораў
лёг сівізнай.

Ваенныя злачынствы не пад-
лягаюць тэрміну даўнасці. І па
закону, і па сумленню. Дара-
ваць—значыць, апраўдаць іх
крывавыя справы. Дараваць—
значыць, забыць. Не, трэба па-
мятаць аб гэтым заўсёды, «каб
не спасцігнуў усё чалавечтва
Хатыні страшэнны лёс...»

Разнатэмны, на першы по-
гляд, апошні раздзел зборніка
— «Роздум». І ўсё ж такі ёсць
ува ўсіх вершах нешта агуль-
нае. Што? Перш за ўсё жа-
данне аўтара прымусіць чыта-
ча задумацца над вечнымі (а
значыцца, і зладзённымі)
жыццёвымі праблемамі.

Не навіна, што
з праўдай поруч
І нocy цёмныя відны,
што лечыць душы
праўды горыч,
а губіць
штучны мёд маны.

Такімі словамі пачынае паэт
адзін з праграмных вершаў—
«Час праўды». Здаецца, ніхто
ў адкрытую не аспрэчвае слуш-
насць гэтага сцвярджэння. Ад-
нак заўсёды чамусьці знахо-
дзіцца «дарадца хітры», які
перасцерагае, што пісаць аб
нашых былых памылках яшчэ
рана («давай пакуль што па-
маўчым...»), а потым ён жа ка-
жа: «Позна! Не калупайся ў
старым». Але ж праўда не бы-
вае (не павінна быць!) позняй
ці ранняй, час яе не знае ме-
жаў — яна заўжды ў час як-
раз!»

Прадстаўлены ў кнізе і са-
тырычныя творы. У вершы
«Балбатун» высмейваецца пры-
стасаванец — «флюгер», які
«спраўна верне нос туды, куды
вечер дуне». «Назіраючы за
гульнёй у бильярд» (верш так
і называецца), паэт знахо-
дзіць незвычайнае падабенства
бильярднага шара і бюракрата,
які «такі ж лабасты, як Сакрат,
ды цалкам з косткі голаў!» Не
дзіўна, што ён «без панукання
кія» не здольны вырашыць ні
аднаго пытання, з якімі да яго
звяртаюцца людзі...

«Дні паваротныя, трывож-
ныя» перажываем мы зараз,
таму што «жыццё стаіць на
атамнай міне». Лейтматыў но-
вай кнігі В. Тараса—непакой
за будучыню планеты, кожна-
га яе жыхара. Верш, які даў
назву зборніку—роздум паэта
аб пазіцыі чалавека, які жыве
ў выбухованебяспечным ста-
годдзі. Пазіцыя—гэта не толь-
кі месца размяшчэння салдата
ў час бою, гэта і прыныцы,
што ў аснове чалавечых павод-
дзін. У вайну, калі злева і
справа знаходзіліся аковы та-
варышаў па зброі, у паэта не
было сумненняў наконт улас-
най пазіцыі, «бо на пазіцыі на
той я быў на лініі адной з па-
зіцыяй народа».

Даўно адгрымела вайна, ад-
нак пазіцыя сумленнага чала-
века «і сёння пад абстрэлам».
Яго ворагі хавваюцца пад бяс-
крыўдымі, на першы по-
гляд, мяшчанска-бюракратыч-
нымі маскамі тых жа балбату-
ноў, у якіх «цалкам з косткі го-
лаў». Ні ў якім выпадку, за-
клікае паэт, нельга здаваць
заваяваныя пазіцыі, «бо часам
праз адзін апок ламаюць аба-
рону».

Віктар КІЕНЯ.

г. Гомель.

ЯГО ІМЯ амаль не сустра-
раецца ў літаратура-
знаўчых артыкулах (і
пры жыцці паэта таксама су-
стракалася вельмі рэдка), і не
ўсе даследчыкі паэзіі могуць
сказаць, што яны ведаюць твор-
часць Дзяргая (і ў Інстытуце
літаратуры таксама не ўсіх
«праходзяць», як і ў школе), у
лепшым выпадку скажуць: не-
шта чулі пра тое, што гэта быў
чалавек незвычайнага лёсу.
Але для тых, хто не толькі
нешта чуў, але і ведаў самога
паэта, паэзія Дзяргая стала
неад'емнай часткай іх духоў-
нага жыцця.
У ліпенскіх нумарах «ЛіМа»

Ох, жыццё, жыццё!
Як ты мяне вярэдзіла,
Штуматала,
Трапала,
Кідала;
Якія пасткі на маім шляху
ставіла!..

Кпіла,
Пасміхалася,
Салодкія хвіліны — горыччу
прыпраўляла,
Раны мае саллю пасыпала...

І пасля ўсяго гэтага ў паэта
«засталася ўсмешка, горкая і
ласкавая ўсмешка, а разам з ёю
і вера ў жыццё, інакш ці змог
бы паэт сказаць:

Смерці моц пад сумненне бяру,
Кожны рух свой жыццю
прывячаю.

Першы надрукаваны верш па-
эта быў напісаны ў ідылічнай
манеры таго часу — канца
трыцятых гадоў, але тонкіх
знаўцаў паэзіі не пакінуў абы-
якавымі. Ен зіхацеў сапраўды
свежымі рыфмамі: рубіць но-
вую — рубіновыя, не гаснуць
— калгасніц, аратымі — рады
мы.

Але сапраўдная творчая бія-
графія паэта пачалася з вер-
ша «Вішанька», напісанага ў
1951 годзе. Праз два гады вый-
шла і першая кніга вершаў і
паэм Дзяргая «Вачыма буду-
чыні».

Ен цалкам аддаецца паэзіі:
піша вершы, працягвае працу

«Кожны рух свой жыццю прывячаю...»

Да 80-годдзя з дня нараджэння
Сяргея ДЗЯРГАЯ

былі апублікаваны ўспаміны
Янкі Сіпакова «Сяргея Сцяпа-
навіча», напісаныя ў форме ма-
налогаў паэта. Сіпакоў іх за-
пісаў па свежых слядах, і ў
гэтых маналогх адчуваецца
інтанацыя апалядальніка. Шмат
з таго, што Дзяргай расказваў
Сіпакову, ён расказваў і мне.
І я хачу толькі адзначыць, што
пра сваё жыццё ён заўсёды
расказваў з усмешкай або са-
маіроніяй, шкадаваннем або
асуджэннем. Бясспрэчна, успа-
міны пра Сяргея Сцяпанавіча,
якія з'явіліся і, відавочна,
яшчэ з'явіцца, выклічуць ціка-
васць як да асобы паэта, так і
да яго паэтычнай спадчыны.

Паэзія Сяргея Дзяргая — па-
эта высокай паэтычнай культу-
ры і эрудыцыі — валодае та-
емнай уласцівасцю сапраўдна-
га мастацтва: западаць у
сэрца і пакідаць у ім святло,
якое не гасне, выклікаючы не-
адольнае жаданне вярнуцца да
яе зноў. Такой цудоўнай сі-
лай вызначаецца паэтычная
спадчына майстра—цудоўнага
лірыка, паэта-філосафа, вяліка-
га знаўцы фальклору, чараўні-
ка роднага слова.

Паэтычны далагляд Сяргея
Дзяргая сапраўды неабсяжны:
ад вершаў, напісаных паводле
народных матываў, да самых
сучасных верлібраў, ад афа-
рыстычнай мініяцюры да апа-
вядання вершам і паэмы. Яго
паэтычнае слова нясе вялікі за-
рад жыццялюбства, чалавечай
мужнасці, любові да роднай
зямлі, да Радзімы, да той ба-
гатай і невычэрпнай культу-
ры, якую стварыў народ.

Гук слова роднага... Дык гэта ж
ты і ёсць.
Пах хлеба жытняга... То ж
Беларусь — Айчына...

Але гэта быў не толькі вы-
датны паэт, але і сапраўдны
грамадзянін. І чалавек незвы-
чайна цяжкага лёсу. «Па пра-
вую руку ішла Мужнасць, па
леваю, крыху адстаючы, —
Страх...», — чытаем мы ў вер-
шы «Трое ўначы», прысвечан-
ым змаганню беларускага на-
рода з чужынцамі (а Дзяргай,
цяжкахворы, амаль прыкава-
ны да ложка, у час фашысцкай
акупацыі быў удзельнікам пад-
польнага руху ў Гомелі). Муж-
насць не пакідала яго ўсё
жыццё.

Жыццё было бязлітасным да
яго ад пачатку да апошніх
дзён. Тых пакут, якія выпалі
на яго долю, — і фізічных, і
духоўных, — хапіла б на дзе-
сяць жыццяў. Зведаў ён і ча-
лавечую подласць.

Я ведаў яго. І ведаў на пра-
цягу доўгага часу, бачыў гэ-
тую ўсмешку, — хутчэй не
ўсмешку, а падабенства да яе,
калі паэт згадваў сваё жыццё
і тое зло, якое можа зрабіць
чалавек чалавеку: адзін — ад
зайздрасці, другі — невядома
ад чаго. І ў такіх хвілінах да-
водзілася бачыць, як «падабен-
ства да ўсмешкі» горка пера-
смыкае высакародны, спакута-
ваны твар з ласкавымі яснымі
вачыма пад невысокім, але
прыгожым імбом.

Упершыню імя Сяргея Дзяр-
гая я сустрэў на старонках
«Польмя» і, уражаны, не раз
перачытваў вершы паэта, на-
друкаваныя там. Быў 1964 год.
Я доўга хадзіў па цёмным пу-
стым калідоры, перш чым ас-
меліўся зайсці ў аддзел літара-
туры часопіса «Вожык». Пер-
шае, што я ўбачыў, расчыніў-
шы дзверы, гэта — стол з ша-
сачнай дошкай і раскіданымі
па ёй чорна-белымі шашкамі.
Ен стаяў у правым кутце, каля
акна, і за ім сядзеў чалавек з
густымі, злёгка кранутымі сі-
візнымі валасамі і светла-сінімі
вачыма на выцягнутым блед-
наватым твары. Здаецца, няў-
лоўна ўсмешка блукала па
яго губах. Ен быў у нейкай
цёмнай кашулі, расшпіленай
на шыі, і ў шэрым пінжаку. А
за другім літработніцкім ста-
лом, які стаяў у правым кутце
ад дзвярэй, сядзеў і загадкава
ўсміхаўся малады паэт, супра-
цоўнік аддзела літаратуры ча-
сопіса «Вожык» Янка Сіпакоў,
з якім я ўжо сустракаўся.

Мае вершы былі сустрэты
прыхільна, адзін нават ухва-
лены да друку. А я сам, з поспе-
хам адказаўшы на ўсе пытанні
(хто, адкуль, дзе вучыўся і ці
даўно пішу), быў запрошаны на
нядзельню ў гасці.

З хваляваннем і радасцю
ехаў я на кватэру паэта, на
кватэру, якая мне стала род-
най. І зараз цяжка сказаць,
колькі разоў я быў там за шас-
наццаць гадоў.

Я не сустракаў больш ніко-
га, хто б так любіў творчую
маладзё. Ен адразу ж «ацаніў»
Яўгенію Янішчыц. Здарылася
так, што я зайшоў да яго ў той
самы дзень, калі па радыё пе-
радавалі вершы маладой паэткі.
І першыя словы Сяргея Сцяпа-
навіча былі: «Ты слухаў сёння
па радыё вершы гэтай дзяўчы-
нкі з Палесся?» — «Жэні Яні-
шчыц?» — «Ага. Яна проста
ўсхвалявала мяне...»

Сяргей Дзяргай быў не толь-
кі клапатлівым апекуном ма-
ладых талентаў, але і сапраўд-
ным настаўнікам у паэзіі. У яго
ёсць чаму павучыцца, і не
толькі маладым.

над паэмай «Пушкін на шашы
энтузіястаў» і шмат перакла-
дае з польскай, нямецкай і моў
народаў СССР — рускай, укра-
інскай, латыскай. Другая па-
лова 50-х гадоў, мабыць, са-
мая плённая і шчаслівая ў
творчым жыцці паэта. Адзін
верш, як звычайна ў такіх вы-
падках кажуць, лепшы за дру-
гі: «Светлае», «Вочы», «Адвя-
чоркам», «А чые ж гэта коні...»,
«Родная мова», «Сапраўднае»,
«Хірасіма», «Ой, дзяўчо!»,
вершы пра каханне (нізка
«Праменне»), вершы «Казка»,
«Мысль і слова», «Брат мой,
дзень мой», «Ой, бяда салаўю,
бяда!», якія ўвайшлі ў зборнікі
«Крэмень аб крэмень» (1958) і
«Чатыры стыхіі» (1962). За «Ча-
тыры стыхіі» Сяргею Дзяргю
была прысуджана літаратурная
прэмія імя Янкі Купалы.

Ва ўсе свае кнігі паэт уклю-
чаў гумарыстычныя мініяцюры
(карацелькі), вершы, байкі, якія
двойчы выходзілі ў бібліятэч-
цы «Вожык»: «Цешча» (1959)
і «Салата з дзядоўніку» (1967).
Але Дзяргай перш за ўсё лірык,
і прырода яго таленту, які раз-
віваўся ў стыхіі народнай мовы,
перасыпанай дасціпнасцю, іро-
ніяй і сарказмам, спрыяла яго
працы ў жанры сатыры і гума-
ру, тым больш што да гэтага
яго «вымушала» пасада загад-
чыка аддзела часопіса «Во-
жык».

У цыкле «Па народных маты-
вах» — «Казка», «Ой, бяда са-
лаўю, бяда!», «А чые ж гэта ко-
ні...» — Сяргей Дзяргай выка-
рыстоўвае фальклорныя сюжэ-
ты, у якіх асабліва ярка выя-
вілася ўменне паэта ўжываць да
стыхію народнай мовы, да
драбніц адчуваючы стыльва-
фразеалагічны асаблівасці на-
роднай паэтыкі, якая «дае
знаць» пра сябе ў кожным
радку паэта.

Цыкл вершаў паэта «Белыя
ночы» адкрываецца такімі рад-
камі:

Сляза заўсёды горная,
А пот — салоны,
А кроў — чырвоная,
І гора — чорная.
Ёсць, праўда, слёзы шчасця,
І ў гэтых слёзах — слодыч...
Да хіба гэта слёзы?
Кроплі бедныя
З неба яснага!

Тут сабраны верлібры — най-
больш філасофскія вершы
Дзяргая. Але гэта — не філа-
софія інтэлектуала эпохі НТР,
а філасофія народа, які засво-
іў асноўныя жыццёвыя ісціны
шляхам пераёмнасці пакален-
няў, а сам паэт у гэтых вершах
«косць ад косці і кроў ад кры-
ві свайго народа».

Яўген МІКЛАШЭУСКІ.

год ператварылася ў дванад-
цаць. На сённяшні дзень гэтае
пытанне зрушылася з месца?

— Пра падобныя гаворкі ні-
чога не ведаю. Думаю, пакуль
што хопіць і шасці кніжак.
Лепей менш — ды лепш. А
ўзнікне патрэба — лічу, вялікіх
проблем не будзе.

— Дарэчы, адна з кніжак
штогод аддаецца мастакам —
аднаму ці некалькім. У сувязі з
гэтым пытаннем: ці будзе «Во-
жык» мяняць свой, так сказаць,
мастацкі твар? Відаць, па-
ранейшаму існуе і праблема ці-
навых, зямельных і вострых
малюнкаў, карыктур. Скажам,
на старонках украінскага «Пер-
ца», польскіх «Шпілек» ілюст-
рацыйны матэрыял нясе лёдзь
не асноўную нагрузку...

— Мы эксперыментуем, шука-
ем мастацкі твар «Вожыка». З-
найсці, здаецца, толькі апош-
нюю старонку — тэматычны
падбор малюнкаў з адпавед-
ным афармленнем. Цэльнага
мастацкага твару, як, скажам,
у сатырычных часопісаў Пры-
балтыйскіх рэспублік, у «Во-
жыка» пакуль што няма, усё
яшчэ — эклектыка, эклектыка...
Дарэчы, гэтым не могуць
пахваліцца і згаданыя вамі
«Перац», «Шпількі». Больш
цікавы ў гэтым плане чэшскі
«Дзікабраз».

Маем прыкметныя зрухі ў
тэматычнай разнастайнасці са-
тырычных малюнкаў, іх васт-
рын і актуальнасці. Малюнкаў
друкуем значна больш, і гэта
прыязна сустрэта чытачамі. І
ў далейшым мяркуюем у «Біб-
ліятэчцы «Вожыка» штогод вы-
даваць кніжку мастака. Дарэ-
чы, калі вы заўважылі, «Біб-
ліятэчка» карэнным чынам па-
мяняла сваё афармленне.

З мастацкай часткай праблем
многа. У нас пакуль што не
склалася, як у эстонцаў, латы-
шоў, літоўцаў, украінцаў, на-
цыянальная школа мастакоў-
карыктурыстаў. Трэба шчыра

сказаць, што стаўленне да са-
тыры і гумару ў Саюзе маста-
коў яшчэ горшае, чым у лі-
таратурнай крытыцы. Зараз у
рэспубліцы толькі два мастакі
— члены саюза, якія працуюць
у жанры сатырычнага малюнка
і карыктур. Прыняты яны ў
саюз, дарэчы, не за работы ў
жанры сатыры. Тут увогуле
склалася становішча, вяртае
сміху. Калі ты, скажам, пішаў
нацюрморты — маеш усе пад-
ставы для прафесіяналізацыі,
уступлення ў творчы саюз. Ка-
лі працуеш у жанры карыктур-
ы і сатырычнага малюнка —
дарога туды табе закрыта.
Шчаслівыя Кукрынкісы, шчас-
лівы Барыс Яфімаў, што жы-
вуць не ў Беларусі! А ў нас жа
ёсць нямала таленавітых лю-
дзеў, перспектыўнай моладзі.

— Дагэтуль мы гутарылі з
вам і з галоўным рэдактарам
часопіса. Але ж чытачы веда-
юць вас і як цікавага пісьме-
ніка, прынамсі, аўтара гумары-
стычна-сатырычнай аповесці
«Усмешка Фартуны». Ці звяз-
ны вашы бліжэйшыя творчыя
планы з гумарыстычнымі жан-
рамі? Наколькі гэтаму пама-
гае праца ў «Вожыку»?

— Як пісьменнік я пачынаў
у сатырычных і гумарыстычных
жанрах. Першая кніжка вый-
шла ў «Бібліятэчцы «Вожыка».
Стыльва асаблівасці, харак-
тэрныя для сатыры і гумару,
заўважаюць амаль ва ўсіх ма-
іх «сур'ёзных» аповесцях.
Перш за ўсё, канечне ж, у
«Часе прылёту журавоў», ва
«Усмешцы Фартуны». Бліжэй-
шыя творчыя планы, апроч бя-
гучых, рэдакцыйных, пакуль
што не звязаны з сатырычнымі
жанрамі — пішу аповесць на гі-
старычную тэму. Хоць, як і
раней, наўрад ці ўдасца цалкам
«выцягнуць на сур'ёзнай ноце»,
бо ў жыцці было, ёсць і заўсё-
ды будзе ўсяго пакрысе: і дра-
матычнага, і трагічнага, і ка-
мічнага.

Гутарыў

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Ніна ТАРАС

Чарнобыль

Чарнобыль — трывожнае сёння паняцце,
Бяда — бядою, ведаем самі...
Панове, вы толькі па нас не плачце
Сваімі эфірнымі «галасамі».

Чарнобыль... У горы дзве нашы сталіцы,
Ды гора яшчэ нас мацней яднае...
Панове, у нас папаўнелі бальніцы,
Аднак жа такога мы вам не жадаем.

Чарнобыль... Даспелі сады на здраду,
Апала нязжатае ў полі калоссе...
Панове, здаецца, вы гэтак рады,
Аднак жа нічога мы ў вас не просім.

Чарнобыль... Пустыя ў пасёлках хаты,
І дзеткі ў няроднай вучацца школе, —
З іх хтосьці не дачакаўся таты...
Той выбух пракляты!.. Панове, даволі!

Чарнобыль — то боль наш і нашы пакуты,

Мы знаём, за што паплаціліся самі.
Панове, не сейце ў эфір агруты
Сваімі здараднымі «галасамі».

Памяць

Канечне, падводзіць памяць,
Сваё аднялі гады.
Ніяк не магу уцяміць:
Мой век адляцеў...
Куды?

Не помню, хто ўчора зняважыў
Ці следам паслаў праклён.
Прадзецца рудая пража
Нялёгка працоўных дзён.

Ды ў нашу сустрэчу сяброўскую
Буду табе — адна —
Міцкевіча і Маякоўскага
На памяць чытаць даўдзіна.

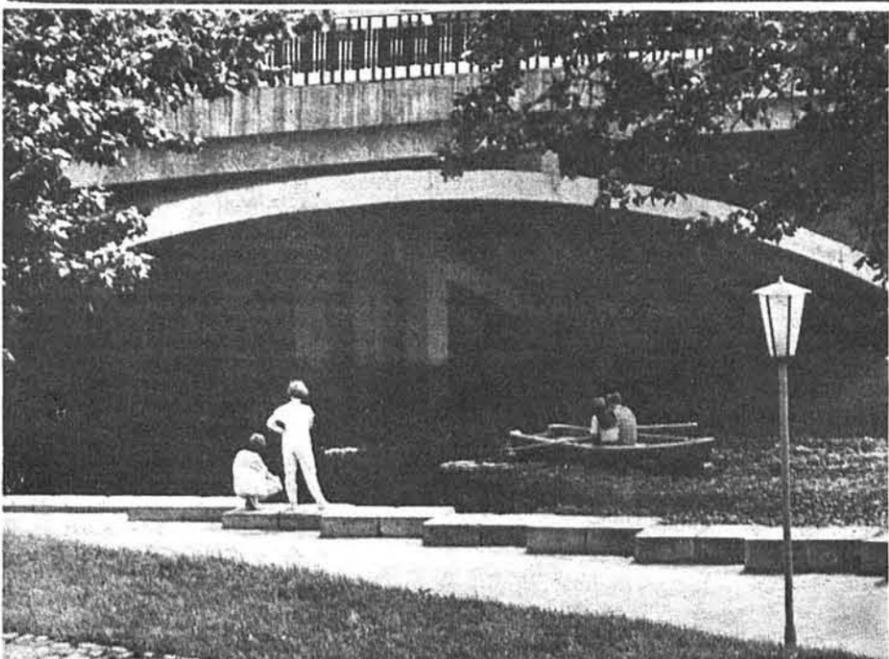
І буду помніць да скону я,
Што хтосьці адтуль, з-за мяжы,
Радзіму маю непакорную
Так прagne распяць на крыжы.

Чараты не шалахнуць лісткамі,
Ціш па берагі.
Мо шпурнуць у гэту завадзь камень,
Каб пайшлі кругі.

І на чыстай люстраной прасторы
Не застыла муць, —
Ад ляюты, ад прывычнай зморы
Душу ўскалыхнуць.

Мы прывыклі да свае дрымоты,
Спалі да пары,
А па нас ударылі грымоты
Проста з-за гары.

Калі б'ецца на асколкі люстра, —
Не мінуць бяды.
Трэба бегчы ёй, ліхой, насустрач,
Браць на павады.

Спатканне са Свіслачу.

Еўдакіі Лось

Аднойчы дзяўчына
Без дай прычыны
Не многа, не мала
Мяне дацінала.
Адкуль тая пена,
Нібыта ад брагі?
І скрыжваліся
Моўныя шпагі...

Мінаюць і леты,
І зімы на змену.
Сустрэць бы стыхійную! —
Ды не сустрэну.
І не сустрэну,
І не пабачу.
«Валашку...» чытаю...
І плачу.

Што са мною стала пад асенні лівень! —
Адалела залпам цэлы кніжны стан,
Праплыла на хвалях паэтычнай плыні
Не раку, не мора, нібы — акіян.
Аглушыла бурай, укачала штормам,
Ад салёных пырскаў апаліла зрок
І ў адно змяшала змест, дэталь, форму,
На святло тварэння — проста нейкі змрок.

І куды падацца ад такой знямогі,
У якую далеч бегчы наўздагон
За тым светлым словам — праз бары-разлогі,
Каб вярнуць зноў песні рыфмаў перазвон?

Малітва

Божа, за што нас, паэтаў, караў ты?
Даруй нам грахі і ратуй ад бяды, —
Каб вершы мы ўзважвалі не на пуды,
А на караты.

Белы горад

БАЛАДА

Сніўся мне горад —
Белы-белы,
Дамы—радочкам,
Вуліцы — стрэлы,
Белыя дахі, белыя сцены,
Горад натхнёны і задумнены,
Белыя аркі, белыя вежы,
Ад сонца — светлы,
Ад ветру — свежы.
Паверыла ў сон, нібы ў яву жывую,
І вось з той пары я па свеце вандрую...
Ну дзе ж ён падзеўся, той даўні горад?
З зямлі сышоў ён — з якога гора?
Мо разбуралі чужынцы вякамі
І занясла яго ў буру пяскамі?
Мо заліло вулканічнаю лавай, —
Мужнасці горад
І горад славы?
Веру, што быў ён, вось гэтакі, белы,
Дамы — радочкам,
Вуліцы — стрэлы.
Можа, ляжыць пад зямлёю дзесьці
І падае мне таемныя вясці,
Просіць, чакае мае дапамогі —
Горад надзеі
І горад трывогі?
З якіх вякоў ён сівых — не знаю.
Можа, мой прашчур там спачывае...
Пайду-паеду ад краю да краю,
Горад загублены той адшукаю —
Ці то ў нізіне, ці каля горкі, —
І запалю ў ім светлыя зоркі.
Хай там паселяцца добрыя людзі,
У белых сценах жыццё абудзяць,
Сагрэюць песняй, сагрэюць ласкай...
Стане мой горад белаю казкай.

Міколу МЯТЛІЦКАМУ прысвячаю

1
Д'жукі блáжыла.

Яму выварочвала нутро і язык, —
язык рабіўся доўгі, выцягваўся з ро-
та, чырванеў, як агонь, слаўся на тра-
ву і на жоўтыя ў цыце кунатыя аду-
ванчыкі і з яго цякла зялёная сліна —
пенай. Калі блага адпускала, яго ад-
разу хпаў кашаль — сухі, дзяркаты,
глыбокі, ад яго падцінала духі, спіра-
ла ў вузкіх, маладых яшчэ сабачых
грудзях — Д'жукі не было яшчэ і
двух гадоў — і ён тады задыхаўся ад
сухой гарачкі, якая падліла ў горле і
востра пахла растаптаным палыном і
ёдам.

Ён бег тады з двара, пасля бег вулі-
цай з Бабчына на лог, пасечаны на
чорныя сцежкі кароўмі капытамі яшчэ
ад згону зімы, шукаў жыватом халод-
ную пляйстру зямлі, клаўся аблогай
і выцягваў сваю чорную, як смоль, з
белай ласачкай на носе морду ў купі-
ну — у густую цёмную ніжыперніцу,
на якой увесь дзень, ці гарача ці хо-
ладна, віселі буйныя, па ягадзе, кроп-
лі расы. Тады адпускала, можна было
перавесці дух. Язык цягнеў, рабіўся
ліловы, не лез назад у рот, — ляжаў
на купіне, выцягнуты і здранцвелы.

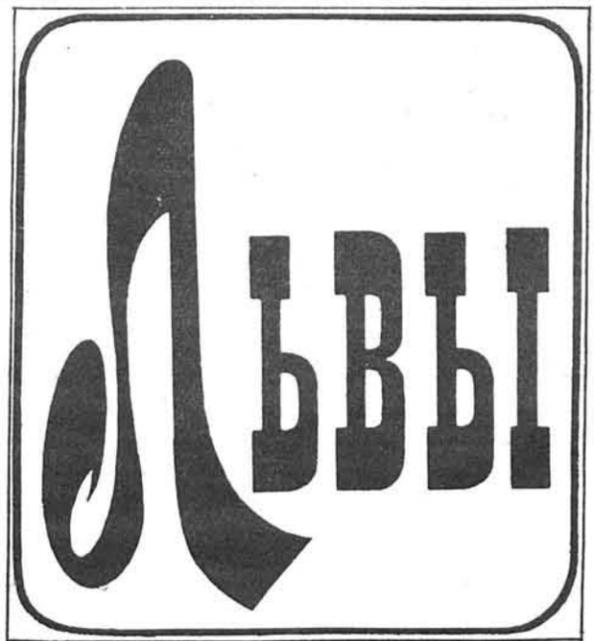
не было відаць. Вуліцу ён чуў толькі
носам — пахло палыном, што
рос ля платоў і частаколаў. Туман
быў цёплы, як пара, і пах нейкай пра-
ціўнай мазутай, перагарам, паленай
гумай, бензінам, гнілой ворванню, ад
якой выварочвала нутро, і... ёдам.
Д'жукі бег за вёску, шукаючы ў ру-
дым тумане хоць які ўзмежак з пры-
таптанай вільготнай дзяцельніцай, ку-
ды можна было ўткнуць нос. Спа-
чатку ён дыхаў палыном. Пасля і па-
лын пачаў смардзец бензінам, гнілой
ворванню і... ёдам. Ні ля калгаснай
студні, ні на ўзмежках, ні на дзядзін-
цы ля фермы не было ратунку...

Выбегшы за вёску на лог, Д'жукі
згледзеў, што ўсюды на траве ляжыць
сіні дробненькі іней — насыпаўся, як
ўвосень. Іней лез у нос, нічым не пах,
можа, трохі сухім торфам, але хацела-
ся перхаць. Ад перхаўкі шорсткі, як
плавінне, сіні іней лез у грудзі і тады
іх разрываў кашаль. Праз якую гадзі-
ну пачало блажыць — вырвала на
жоўтыя адуванчыкі ўсё, што Д'жукі
падабраў учора позна вечарам на двары
ў курьным карыце, і пагнала зялё-
ную пену... Ужо нічога не давала ра-
ды: ні палын на межах, ні зверабой,
ні лебяды ў гародзе, ні жоўтыя аду-
ванчыкі, якія ён жвакаў у роце зуба-

Іван ПТАШНІКАУ

АПАВЯДАННЕ

не хацеў нават злізваць расу. Па язы-
ку адразу пачыналі поўзаць мураш-
кі. Маленькія, худзенькія, рудыя і
жоўта-вышнівыя, яны абсыпалі яго і
п'яклі, што крапівай, ці чорт ведае
чым... І тады Д'жукі чуў, што ён яшчэ
жывы... Падымаў сваю доўгую чор-
ную з ласачкай морду з купіны і ад-
плюшчваў балючыя вочы. Яны рэза-
ліся ад пяску, пылу, дыму, смуроду
і былі мокрыя ад гарачых слёз. Ён
цёр тады іх сагнутой крывой правай
лапай — зраслася абы-як пасля таго,
як ён сунуў яе ля магазіна пад машы-
ну; калі апускаў лапу — уваччу было
жоўта ад адуванчыкаў. Яны раслі, і
старчма і абвішы, на купіне, на сцеж-
цы, воддаль на лагу, усыпалі поле, як
скінуць балючымі вачыма, перабягалі
за шэры асфальт і знікалі пад самым
лесам ля Вялікай Пелі — балотца. Ад
іх уся зямля, увесь Бабчын і нават
зацягнутае густой тумановай завалач-
чу сіняе неба акрываўвалася нейкай
праціўнай успененай чырвонай жаў-
цізнай... Здавалася, што ўвесь свет
жоўты... Каб хоць сонца ўгары не
было жоўтае. А то і яно крывава-
жоўтае і, падняўшыся над лесам і
над дарогай, круціцца і круціцца, як
вялікае сабачча вока... Ад яго пачы-
нае круціцца зямля надзиспадам з по-
лем, Бабчынам, шэрай шашой, далёкім
лесам, — каб і хацеў, дык не ўтрыма-
еш яе пад сабой сваімі пакалечанымі
квоўлімі сабачымі нагамі... Як ні
чпайся...

І тады зноў падступае блага... Так
тузае, што, здаецца, галаву сарве з
карка і адкіне за жоўтую купіну...

Блажыць выпало тыдні два назад,
калі з наваў выпаў сіні іней. Д'жукі
тады сарваўся з прывязі — адцяў
два кружочкі ад ланцуга, яны і ця-
пер, калі ён бяжыць, бывае, звяняць на
ашыйніку на грудзях, там, дзе спірае
кашаль. Ён бег у тую раніцу вуліцай,
а над ёй вісеў густы нейкімі жоўта-
бурымі клубамі — ад ранішняга сон-
ца, ці што? — туман. Ні хат, ні платоў

мі, — адуванчыкі буялі такім цветам,
які Д'жукі ніколі яшчэ не бачыў. Не
ратаваў ні густы пырнік, ні дзяцельні-
ца, ні жычка ля хлеўчыка, ні малінік
у гародчыку ля студні, дзе Д'жукі ка-
чаўся. Куды толькі ён ні соваў нос...
Нідзе не было спасу. Ратавала толькі
ніжыперніца — расла, сцелячыся сва-
ім шырокім, пакмаканым, як мяхі ў
гармоніку, лісцем па самай зямлі. Яе
прыкрывалі зверху ад інею і пылу
густая трава і адуванчыкі, ніжыперні-
ца была халодная, як лёд, і на ёй ві-
села раса.

На другі дзень Д'жукі шукаў носам
адну толькі ніжыперніцу. Спачатку
ён злізваў сваім доўгім языком з яе
халодную расу. Пасля пачаў жваць
лісце і глытаць. Блага мінала.

І Д'жукі пасля таго, як выпаў сіні
іней, усе гэтыя дні, калі яго душыла
блага, шукаў ніжыперніцу...

2

Пасля ніжыперніцы адпусціла,
Д'жукі мог дыхаць усімі, ахрыплымі
за гэтыя дні, грудзямі і, падняўшыся
з лагчыні ля купіны, ён пабег, фор-
скаючы ад пылу і задзіраючы морду,
назад у Бабчын — на свой двор, дзе з
учарашняга был расчынены насцеж
і вялікія вароты, куды заязджаў гас-
падар на трактары і на грузавой ма-
шыне, і маленькія варотцы, праз якія
ўсягды хадзілі да іх на двор па ваду
суседзі. Д'жукі на суседзях ніколі не
брахаў; лянна глядзеў і на курэй,
што беглі на двор з усяго канца вёскі
і лезлі ў карыта да свіней. Іх ганяла
сама маладая гаспадыня — гальніком,
дзержачы на руцэ малое.

На двары было пуста, дзверы ў хату
і ў хлеў был пазачынены. У хлеве,
чуваць было, грукала рагамі аб сцяну
карова і рохкалі свінні. Куры, выдзю-
баўшы гразь у карыце, паселі на ганку
і круцілі галавамі. У хаце крэгчала
на ўсё горла радзё — не выключылі.
Д'жукі, прыбегшы з логу, як і ўчора
раніцай, шукаў маладога гаспадара:
станавіўся на заднія лапы і прырэдні-

мі дээр па дзварах у хату, пішчаў і скуголюў. Ніхто не адчыняў. Тады ён дастанав лапамі да акна ў хаце і стрэпаў кіпцямі па шкле. У хаце было пуста. Д'жукі бачыў у шыбіне толькі сваю чорную вострую морду з белаю плямкай на носе і доўгі чырвоны язык — выцягнуўся за гэтыя дні, аж не месціцца ў роце. Каб хоць яго можна было схавачь за зубамі, а то цяляпаецца, ловячы пыл, пясок, мух і мурашак, робіцца за дзень шорсткі, як тарка. Мякчэў язык толькі пасля благі — ад глядзёнай пены.

Д'жукі глядзеў праз акно ў хату, дзе былі параскіданы па падлозе лыжкі і дзіцячыя чырвоныя лялькі, і чакаў. Вось выйдзе на ганак малады гаспадар, высокі, стройны, чорна-кучаравы, у чорных штанах і белаю кашулі. Д'жукі падскочыць з зямлі, пакладзе яму на плечы пярэднія лапы і лізне языком у самы кончык носа, асцярожна, далікатна — і ўсё: малады гаспадар не любіў, каб яму вадзілі па шчоках мокрым языком, як анучай, гэта маладую гаспадыню можна было лізаць, ніколі не закрывалася. І тады малады гаспадар пусціць у хату, адчыне шафку і адрэжа яму кавалачак кілбасы, што прынёс з магазіна. Д'жукі яе вельмі падабаў.

Д'жукі лёгка клаў маладому гаспадару лапы на плечы — быў у свае няпоўныя два гады рослы — на высокіх лапах; доўгі — калі клаўся пад дзверы, займаў увесь ганак; з доўгім хвостом — хвост чорным цяжкім выцягнутым сярпом цягнуўся за ім аж па зямлі. Сам Д'жукі быў, відаць, беспародны, аблавухі дварняк, толькі, што ні кажу, — разумны і ўдабаўку да ўсяго чорны, як бог ведае ў што афарбаваны, і бліскучы, аж палыскаўся. Малага яго звалі Бімам, пасля, калі падрос і ўжо ганяў курэй, сталі зваць Жукам. А летась увосень на цэлы месяц прыехаў дамоў іхні сусед — таксіст з Кіева. Высокі, вышэй маладога гаспадара, ценкі, плечы за гаспадара, з доўгімі, аж на плечы, кучаравымі чорнымі валасамі, даўжэйшымі, чымсі ў маладога гаспадара, з чорнымі вусамі, большымі, чым у гаспадара, хадзіў ён заўсёды ў белых штанах, чырвонай кашулі, пад чорным, як у яго, Д'жукі, хвост, доўгім гальштукам і ў чорных, такіх бліскучых туфлях, што на іх не было як глядзець — слеплі сабачыя вочы. Ён зваў яго не Жук, а Д'жукі — на заграничны манер. І перахрысціў сваёй лёгкай рукою. Адразу.

За акном усё яшчэ звінела радыё, і муха білася ў шкло. Гаспадар не выйшаў ні з хаты, ні з хлева. Д'жукі тады скочыў у сад — у кут да студні. У два скачкі, з ганка цераз застакол... Закальхалася толькі ўгары голле на яблыні, і пасыпаўся на сцэжку пад лапы позні белы цвет... Д'жукі не бачыў яшчэ, каб так цвіў сад — быў увесь белы ад цвет, як ад пены, зрабіўся нейкі празрысты, нібы шклянны, і цягнуўся ўгару — здавалася, за гэтыя дні ён пачаў шугаць у неба адным белым цветом. І трава ў садзе так буяла, што ў ёй хавалася дзежачка з вадой, якая стаяла пад яблыняй...

У садзе было ціха — каб дзе муха завінела. Д'жукі, не знайшоўшы ў садзе гаспадара, бег ад студні белаю ад цвету сцэжкай на двор і чуў, што ступае лапамі на мёртвых пчол... Яму яшчэ здалася, што ў хаце заплакалі малыя гаспадаровы дзеці. Ён спыніўся ля ганка і задзёр угару галаву — у сінім небе над вёскай нылі самалёты, цягнуць за сабой белыя, як цвет на яблыні, пеністыя дарожкі — іх было аж чатыры — і за сцяной у хаце звінела радыё...

І Д'жукі, як і ўчора, не знайшоўшы дома маладога гаспадара, выбег на вуліцу і пусціўся ў канец вёскі да школы, дзе ён бачыў свайго гаспадара апошні раз. Выбегшы на вуліцу, ён быў яшчэ спыніўся — хацеў павярнуць на шашу, каб пабегчы ў лес да свінакомплексу, дзе ўсягды дзень і ноч прападалі яго малады гаспадар і маладая гаспадыня і дзе ў дзесяці доўгіх і высокіх мураваных будынках было гатулькі свіней, што калі б давялося забрахаць на кожную адзін толькі раз, не хапіла б сабачага жыцця... Але ён ужо бегаў туды ўчора. Маладога гаспадара там не было. Адно галодныя свінні верашчалі так, што, здавалася, поўсць стане дыба...

І Д'жукі пабег у канец Бабчына пад Стралічава.

3

Пацягнуўшы носам густы пыл з палыном і мазутам, Д'жукі адразу пачуў, што ягонага маладога гаспадара няма ў грумадзе. Але ён бег, усё нюхаючы пыл і форскаючы носам, у грумаду да школы па канец вёскі. Усюды пахла палыном і саларкай, здратава-

най травой, дымам ад папярост і праціўным вінным перагарам, як ад кіеўскага таксіста, а ён, Д'жукі, цягнуў і цягнуў носам пыл: не ля школы, дык ля магазіна гаспадар будзе — мала, што ён у тую раніцу сеў з маладой гаспадыняй — у яе на руках было двое малых, а ён валок два вялікія чамаданы — у бітком набіты аўтобус. Учора вечарам гаспадар пусціў яго ў хату і доўга глядзіў па галаве, глядзячы ў вочы. Пасля сам ліснуў яго, Д'жукі, у нос і заплакаў. Д'жукі бег ззаду за аўтобусам аж за Стралічава, не дабегшы да Хойнік. Д'жукі не раз быў у Хойніках, ведаў, што малады гаспадар мог сесці ў вялікі чырвоны аўтобус і паехаць далей — у Гомель. Ну і што?.. Не раз было: паедзе — прыдзе...

У грумадзе ля школы на дзядзінцы нека прарэзліва і праціўна звінелі галасы і вёдры — ну і што? Хіба так не было? Завялі трактар, застракатаў матацыкл, зараўлі цяжкія крытыя брызента машыны, пускаячы сіні дым вышэй стрэх. Ля магазіна стаялі ў рад вялікія чырвоныя аўтобусы...

Д'жукі адразу сунуўся ў грумаду — пад ногі: яму раптам здалася, што ён пачуў знаёмы пах гаспадара — пах свіней на свінакомплексе, саларкі, варанай бульбы і яшчэ нечага рэзкага — так пахлі двое маленькіх дзяцей, калі гаспадар трымаў іх на руках: малаком і сікамі. Гэты пах быў недзе зусім блізка, і Д'жукі аж спёрла ў горле. Ён бег, цёршыся ля босых, мокрых ад расы і апырсканых гразю ног, ля халю кірзавых запаленых ботаў і заляпаных гноем гумовікаў, ля новых беленькіх кедаў, красовак, туфелек, чаравік і басаножак... Ён круціўся ўзад-уперад, задыхаючыся ад пылу, яму сталі абцасам на балючую правую лапу і ён закульгаў... Кульгаў, пакуль не пачаў задыхацца ад пылу і знямогі. Падумаў тады, што і боты, і босыя ногі, і штаны, і спадніцы — усе пахнуць сёння гаспадаром: свінным хлевам, гарам і дзіцячымі сікамі, збіваючы яго са штыку.

Рыкала недзе скаціна, крычалі і плакалі людзі, брахалі сабакі, хлелістаў блізка трактар, але Д'жукі ні шмагнаў — такое бывала і ля школы, і ля магазіна не раз. І не такое нават, калі сюды сыходзілася вечарам шафярня і калі сярэд іх быў кіеўскі таксіст. Але сёння над усім гэтым — над вёскай, над людзьмі, над доўгімі чырвонымі аўтобусамі і вялікімі кузаўнымі машынамі, крытымі брызентам, у кабінах якіх сядзелі ваенныя, вісела нейкая ўтрапёная, гарачая чалавечая трывога, якую Д'жукі ўлавіў ужо даўно. Яна адрознівалася ад звычайнай сабачай трывогі, і яе Д'жукі ніяк не мог зразумець свайм маладым яшчэ розумам... Нарэшце яна вылілася ў адну кроплю, чыстую і празрыстую, як раса на ніжыперніцы: ён больш ніколі не ўбачыў свайго маладога гаспадара з маленькімі дзецьмі на руках...

Над вёскай павісла гарачае сонца — паліла з засмужанага жоўтага неба — і плач. Дзійця адлучылі ад грумады і пасадзілі ў вялікія чырвоныя аўтобусы — садзілі людзі ў белых шапачках на галовах. Ад іх пахла ёдам — аж зрывава нос.

У аўтобусах шчыльна пазачынялі вокны.

Астатняя грумада, грукаючы кірзавымі ботамі, шлёпаючы гумовікамі і сілячю басаножкам пясок, села ў крытыя брызентам машыны.

Ля школы асталася некалькі чалавек з вёскі — пусціліся бегчы за машынамі. Д'жукі абагнаў іх і пабег першы. Бег аж за Стралічава, пакуль язык ад пылу, што падымалі машыны, не зрабіўся шорсткі, як кара...

Тады яго зноў зблажыла...

4

Змораны, Д'жукі сядзеў на пагурку ля шашы пад Стралічавам і глядзеў на поўдзень, дзе неспіхана гулі ў небе самалёты і далёка, недзе ўжо на Украіне, падымалася і стаяла, як і ўсе гэтыя дні, густое бурое воблака. Ён не ведаў чаму, але яму раптам захацелася завьць, і ён, задзёршы ўгару галаву і глядзячы на рудое воблака, над якім кружылі дробныя чорныя мушкі — самалёты, зацягнуў, як воук. Раз, другі, цягнуў доўга, як выліваючы з душы і страх, і бяду, і сабачыя слёзы па гаспадару, якога вельмі любіў, і самому яму адтаго рабілася жудасна — уставала на хібе поўсць...

У Бабчыне пачалі адзывацца сабакі.

Яны і атакавалі яго, калі ён збег з пагурка ад Стралічава на вялікі лог з асушальнымі канавамі, у якіх блішчала на сонцы вада. Бабчын разросся, пайшоў паўкругам да шашы і да лесу,

акруціўшы шырокай, доўгай абтаполеннай вуліцай хат на дзвесце вялікі лог, дзе выдаўна яшчэ было возера. Па ім плавалі на чаўнах па траву, лавілі карасёў і стралялі качак.

Яны сабраліся з усяго Бабчына на лагу ля канавы. Вада ў ёй была роўна з берагамі. На беразе стаяў чырвоны трактар — пампаваў яе ў два вялікія, укритыя цалафанавай плёнкай, душы адзін і воддаль яго — другі. За плёнкай відаць былі чымяныя сілуэты голых людзей; вуха лавіла халодны баязлівы смех. Да душаў — аднаго і другога — выцягнулася доўгая чарада людзей, як, бывае, да магазіна; знадворку ля цалафана падымалася высака ўгару мыльняная пена і яе разносіў гарачы вецер, які дзямуў з самай раніцы з гары — з Украіны. Ля душаў, ля трактара і ля крытых брызентам машын завіхаліся людзі ў белых халатах, з белымі шапачкамі на галовах і з белымі павязкамі на тварох...

Атакавалі яны яго з гэтага боку, ад людзей з белымі шапачкамі. Д'жукі згледзеў яшчэ далёку, з гары, што яны, збегшыся, круціліся пад нагамі ў людзей з белымі шапачкамі, перабягалі ад трактара да канавы і назад, ляжалі хто як на траве, кашлялі, перхалі, ванітавалі, падпаўзалі да душы і лізалі белую пену. Былі злосныя, гыркі на людзей і самі на сябе.

Д'жукі іх усіх адразу пазнаў: леглі, згледзеўшы яго, на беразе канавы на стоптанай траве ў адзін рад і нагатырыліся ў яго бок, нават хвастамі не краталі — чакалі.

Самая першая ляжала, выцягнуўшы ўперад лапы і паклаўшы на іх морду, сучка Брынза. Была яна старая, худая, доўгая, касцістая і ўся жоўтая — і вочы ў яе былі жоўтыя. Жыла яна з таго канца Бабчына, пад свінакомплекс, у старой будцы з дзіравай жоўтай, як сама, іржавай бляшанай стрэшкай ля хлечыка ў такой жа старой гаспадыні. У Брынзы быў гадаванец — Тузік, такі ж жоўты, кудлаты, толькі недаростак. Ляжаў ён цяпер за ёй ззаду і церабіў нагой за вухам.

Воддаль Брынзы, павярнуўшыся да яе галавой, кашляў Руды. Дварняк з выбітым вокам. Невядома чый. Ацраўся каля ўсіх свінных карыт у Бабчыне і ўдабавак еў курьняы яйкі ў гнездах.

За Рудым ніяк не мог улезаць — усё торгаўся і круціў па баках галавой — Палкоўнік, высокі, калі стане на ногі, рыжы, стройны ганчак-мяшанец. Жыў цераз вуліцу ад старой сучкі Брынзы. Гаспадар яго, прыйшоўшы некалі без нагі з вайны, крычаў, напіўшыся: я — палкоўнік! Гаспадар так і стаў у вёсцы Палкоўнікам, а цяпер і ягоны сабака. Палкоўнік-сабака быў усягды дагледжаны, накірмлены. Меў раскошную новую, пафарбаваную ў чырвоны колер, як страх на хлеве, будку і кожны раз кідаўся з яе на Д'жукі і хапаў адразу за горла, калі той забягаў на двор.

За Палкоўнікам ляжалі ўпобачкі Пушок і Чапа — Чапкоўскі. Пушок — маленькі, рыжанькі, кудлаценькі. Хатні. Жыў пасярод вёскі ў маленькай хаце адзінокай гаспадыні. Чапа — Чапкоўскі — быў чорны, прыземісты, даўгавухі — вушы аж па зямлі. Ніколі не задзіраў галавы, любіў дзійця, бегаў за імі па вёсцы, і яны цягалі яго за вушы. Гаспадара яго Д'жукі не ведаў.

За імі, ускочыўшы раптам з зямлі, пачалі нюхаць адзін аднаго два Вімы — Вялікі Вім і Малы Вім. Абодва чорныя, у белыя плямы. Равеснікі Д'жукі. З новага пасёлка пад Стралічавам. Жылі яны на размалёваных верандах, будак у іх не было.

Скочыўшы наперад, падбеглі і ляглі бліжэй за ўсіх да яго, Д'жукі, Вермут — карычнены, як спелы каштан, падобны на аўчарку шыракагруды здаравяк, і сучка Вілія — такая ж карычневая аўчарка — дзесятая вада на кісялі. Гэтыя жылі ў канцы вёскі ля школы. Ні будак у іх не было, ні жыцця добрага. Прывёз іх некалі аба іх са Стралічава п'яніца-трактарыст смаркатымі шчанятамі і кінуў на вуліцы... Яны і цяпер ляжалі ўсягды на вуліцы на пяску ўпобачкі, перахлябістыя, галодныя, і куры клявалі ім хвасты.

Далей кратавуся ў траве, як усё роўна рыў сабе яму, чорненькі маленькі Маркіз з белаю манішкай на грудзях і стаячымі вушкамі. Гэтага Д'жукі добра не ведаў — прывезла яго фельчарка з Гомеля і рэдка выпускала з хаты.

Была тут і сучка Малекула, бурая, падгалая. Жыла ў настаўніка ля самай

школы ў хітрай будцы з шыфернай стрэшкай. Лавіла курэй.

Апошнім у гэтай сабачай гайні, якая часта збіралася вечарамі ў Бабчыне на лагу, ля школы, на ферме, а то і аж на шашы пад свінакомплексам і рэдка разыходзілася з мірам жывая і здаровая, быў Мірон — чорная няўдалая барыяціна. Жыў Мірон на двары ў старшын калгаса. Сядзеў усягды ці на ланцугу ля будкі, ці ў легкавой машыне з гаспадаром.

Ён першы і кінуўся на яго, Д'жукі, падскочыўшы з зямлі, як мячык... І ў гэту кароценькую долю імгнення, пакуль Мірон вісеў угары, Д'жукі згледзеў, што той аблез... Быў увесь шэры, нібы ўкачаны ў попел. Доўгая чорная кудлатая поўсць у яго асталася толькі на шыі і на канцы хваста, як у льва... Дагэтуль Д'жукі бачыў ільвоў толькі ў тэлевізары, калі гаспадар быў добры і пускаяў яго вечарам у хату... Ён спопаразку затрымаўся на міг на месцы — а так бы ён скочыў убок! — тут яго і збіў з ног Мірон, пакаціўшы па траве... Коцячыся ўніз з беражніцы, Д'жукі згледзеў яшчэ як усе яны, пачынаючы ад жоўтай Брынзы і канчаючы прагавітай Малекулай з Бімамі, Чапамі і Маркізамі — няшчаснай малечай, адзін на адзін дык — на адзін зуб з кішкамі ў прыдачу — распласталіся ўгары ў шалёным скачку. І зноў Д'жукі разанула па вачах — усе яны аблезлі: і Брынза, і Малекула, і два Вімы... Хто знізу з жывата, хто зверху са спіны. Жоўтая Брынза была ўся голая...

Яго збіў з ног Мірон, Мірон яго і выратаваў. У той міг, калі жоўта-гола-шэрая беспародная гайня, сплелышыся яшчэ ўгары над ім у раз'юшаны раз'юлены клубок, сапучы гарачынёй, яхаючы і рычачы, упала на яго зверху — яна лучыла на спіну Мірону, які ў гэты час прыціснуў яго, Д'жукі, перакуленага дагары, да зямлі і намагаўся сцяць зубамі за горла. Мірон заякатаў на ўвесь свой пярхаты, ахрыпшы голас; пад ім распаўзліся ногі і ён прыціснуў сабой — з усёй гайнёй, якую не ўтрымаў на спіне, Д'жукі да зямлі... Д'жукі пачуў, як у яго палезлі з вачніц вочы... Пасля гэты калючы, гарачы, раз'юшаны аблезлы клубок падхапіў яго вострымі кіпцюрамі з зямлі і, задзёршы ашыінкі, пакаціў па беражніцы, парыгай кратамі, па ліпкай траве, запырсканай пенай, слінай, сікамі і кроўю. Ён чуў, як яго рвалі зубамі за спіну, за бакі, за хвост... і сам выпусціў кіпцюры і запустіў зубы, чуючы ў роце пясок, поўсць, якая была асталася яшчэ на баках аблінялай зграі, і салёную кроў, ад якой ён звярэў... Але іх, аблезлых, было многа... А ён быў адзін... І яны кацілі яго берагам да чырвонага трактара, пасля людзям пад ногі на мокрую траву і мыльняную пену. Кацілі і рвалі зубамі... Калі яго выкацілі на чыстую беражніцу на чорны торф і сівы пясок, ён пачуў, што задыхнецца ад пылу, не вытрымае... Хапіў кашаль і падступіла блага... Як кожную раніцу... Злавіўшы момант, калі яго зноў распласталі на спіне, ён сабраў у абкусаныя лапы ўсю сваю сабачую сілу, спружыўся, адштурхнуў ад сябе гарачы, запалены зубаты клубок і... астаўся ляжаць на зямлі... на спіне... Гарачы, раз'юшаны клякасты клубок у гарачы забыўся на яго і пакаціўся, гыркаючы, форскаючы і ячочучы, сівым пясчаным логам, падымаючы з зямлі пыл, поўсць, камякі торфу, траву і жоўтыя адуванчыкі...

Д'жукі ляжаў на мокрай ад крыві траве на спіне, не могучы адразу падняцца. Напружыўшыся, ён задзёр галаву і глядзеў на запаленыя аблезлыя шыны клубок, які нібыта гарачым ветрам гнала на шашу пад Стралічава...

Блізка недзе ракатаў трактар, бразгалі вёдры і крычалі людзі.

Яны і падышлі да яго, пачакаўшы — двое, у белых шапачках і з белымі павязкамі на тварох. Нахіліліся, падклялі рукі і паставілі на ногі...

Ён не даўся, каб яго паглядзілі па галаве.

5

Ён начаваў гэту ноч на ганку пад дзвямі. Расцягнуўся на дашчатай пафарбаванай падложцы, паклаў галаву на лапы і глядзеў усю ноч на вуліцу праз расчыненыя вароты. Усю ноч было ціха ў вёсцы, як у яме; толькі звечара далёка на шашы пад свінакомплекс ціхенька шумелі машыны, лыпаючы падслепаватымі фарамі,

(Заканчэнне на стар. 14—15).

Уладзімір МАЛЬЦАЎ:

У новай грамадскай сітуацыі, якая адмянула шматгадовыя і шматлікія забароны і рэгламентацыі, кожны мінскі тэатр у мінулым сезоне адчуў рэпертуарны голад і сутыкнуўся з праблемай—што і як ставіць.

Шукалі вострую, актуальную п'есу. Многія мастакі тэатра адзначалі, што тэатр залежны ад «драматургічнай сыравіны», і варта толькі з'явіцца новым надзеянным творам, як частка праблем аўтаматычна знікне.

Вялы мінулы сезон гэтую механістычную логіку абвергнуў. Для стварэння новых п'ес патрабуецца час, а першыя ж месяцы сезона выявілі, што нават самы актуальны літаратурны матэрыял, трапіўшы на сцэну, ва ўмовах зменлівага часу губляе свежасць.

Усведамляючы, што грамадская цікаўнасць прыкметна схілілася да апэратыўнай газетнай публіцыстыкі і адноўленай у правах прозы, некаторыя тэатры спрабавалі ўздзейнічаць на глядача, абпіраючыся на вопыт перадавой журналістыкі. Пераймалася, вядома, агульная скіраванасць крытычнай думкі, пазнавальнасць, эскізнасць. Так ставіўся «Вепручок», раней «не рэкамендаваная» п'еса В. Розава, у ТЮГу і ў Маладзёжным тэатры. Спадзяваліся, напэўна, на новую назву і шум вакол яе... Абодва спектаклі састарэлі раней, чым убачылі, на маю думку, святло рампы.

Яркі, сакавіта тэатральны «Мудрамер» М. Матукоўскага на купалаўскай сцэне, нягледзячы на поспех у масавага глядача, таксама не наталіў смагу па змястоўна вострых п'есаў. Ён ужо не выкрываў — высмейваў. Аднак пры ўсёй абагуленасці фэльтонных сітуацый, якія з цягам часу можна будзе запаўняць рознымі глядацкімі і акцёрскімі асацыяцыямі (у гэтым гарантыя доўгага рэпертуарнага жыцця)—твор па змесце драбнаваты, на ўзроўні звычайнага жыццёвага лялякання.

Сёння мы прагнем глыбіннага аналізу, сур'ёзнага асэнсавання праблем, разумення гістарычных каранёў рэчаіснасці. Таго, што заклікаю даваць сапраўдны—у высокім сэнсе—тэатр. З гэтым «гамбургскім рахункам» падыходзім мы да прэм'ер мінулага сезона, і застаёмся незадаволенымі, бо тэатр яшчэ не можа выканаць сацыяльны заказ, дарэчы, пакуль што выразна і не акрэслены. Думаецца, мы патрабуем ад тэатра размовы такога сур'ёзнага ўзроўню, на які ён няздаты. Гэтаксама, як і мы—гледачы.

І ўсё ж, пачатак такой размовы пакладзены: з'явіліся два, на мой погляд, дыскусійныя спектаклі—«Дзеці сонца» ў тэатры імя Янкі Купалы і «Начныя карлікі і Антыгона» ў Рускай тэатры БССР. Шмат у чым пераасэнсоўваючы гісторыю, стваральнікі купалаўскага спектакля разважаюць пра лёс рускай інтэлігенцыі. Смелай спробай выяўлення вострых, глыбінных супярэчнасцей нашага часу вабіць п'есу В. Маслюка. Сугучнасць абодвух спектакляў — у мастацкім працэтванні і грамадзянскай пазіцыі рэжысёраў. Аказваецца, літаратурны матэрыял ёсць, але ўсё вырашаюць глыбіня і самастойнасць грамадзянскага і тэатральнага мыслення.

Сёння мы заканчваем публікацыю аднаго крытыкаў і тэатраўнаўцаў на пытанне лімаўскай анкеты: «Чым быў адметны мінулы сезон у тэатрах рэспублікі?» Пачатак надрукаваны ў нумары за 11 верасня.

Георгій КОЛАС:

Не БТА, а СТД — што памянлася?

Выданні па гісторыі тэатра — што ў іх памянлася?

Эксперымент... Мяняюцца шрыфты на вокладках, на шыльдах. А ў тэатры?

Гомельская ліхаманка, пра якую расказала паласа Р. Ярохіна ў «Советской Белоруссии» (25.06.1987), павінна выклікаць ужо не проста непакой, бо гэта ж — катастрофа. А што ў Брэсце? У Магілёве?

жо нічога не было пра Кацярыну з «Навальніцы» — акрамя таго, што ў М. Дабралюбава? А можа, усё-такі не яна — «прамень»? «У гэтай драме, — піша А. Герцэн, — аўтар праіраваў у найглыбейшыя таямніцы «незападнічавыя рускай жыцці» і кінуў раптоўны прамень святла ў неведомую душу рускай жанчыны, гэтай безгалосай, якая задыхаецца ў абцугах няўмольнага і напаводкага жыцця». Навошта ж пашкалярску паўтараць за Дабралюбавым, калі пасля яго былі не менш разумныя галовы і

А што датычыць п'есаў тыпу «Акушэра» ў Гродне, «Правіл гонару» ў Бабруйску і «Дыктатуры сумлення» ў Гомелі, — вядома, ад такіх «чарнобыляў» загінуць можа толькі сам тэатр, а гледачы ўраджаюцца — абыдзеца без саркафагаў. Гэтыя спектаклі-катастрофы азначаюць, што ў тэатрах (перш за ўсё — у пастаноўшчыкаў) паслаблена імуннасць творчых арганізмаў да «інфекцыі»: ахоўная рэакцыя губляе прафесійны спрыт (мо — «спіць»).

Дачытаўшы вельмі «пра-

у Гомелі і Брэсце. Хочацца задаць работнікам Міністэрства культуры БССР заканамернае пытанне: чаму мы так лёгка аддаём на водкуп «варагам» ад мастацтва нашы тэатры, прызначаючы галоўнымі рэжысёрамі выпадковых людзей? У той жа час свае кадры, якія выраслі на Беларусі, гадамі трымаем на падхоне, не давараючы сур'ёзнай справы? Мінае год, другі, і чарговы «вараг», разваліўшы тэатр, ад'язджае. Ніхто не нясе адказнасці. Гэта ў карані няправільна. Сваімі творчымі дасягненнямі даўно заслужылі права на самастойную работу В. Бартосік, М. Трухан, В. Баркоўскі, Я. Натапаў, В. Шышоў, А. Стрыкуноў, А. Андрасік. Аднак іх становішча ў сённяшнім тэатры—падпарадкаванае і няпэўнае. Яны гадамі вымушаны чакаць літасці: дадуць ці не дадуць чарговую п'есу? Зарплата ідзе, а новыя спектаклі не выпускаюцца. Гэта ўжо зусім не па-гаспадарску. Ды і нараджае творчы прастой — канфлікты і прафесійную няўпэўненасць.

Спатрэбілася яшчэ выездаў камісій у Гомель, крытычныя выступленні ў «ЛіМе», «Гомельскай праўдзе», «Советской Белоруссии», каб даказаць галоўнаму рэжысёру Г. Прымаку яго мастацкую бездапаможнасць і абараняць правы зняважаных ім творчых работнікаў. Але і дагэтуль становішча ў гомельскім тэатры істотна не змянілася. Ці варта такі «ўпарты чалавек» тых матэрыяльных і маральных выдаткаў, у якія ён нас уцягнуў? І чаму шматлікія інстанцыі, якія ў курсе падзей, нічога не робяць?

Мяне турбуе і колькасць публікацый аб тэатры ў нашых газетах, якая ў мінулым сезоне рэзка паменшала. Бяруць

ТЭАТРАЛЬНЫ СЕЗОН: на скрыжаванні думак

Анкета «ЛіМа»

Засталося рэжысёраў — раз, два, тры. На ўсю рэспубліку. Напэўна, хутка прыйдзеца паказаць у тэатрах не спектаклі, а шматтомныя даследаванні, у выніку якіх павыміралі лепшыя спектаклі і бог ведае куды падзелася з тэатраў рэжысёра (бо пасля таго, што прачыталі мы ў артыкуле галоўнага тэатраўнаўца ў шостым нумары «Мастацтва Беларусі» пра «аднаго з іх», — трэба ўсіх «лавіць», каб высветліць, хто з іх канкрэтна — заклікаў да апазіцыі дзяржаве).

Стаўка перанесена на «прымакоў», з якімі — чахарда. На ўсё больш-менш трывалое чапляюць жупел ці не «вейсманізму». З рускай драмы па-льсенаўскаму зжылі Б. Луцэнку. В. Маслюку пасля спектакля «Знак бяды» пытанні задаваліся «льсенаўскія» (ён іх нагадаў у гутарцы з празаікам В. Казько ў «Советской Белоруссии»): «Навошта гэта вам?» В. Раеўскаму таксама не лягчэй. Дайшла чарга і да В. Мазынскага.

«Адзначаючы паспяховае ў цэлым працэтванне «Радавых» на коласаўскай сцэне, нельга не заўважыць аднаго прыкрага праліку (выдзелена мною. — Г. К.), звязанага з рэжысёрскім (!) рашэннем фіналу спектакля. Дзержае падтрымлівае смяротна параненага Сяргея Бушцыца, а на пераднім плане сядзіць глуханямы немец, які толькі што застрэліў Дугіна і прагна грызе кавалак салдацкага хлеба». Дык у чым — «пралік»? Пра гэта піша Р. Смольскі ў сваёй кніжцы: «Задума рэжысёра ясная — яшчэ раз падкрэсліць гуманізм савецкай воінаў». Чытаючы такое «двойчы два выходзіць стэарынавая свечка», хочацца паспачуваць В. Мазынскаму (і А. Дудараву): «але ў мастацкім і сюжэтным кантэксте спектакля такі «гуманізм» выглядае наўмысным і выпадковым, абарачаецца эстэтычнай недакладнасцю. Прыкры пралік(!)».

В. Мазынскі можа сцешыцца, што і ў В. Раеўскага ў ягоных «Радавых» — «пралік» той самы ёсць. А ў Г. Таўстанова дык нават горш: не толькі мізансцэна, але голасам самога Г. Таўстанова чытаецца заключная рэмарка п'есы, па якой і Г. Таўстановаў, і В. Раеўскі, і В. Мазынскі ставілі свае «пралікі»...

Пра «прамень святла». Няў-

пасунулі яго да нас бліжэй (не абвяргаючы, а развіваючы)? Прамень ад аўтара ў душу героя — гэта нешта болей, чым прамень «адтуль». Адтуль ішоў (па Луначарскаму): «...амаль смешны па свайму фармальнаму дзівацтву, але такі бяскона чалавечы лямант аб выпрастаным жыцці».

Аўтарскі прамень, ён — «чыстамер»?

Пра дапамогу аўтарскага «чыстамера» рэжысёр В. Маслюк у Віцебску чытаў казанцаўскаю драму «Стары дом»,

вільны» артыкул Уладзіміра Няфёда «З чым прыходзім у тэатр» («Мастацтва Беларусі», № 6), вярнуўся да рамана У. Дудзінава «Белыя адзенні» — там пра аднаго з персанажаў ёсць такое: «У пытанніх філасофіі, псіхалогіі, ведання варажых нам тэорый... Калі які артыкул напісаць — табе, Саул, не знойдзеш роўных. Але бульбы ты не ведаеш».

Таццяна АРЛОВА:

Сёлета, акрамя творчых праблем, усе мы былі заклапочаны

«Дзеці сонца» М. Горкага. В. ТАРАСАЎ (Пратасаў), Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

«Фантазія паводле Гогаля». Сцэна са спектакля. Тэатр-студыя кінаакцёра.

прасвечваючы душы маладых герояў. Ён туды — пранік. А апаненты лічаць зноў — «пралік»? Уявіць, што ноч Алега з Юліяй Міхайлаўнай прайшла ў пасцелі — гэта тая ж «стэарынавая свечка», як прыпісаны В. Мазынскаму «салдацкі гуманізм» і Аляксею Дудараву — «пацыфізм»: той самы «бруднамер»!

Пра «недаўменне і абурэнне ў адрас крытыка Георгія Коласа, які спектакль «Акушэр» (няхай нават і няўдалы) параўнаў у газеце «Літаратура і мастацтва» (3 кастрычніка 1986 года) з чарнобыльскай трагедыяй». Ніяк не могуць дараваць мне гэта — «вузкія кругі шырокай тэатральнай грамадскасці», «вялікі шум» працягваецца — у «Мастацтва Беларусі», № 6. Дарэмна абуралася — я не параўнаў. Перачытайце, там напісана, што параўнаў бы, ці «назваў бы», — «калі ўявіць неверагоднае: калі б віноўнікаў тае аварыі таксама (гэта азначае — як стваральнікаў спектакля «Акушэр») — узнагародзілі дыпламам... за актыўнасць». Там — не пра спектакль, а пра журы, пра ўзнагароды!

і справамі арганізацыйнымі. Цяпер ужо ясна ўсім: для таго, каб пачалі з'яўляцца добрыя спектаклі, неабходна многае рашуча пераўтварыць у нашай тэатральнай гаспадарцы. У першую чаргу, зрушыць тэатральны працэс з накатанай каліяны — акцёры прывыклі, што ўсё за іх вырашаюць рэжысёры, рэжысёры прывыклі, што ўсё за іх вырашаюць міністэрства і ўпраўленні культуры, крытыкам вядома, што пра адно пісаць можна, пра другое нельга, і гэтак далей. На жаль, у кіраўніцтве тэатрамі аказалася шмат выпадковых, некампетэнтных людзей, чые распараджэнні і парады не рухаюцца, а тармозяць справу. Мне думаецца, што ўжо неабходна і ў нашым тэатральным жыцці пачынаць караць за памылковыя і некампетэнтныя кіраўніцкія рашэнні. Колькасць пісем і заяў у СТД, канфліктныя сітуацыі ў тэатрах — таму сведчанне.

Мне давялося ўдзельнічаць у разборы канфлікту кіраўніцтва з чарговай рэжысурай

толькі тых матэрыялы, дзе патыхае «смажаным». Зніклі са старонак прэсы рэцэнзіі і творчыя партрэты, агляды і інтэрв'ю. Без галоснасці нашых тэатральных спраў не паправіш. Асабліва ў цяжкім становішчы тут абласныя тэатры. Мясцовая тэатральная крытыка вельмі слабая, а рэспубліканскі друк аб іх творчасці пісаць не жадае. Кіраўніцтва газет заняло пазіцыю зусім пэўную: рэцэнзіі нашым чытачам не патрэбны. А хто пытаўся пра гэта ў чытачоў? Хто вызначыў, што толькі канфліктныя пытанні жыцця тэатра павінны асвятляцца ў газетах?

У складанай сітуацыі застаецца тэатральная крытыка — няма маладога папаўнення, параненаму няма магчымасці выходзіць кадры крытыкаў і гарантаваць ім у будучым работу па спецыяльнасці. Апублікавацца пачынаючы амаль нідзе не можа. Гэта, дарэчы, тычыцца і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

І ў заключэнне пра тое, чым нас парадаваў мінулы сезон.

Па-мойму, у мінскіх тэатрах стабільны заціхак. Добра, калі набіраюцца сілы перад рашучым творчым штурмам. Хочацца ў гэта верыць. Але, мяркуючы па прагнозах, да перамог пакуль далёка. Няма ў партфелях тэатра цікавых беларускіх п'ес, па-ранейшаму вострай застаецца праблема рэжысуры, смуткуюць па захапляючай рабоце акцёры.

Віднаць, толькі адзін тэатр Мінска карыстаецца неаслабнай глядацкай увагай. Гэта Тэатр-студыя кінаакцёра. Але пра яго не так прыйнята гаварыць, бо не дамовіліся: «наш» ён ці «кіношны». А паколькі не ў нашым ведастве, то мы быццам і не заўважаем яго работ.

Па-мойму, не надала належнай увагі наша крытыка з'яўленню двух спектакляў на малых сценах купалаўскага і рускага тэатраў. Гэта гоголеўскія «Гульцы», упершыню пастаўленыя ў Беларусі—самастойная праца акцёра А. Кармуніна, і спектакль «Вяртанне» Н. Трапіева ў пастаноўцы А. Андрэйкі. Апошняя прывабіла праца з выканаўцамі, бо кожны з занятых у гэтым спектаклі паўстаў перад намі ў новай акцёрскай якасці. Такая работа даўно неабходна купалаўскаму тэатру, дзе шэраг добрых артыстаў, асабліва маладых, выкарыстоўваецца толькі па тыпажным прычыпе. А на малой сцэне, у непасрэднай блізкасці да залы,—яны жывыя і адметныя.

Сезон закончыўся справядлівымі гастрольнымі коласаванымі і тэатра з Гродна. Калі віцебскі калектыў многіх сваіх прыхільнікаў проста расчаравана, то гродзенскі падаў радысць адкрыцця цікавага рэпертуару, вопытнай рэжысуры, новых выканаўцаў.

творчым узроўні да гэтых пастановак. Задавальняліся ў лепшым выпадку нападуначамі. А часцей за ўсё даводзілася сустракацца і з горшым. Грунтуюцца галоўным чынам на дзейнасці сталічных, буйнейшых, найбольш мабільных калектываў, але каму ж, як не ім, паказваць узор, задаваць творчы тонус.

Асабліва прыкрае ўражанне пакінулі гастролі ў Мінску Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. З рэжысурай у гэтым калектыве не ладзілася даволі часта, прынамсі, перадаў росквіту ва ўсёй шасцідзясцігадовай гісторыі нямнога. Але нават у самыя складаныя часы было зіхатліва яркае, высокае акцёрскае мастацтва, якое шмат у чым кампенсавала іншыя пралікі ці недахопы. Цяпер пабяжыла і выканаўчая культура—на такім нізкім узроўні яна, мабыць, ніколі яшчэ не была.

І тут мы сутыкнуліся з парадаксальным фактам. З аднаго боку — шырокавядомыя інтэрв'ю, адозвы тэатра, а з другога—маўчанне, вельмі працяглае маўчанне крытыкі. Няўжо і на гэты раз ва ўсім відавочна толькі яна, крытыка? Ці, можа, тут ёсць нейкія дрыгі механізмы тармажэння, пушчаныя ў ход у іншыя часы і пры іншых парадках, але якія, на жаль, усё яшчэ моцна дзейнічаюць? Ва ўсякім разе, у перыяд галоснасці трэба было б разабрацца і з гэтым. У прыватнасці, чаму крытыка не выконвае ці не можа выконваць свой высокі грамадзянскі абавязак?

У нас жа цяпер (сучасная тэатральная сітуацыя!) пры вельмі сціпрых здабытках, здзяйсненнях—ці не зашмат з'яўляюцца сцэнічны дзеячы? Праца, справы падмяняюцца гучнымі словамі, выступленнямі, у якіх не столькі вылучаюцца пазітыўныя праграмы, колькі

шырокага абмеркавання. Называюць тут толькі асобныя, найбольш набалелыя.

Сёння інстытут рыхтуе акцёраў і рэжысёраў, так скажаць, «увогуле», безадносна да канкрэтнага тэатра. Рабіліся раней спробы набіраць курсы для тэатраў імя Якуба Коласа, юнага глядача. Але з-за нестабільнасці там мастацкага кіраўніцтва добрыя спробы заканчваліся няўдачамі. Мянjalіся галоўныя рэжысёры, і новыя кіраўнікі не толькі не прымаюць у свае калектывы курсы цалкам, а і ўвогуле адмаўляліся ад выпускіўкі інстытута. У гэтым плане трэба карэнным чынам выпраўляць становішча. Неабходна набіраць мэтавыя курсы—як для новых калектываў, якія павінны стварацца ў рэспубліцы, так і дзеля папаўнення, амалоджвання нашых вядучых тэатраў. Патрэбна і практыка будучых акцёраў не пасрэдна ў тэатрах, і каб праходзіла яна плённа, і з карысцю. Сама праблема не з простых, калі ўлічыць цяперашняе становішча калектываў. З рэжысёрскага курса, які мы сёлета выпусцілі і які вёў В. Раеўскі, ніводзін студэнт не толькі не быў накіраваны на працу ў купалаўскі тэатр, мастацкае кіраўніцтва якога В. Раеўскі ўзначальвае, але і не запрошаны ім хоць бы на дыпломную ці перадыпломную пастаноўку. Дарэчы, факт далёка не адзінаковы, хутчэй нават характэрны. Таксама—проблема. І не толькі для роздуму.

Тамара ГАРОБЧАНКА:

Тэатральная сітуацыя ў рэспубліцы залежыць, вядома, ад творчых працэсаў, што адбываюцца ва ўсіх нашых тэатрах — і сталічных, і абласных. Але ж «градус» творчага клімату вызначаюць усё ж вядучыя калектывы: тэатр імя Янкі Купалы, тэатр імя Якуба Коласа, Рускі тэатр імя М. Горкага. Калі прыгадаць прэм'еры

вызначыць уласныя творчыя пралікі. Прычыны заняпаду шукалі дзе толькі можна, штучна вылучаючы рэжысуру з агульнага працэсу.

Як вядома, ва ўсіх пералічаных калектывах з 1 студзеня 1987 года пачаўся тэатральны эксперымент. Яны атрымалі, нарэшце, доўгачаканую свабоду—як арганізацыйную, так і творчую. Што ж з гэтага атрымалася? Прыгадаю для прыкладу майскія гастролі Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Такой нізкакаснай—па ўсіх творчых кампанентах —справядзачы перад мінскім глядачом другога тэатра рэспублікі за майей памяццю яшчэ не было. Гэта тычыцца і рэпертуарнай палітыкі, і мастацкага ўзроўню спектакляў, і раскрыцця патэнцыяльных магчымасцей багатай на яркія індывідуальнасці коласаўскай трупы. Я, напрыклад, упершыню ў жыцці бачыла, як глядач, (прычым, цэлымі групамі) пакідаў залу, не дачакаўшыся антракту, пад час першай дзеі спектакля «Рамэа і Джульета» ў пастаноўцы В. Мазынскага.

Сёння ўжо не выпадае кідаць напрокі ў адрас супрацоўнікаў Міністэрства культуры БССР ці крытыкаў—яны не ўмешваюцца ва ўнутраныя справы тэатраў. Аднак «вынаходлівасць» асобных дзеячў сцэны сапраўды здзіўляючая. Пасля фактычнага правалу гастрольнага тэатра імя Якуба Коласа ў Мінску рэжысёр В. Мазынскі ў інтэрв'ю газеце «Звязда» хуценька пераключаецца... на нізкі ўзровень падрыхтаванасці глядача. Аказваецца, «мінскі глядач не дужа адрозніваецца ад віцебскага—тое ж першае пакаленне гараджан, якое саромеецца матчынага ак-

цэнта» («Звязда», 28 мая 1987 г.). Мне так і карціць запытаць у таварыша Мазынскага: «Чаму ж не саромеецца «матчынага акцэнта» віцебскі глядач на спектаклях «Парог», «Вечар», «Радавыя» А. Дударова? Чаму «Радавыя» на купалаўскай сцэне доўгі час ішлі пры нязменных аншлагах? Чаму такую зацікаўленасць выказаў мінскі глядач да спектакля «Знак бяды» паводле В. Быкава ў Рускім тэатры БССР? І, нарэшце, ці можна прывесць любоў да «матчынага акцэнта» п'есамі Саймана і Шэно?»

Непакоіць і тая атмосфера недагледжанасці, якой ахутаны сёння асобы некаторых дзеячў тэатра. На старонках нашых газет і часопісаў можна знайсці крытыку ў адрас абласных тэатраў, ЮГА, Маладзёжнага тэатра БССР. Але, барані божа, закрануць акадэмічныя тэатры ці рускую драму. Не выпадкова гастролі тэатра імя Якуба Коласа не знайшлі прычывовай ацэнкі на старонках рэспубліканскіх газет, якія абмежаваліся пераважна інтэрв'ю. І гэта ў той час, як мы вітаем галоснасць, дэмакратызацыю ўсіх сфер нашага жыцця.

Тэатральная крытыка наогул апынулася на абочыне. Перагарніце старонкі газет і часопісаў ну хоць бы за апошнія два гады, і вы пераканаетесь: знікае галоўны жанр тэатральнай крытыкі—рэцэнзія на спектакль. У лепшым выпадку, друкуюцца нейкія грувацкія опусы-агляды, дзе пра спектаклі гаворыцца адным-двума сказами, затое шмат увагі аддаецца разважаным пра мастацтва «увогуле». Ад такой крытыкі няма карысці ні глядачу, ні тэатру.

Міжволі напрошваецца сумны вывад—нашы драматычныя тэатры, мяркуючы па мінулым тэатральным сезоне, аказаліся зусім не падрыхтаванымі да тэатральнага эксперыменту. А рэспубліканскія органы друку, дакладней, тыя людзі, якія адказваюць за аб'ектыўнае асвятленне ўсіх сфер жыцця, у тым ліку і тэатральнага, робяць выгляд, што ўсё добра, ідзе натуральны творчы працэс. Між тым, думаецца, наспеў час літаральна біць трывогу.

Менавіта сёння! Таму што заўтра мы можам проста спазніцца.

«Начныя карлікі і Антыгона» Л. Разумоўскай. У. ЯНКОЎСКІ (Віця) і А. ДУШАЧКІН (Валодзя). Рускі тэатр БССР імя М. Горкага.

«Мудрамер» М. Матукоўскага. Сцэна са спектакля. Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

Анатоль САБАЛЕЎСКІ:

Становіцца ўсё больш відавочным, што тэатральны эксперымент, які пачаўся ў краіне, разлічаны, акрамя ўсяго іншага, на вельмі высокую свядомасць і не менш высокую мастакоўскую і грамадзянскую адказнасць.

Ці гатовы мы да гэтага? Сёння даць пэўны адказ, асабліва ў плане свядомым, цяжка. Як і запэўніваць, што ў тэатральны эксперымент мы ўступілі ва ўсёўзбраенні. Пакажа час.

Будзем спадзявацца на добрае, будзем цярдліва, з надзеяй чакаць ад тэатраў творчых здзяйсненняў.

Пакуль што даводзіцца свядрацца—і я тут цалкам далучаюся да выказаных іншымі думак,—што гэты сезон прайшоў бякла. Не было творчых усплёскаў, удач, нахталт «Дзядзькі Вані» А. Чэхава, які паказаў у Мінску Маладзёжны тэатр Літоўскай ССР, або «У вайны не жаночы твар» паводле С. Алексіевіч у Омскім тэатры драмы, які гастраліваў летам у нашай сталіцы. Ці нават чаго-небудзь блізкага па

свядраджаюцца ці абараняюцца ўласныя амбіцыі.

Некалькі слоў пра падрыхтоўку тэатральных кадраў у Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце.

Безумоўна станоўчым з'яўляецца ўжо нават той факт, што пасля доўгага маўчання і нават забыцця, нарэшце, пачалі звяртаць на гэта ўвагу. За многія гады праблем, якія не вырашаліся, а толькі павялічваліся і ўзмацняліся, назбіралася нямала. І на іх вырашэнне патрэбен час, вялікія намаганні. Патрэбна дапамога, перш-наперш з боку зацікаўленых арганізацый і ўстаноў, дапамога сур'езнага, дзелавага. Пакуль справа грузне ўсё ў тых жа амбіцыях. Ну якая карысць, скажам, ад выступленняў у акцёра Р. Янкоўскага, які, дарэчы, за тры гады нават не пераступіў інстытуцкага парога і аднаму толькі богу вядома, адкуль і з якіх крыніц чэрпаў звесткі? Не палічыў для сябе патрэбным пранікнуць у сутнасць праблем інстытута і рэжысёр В. Мазынскі...

А яны неадназначныя і іх падкрэсліваю, шмат. Вымагаюць яны грунтоўнай гаворкі,

мінулага тэатральнага сезона менавіта ў гэтых калектывах, то карціна ўвогуле складваецца досыць сумная — ніводзін спектакль не стаў значнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі. Не выпадкова крызісны (не пабоваю гэтага слова) стан беларускага тэатральнага мастацтва гарача абмяркоўваўся на VIII з'ездзе БТА. Дзеячы сцэны імкнуліся вызначыць прычыны такой трывожнай сітуацыі. Вельмі ўзрушана і, галоўнае, адзінадушна яны абвінавачвалі акцёраў—за псіўнасць, тэатральна-мастацкі інстытут—за дрэнную падрыхтоўку маладой змены. Дасталося Міністэрству культуры БССР, чые адміністрацыйныя забароны перашкаджаюць сапраўднай творчасці і, нарэшце, крытыцы, якая сваёй некампетэнтнасцю не дае рухацца тэатру наперад.

Яшчэ ў дні з'езда мяне вельмі здзівіла, што ніводзін з рэжысёраў — кіраўнікоў нашых вядучых тэатраў—нават не папрабаваў зірнуць аб'ектыўна на сваю працу, не паспрабаваў

Уладзімір МАЛЬЦАЎ:

У новай грамадскай сітуацыі, якая адмяніла шматгадовы і шматлікія забароны і рэгламентацыі, кожны мінскі тэатр у мінулым сезоне адчуў рэпертуарны голад і сутыкнуўся з праблемай—што і як ставіць.

Шукалі вострую, актуальную п'есу. Многія мастакі тэатра адзначалі, што тэатр залезны ад «драматургічнай сыравіны», і варта толькі з'явіцца новым надзеянным творам, як частка праблем аўтаматычна знікне.

Вялы мінулы сезон гэтую механістычную логіку абвергнуў. Для стварэння новых п'ес патрабуецца час, а першыя ж месяцы сезона выявілі, што нават самы актуальны літаратурны матэрыял, трапіўшы на сцэну, ва ўмовах зменлівага часу губляе свежасць.

Усведамляючы, што грамадская цікаўнасць прыкметна схілілася да апэратыўнай газетнай публіцыстыкі і адноўленай у правах прозы, некаторыя тэатры спрабавалі ўздзейнічаць на гледача, абаяваючыся на вопыт перадавой журналістыкі. Пераймалася, вядома, агульная скіраванасць крытычнай думкі, пазнавальнасць, эскізнасць. Так ставіўся «Вепручок», раней «не рэкамендаваная» п'еса В. Розава, у ТЮГу і ў Маладзёжным тэатры. Спадзяваліся, напэўна, на новую назву і шум вакол яе... Абодва спектаклі састарэлі раней, чым убачылі, на маю думку, святло рампы.

Яркі, сакавіта тэатральны «Мудрамер» М. Матуюскага на купалаўскай сцэне, нягледзячы на поспех у масавага гледача, таксама не наталіў смагу на змястоўна вострых пастаноўках. Ён ужо не выкрываў — высмейваў. Аднак пры ўсёй абягуленасці фальштонных сітуацый, якія з цягам часу можна будзе запаўняць рознымі глядацкімі і акцёрскімі асацыяцыямі (у гэтым гарантыя доўгага рэпертуарнага жыцця)—твор па змесце драбнаваты, на ўзроўні звычайнага жыццёвага лялякання.

Сёння мы прагнем глыбіннага аналізу, сур'ёзнага асэнсавання праблем, разумення гістарычных каранёў рэчаіснасці. Таго, што закліканы даваць спраўдны—у высокім сэнсе—тэатр. З гэтым «гамбургскім рахункам» падыходзім мы да прэм'ер мінулага сезона, і застаёмся незадаволенымі, бо тэатр яшчэ не можа выканаць сацыяльны заказ, дарэчы, пакуль што выразна і не акрэслены. Думаецца, мы патрабуем ад тэатра размовы такога сур'ёзнага ўзроўню, на які ён няздатны. Гэтаксама, як і мы—гледачы.

І ўсё ж, пачатак такой размовы пакладзены: з'явіліся два, на мой погляд, дыскусійныя спектаклі—«Дзеці сонца» ў тэатры імя Янкі Купалы і «Начныя карлікі і Антыгона» ў Рускам тэатры БССР. Шмат у чым пераасэнсоўваючы гісторыю, стваральнікі купалаўскага спектакля разважаюць пра лёс рускай інтэлігенцы. Смелай спробай уяўлення вострых, глыбінных супярэчнасцей нашага часу вабіць пастаноўка В. Маслюка. Сугучнасць абодвух спектакляў — у мастацкім працэтванні і грамадзянскай пазіцыі рэжысёраў. Аказваецца, літаратурны матэрыял ёсць, але ўсё вырашаюць глыбіня і самастойнасць грамадзянскага і тэатральнага мыслення.

Сёння мы заканчваем публікацыю аднаго крытыкаў і тэатраўцаў на пытанне лімаўскай анкеты: «Чым быў адметны мінулы сезон у тэатрах рэспублікі?» Пачатак надрукаваны ў нумары за 11 верасня.

Георгій КОЛАС:

Не БТА, а СТД — што памянялася?

Выданні па гісторыі тэатра — што ў іх памянялася?

Эксперымент...

Мяняюцца шрыфты на вокладках, на шыльдах. А ў тэатры?

Гомельская ліхаманка, пра якую расказала паласа Р. Ярохіна ў «Советской Белоруссии» (25.06.1987), павінна выклікаць ужо не проста непакой, бо гэта ж — катастрофа. А што ў Брэсце? У Магілёве?

жо нічога не было пра Кацярыну з «Навальніцы» — акрамя таго, што ў М. Дабралюбава? А можа, усё-такі не яна — «прамень»? «У гэтай драме, — піша А. Герцэн, — аўтар праіраваў у найглыбейшыя таямніцы «незападнічавыя рускай жыцці» і кінуў раптоўны прамень святла ў невядомую душу рускай жанчыны, гэтай безгалосай, якая задыхаецца ў абцугах няўмольнага і напэўнага жыцця». Навошта ж па шкалярску паўтараць за Дабралюбавым, калі пасля яго былі не менш разумныя галовы і

А што датычыць пастаовак тыпу «Акушэра» ў Гродне, «Правіл гонару» ў Бабруйску і «Дыктатуры сумлення» ў Гомелі, — вядома, ад такіх «чарнобыляў» загінуць можа толькі сам тэатр, а гледачы ўраджаюцца — абдызца без саркафагаў. Гэтыя спектаклі-катастрофы азначаюць, што ў тэатрах (перш за ўсё — у пастаноўшчыкаў) паслаблена імуннасць творчых арганізмаў да «інфекцыі»: ахоўная рэакцыя губляе прафесійны спрыт (мо — «спіць»).

Дачытаўшы вельмі «пра-

у Гомелі і Брэсце. Хочацца задаць работнікам Міністэрства культуры БССР заканамернае пытанне: чаму мы так лёгка аддаём на водкуп «варагам» ад мастацтва нашы тэатры, прызначаючы галоўнымі рэжысёрамі выпадковых людзей? У той жа час свае кадры, якія выраслі на Беларусі, гадамі трымаем на падкопе, не даючы чарговай сур'ёзнай справы? Мінае год, другі, і чарговы «вараг», разваліўшы тэатр, ад'язджае. Ніхто не нясе адказнасці. Гэта ў карані няправільна. Сваімі творчымі дасягненнямі даўно заслужылі права на самастойную работу В. Бартосік, М. Трухан, В. Баркоўскі, Я. Натапаў, В. Шышоў, А. Стрыкуноў, А. Андросік. Аднак іх становішча ў сённяшнім тэатры—падпарадкаванае і няпэўнае. Яны гадамі вымушаны чакаць літасці: дадуць ці не дадуць чарговую пастаноўку. Зарплата ідзе, а новыя спектаклі не выпускаюцца. Гэта ўжо зусім не па-гаспадарску. Ды і нараджае творчы прастой — канфлікты і прафесійную няўпэўненасць.

Спатрэбілася пяць выездаў камісіяў у Гомель, крытычныя выступленні ў «ЛіМе», «Гомельскай праўдзе», «Советской Белоруссии», каб даказаць галоўнаму рэжысёру Г. Прымаку яго мастацкую бездапаможнасць і абараняць правы зняважаных ім творчых работнікаў. Але і дагэтуль становішча ў гомельскім тэатры істотна не змянілася. Ці варта такі «ўпарты чалавек» тых матэрыяльных і маральных выдаткаў, у якія ён нас уцягнуў? І чаму шматлікія інстанцыі, якія ў курсе падзеяў, нічога не робяць?

Мяне турбуе і колькасць публікацый аб тэатры ў нашых газетах, якая ў мінулым сезоне рэзка паменшала. Бяруць

ТЭАТРАЛЬНЫ СЕЗОН: на скрыжаванні думак

Анкета «ЛіМа»

Засталося рэжысёраў — раз, два, тры. На ўсю рэспубліку. Напэўна, хутка прыйдзеца паказваць у тэатрах не спектаклі, а шматомныя даследаванні, у выніку якіх павыміралі лепшыя спектаклі і бог ведае куды падзелася з тэатраў рэжысура (бо пасля таго, што прачыталі мы ў артыкуле галоўнага тэатраўца ў шостым нумары «Мастацтва Беларусі» пра «аднаго з іх», — трэба ўсіх «лавіць», каб высветліць, хто з іх канкрэтна — заклікаў да апазіцыі дзяржаве).

Стаўка перанесена на «прымакоў», з якімі — чахарда. На ўсё больш-менш трывалае чапляюць жупел ці не «вейсманізму». З рускай драмы палысенкаўскаму жылі Б. Луцэнку. В. Маслюку пасля спектакля «Знак бяды» пытанні задаваліся «лысенкаўскія» (ён іх нагадаў у гутарцы з празаікам В. Казіко ў «Советской Белоруссии»): «Навошта гэта вам?» В. Раеўскаму таксама не лягчэй. Дайшла чарга і да В. Мазынскага.

«Адзначаючы паспяховае ў цэлым працэтванні «Радавых» на коласаўскай сцэне, нельга не заўважыць аднаго прыкрага праліку (выдзелена мною. — Г. К.), звязанага з рэжысёрскім (!) рашэннем фіналу спектакля. Дзержае падтрымлівае смяротна параненага Сяргея Бушцыца, а на прыднім плане сядзіць глуханямы немец, які толькі што застрэліў Дугіна і прагна прызе кавалка салдацкага хлеба». Дык у чым — «пралік»? Пра гэта піша Р. Смольскі ў сваёй кніжцы: «Задума рэжысёра ясная — яшчэ раз падкрэсліць гуманізм савецкіх воінаў». Чытаючы такое «двойчы два выходзіць стэарынавая свечка», хочацца паспачуваць В. Мазынскаму (і А. Дудараву): «але ў мастацкім і сюжэтным кантэксце спектакля такі «гуманізм» выглядае наўмысным і выпадковым, абарачваецца эстэтычнай недакладнасцю. Прыкры пралік(!)».

В. Мазынскі можа сцешыцца, што і ў В. Раеўскага ў ягоных «Радавых» — «пралік» той самы ёсць. А ў Г. Таўстановага дык нават горш: не толькі мізансцэна, але голасам самога Г. Таўстановага чытаецца заключная рэмарка п'есы, па якой і Г. Таўстановаў, і В. Раеўскі, і В. Мазынскі ставілі свае «пралікі»...

Пра «прамень святла». Няў-

пасунулі яго да нас бліжэй (не абвяргаючы, а развіваючы)? Прамень ад аўтара ў душу героя — гэта нешта болей, чым прамень «адтуль». Адтуль ішоў (па Луначарскаму): «...амаль смешны па свайму фармальнаму дзівацтву, але такі бяскожна чалавечы лямант аб выпрастаным жыцці».

Аўтарскі прамень, ён — «чыстамер»?

Пры дапамозе аўтарскага «чыстамера» рэжысёр В. Маслюк у Віцебску чытаў казанцаўскую драму «Стары дом»,

вільны» артыкул Уладзіміра Няфёда «З чым прыходзім у тэатр» («Мастацтва Беларусі», № 6), вярнуўся да рамана У. Дудзінцава «Белыя адзенні» — там пра аднаго з персанажаў ёсць такое: «У пытаннях філасофіі, псіхалогіі, ведання варажых нам тэорый... Калі які артыкул напісаць — табе, Саул, не знойдзеш роўных. Але бульбы ты не ведаеш».

Таццяна АРЛОВА:

Сёлета, акрамя творчых праблем, усе мы былі заклапочаны

«Дзеці сонца» М. Горкага. В. ТАРАСАЎ (Прагасаў). Анадзічны тэатр імя Янкі Купалы.

«Фантазія паводле Гогаля». Сцэна са спектакля. Тэатр-студыя кінаакцёра.

прасвечваючы душы маладых герояў. Ён туды — пранік. А апаненты лічаць зноў — «пралік»? Уявіць, што ноч Алега з Юліяй Міхайлаўнай прайшла ў пасцелі — гэта тая ж «стэарынавая свечка», як прыпісаны В. Мазынскаму «салдацкі гуманізм» і Аляксею Дудараву — «пацыфізм»: той самы «бруднамер»!

Пра «недаўменне і абурэнне ў адрас крытыка Георгія Коласа, які спектакль «Акушэр» (няхай нават і няўдалы) параўнаў у газеце «Літаратура і мастацтва» (3 кастрычніка 1986 года) з чарнобыльскай трагедыяй». Ніяк не могуць дараваць мне гэта — «вузкія кругі шырокай тэатральнай грамадскасці», «вялікі шум» працягваецца — у «Мастацтва Беларусі», № 6. Дарэмна абурасецца — я не параўнаў. Перачытайце, там напісана, што параўнаў бы, ці «назваў бы», — калі ўявіць неверагоднае: калі б віноўнікаў тае аварыі таксама (гэта азначае — як стваральнікаў спектакля «Акушэр») — узнагародзілі дыпламам... за актыўнасць». Там — не пра спектакль, а пра журы, пра ўзнагароды!

і справамі арганізацыйнымі. Цяпер ужо ясна ўсім: для таго, каб пачалі з'яўляцца добрыя спектаклі, неабходна многае рашуча пераўтварыць у нашай тэатральнай гаспадарцы. У першую чаргу, зрушыць тэатральны праэс з накатанай каляіны — акцёры прывыклі, што ўсё за іх вырашаюць рэжысёры, рэжысёры прывыклі, што ўсё за іх вырашаюць міністэрства і ўпраўленні культуры, крытыкам вядома, што пра адно пісаць можна, пра другое нельга, і гэтак далей. На жаль, у кіраўніцтве тэатрамі аказалася шмат выпадковых, некампетэнтных людзей, чые распараджэнні і парады не рухаюць, а тармозяць справу. Мне думаецца, што ўжо неабходна і ў нашым тэатральным жыцці пачынаць караць за памылковыя і некампетэнтныя кіраўніцкія рашэнні. Колькасць пісем і заяў у СТД, канфліктныя сітуацыі ў тэатрах — таму сведчанне.

Мне давялося ўдзельнічаць у разборы канфліктаў кіраўніцтва з чарговай рэжысурай

толькі тых матэрыялаў, дзе патыхае «смажаным». Зніклі са старонак прэсы рэцэнзіі і творчыя партрэты, аглянды і інтэр'ю. Без галоснасці нашых тэатральных спраў не паправіш. Асабліва ў цяжкім становішчы тут абласныя тэатры. Мясцовая тэатральная крытыка вельмі слабая, а рэспубліканскі друк аб іх творчасці пісаць не жадае. Кіраўніцтва газет заняло пазіцыю зусім пэўную: рэцэнзіі нашым чытачам не патрэбны. А хто пытаўся пра гэта ў чытачоў? Хто вызначыў, што толькі канфліктныя пытанні жыцця тэатра павінны асвятляцца ў газетах?

У складанай сітуацыі застаецца тэатральная крытыка — няма маладога папаўнення, наранейшаму няма магчымасці выходзіць кадры крытыкаў і гарантаваць ім у будучым работу па спецыяльнасці. Апублікавацца пачынаючы амаль нідзе не можа. Гэта, дарэчы, тычыцца і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

І ў заключэнне пра тое, чым нас парадаваў мінулы сезон.

Па-мойму, у мінскіх тэатрах стабільны заціхак. Добра, калі набіраюцца сілы перад рашучым творчым штурмам. Хочацца ў гэта верыць. Але, мяркуючы па прагнозах, да перамог пакуль далёка. Няма ў партфелях тэатра цікавых беларускіх п'ес, па-ранейшаму вострай застаецца праблема рэжысуры, рабуючы па захапляючай рабце акцёры.

Відаць, толькі адзін тэатр Мінска карыстаецца неаслабнай глядацкай увагай. Гэта Тэатр-студыя кінаакцёра. Але пра яго неяк не прынята гаварыць, бо не дамовіліся: «наш» ён ці «кіношны». А паколькі не ў нашым ведамстве, то мы быццам і не заўважаем яго работ.

Па-мойму, не надала належнай увагі наша крытыка з'яўленню двух спектакляў на малых сценах купалаўскага і рускага тэатраў. Гэта гоголеўскі «Гульцы», упершыню пастаўлены ў Беларусі—самастойная праца акцёра А. Кармуніна, і спектакль «Вяртанне» Н. Трапезова ў пастаноўцы А. Андрасіка. Апошняя прывабіла праца з выканаўцамі, бо кожны з занятых у гэтым спектаклі паўстаў перад намі ў новай акцёрскай якасці. Такая работа даўно неабходна купалаўскаму тэатру, дзе шэраг добрых артыстаў, асабліва маладых, выкарыстоўваецца толькі па тыпавым прычыпе. А на малой сцэне, у непасрэднай блізкасці да залы,—яны жывыя і адметныя.

Сезон закончыўся справядлівымі гастрольмі коласаўцаў і тэатра з Гродна. Калі віцебскі калектыў многіх сваіх прыхільнікаў проста расчараваў, то гродзенскі падарыў радасць адкрыцця цікавага рэпертуару, вопытнай рэжысуры, новых выканаўцаў.

творчым узроўні да гэтых пастановак. Задаваліся ў лепшым выпадку нападудачамі. А часцей за ўсё даводзілася сустракацца і з горшым. Грунтоўныя галоўным чынам на дзейнасці сталічных, буйнейшых, найбольш мабільных калектываў, але каму ж, як не ім, паказаць узор, задаваць творчы тонус.

Асабліва прыкрае ўражанне пакінулі гастролі ў Мінску Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. З рэжысурай у гэтым калектыве не ладзілася даволі часта, прынамсі, перыядаў росквіту ва ўсёй шасцідзясяцігадовай гісторыі нямнога. Але нават у самыя складаныя часы было зіхатліва яркае, высокае акцёрскае мастацтва, якое шмат у чым кампенсавала іншыя пралікі ці недахопы. Цяпер паблякла і выканаўчая культура—на такім нізкім узроўні яна, мабыць, ніколі яшчэ не была.

І тут мы сутыкнуліся з парадаксальным фактам. З аднаго боку—шырокаяшчальныя інтэрв'ю, адозвы тэатра, а з другога—маўчанне, вельмі працяглае маўчанне крытыкі. Няўжо і на гэты раз ва ўсім вінаватая толькі яна, крытыка? Ці, можа, тут ёсць нейкія другія механізмы тармажэння, пущаныя ў ход у іншыя часы і пры іншых парадках, але якія, на жаль, усё яшчэ моцна дзейнічаюць? Ва ўсякім разе, у перыяд галоснасці трэба было б разабрацца і з гэтым. У прыватнасці, чаму крытыка не выконвае ці не можа выконваць свой высокі грамадзянскі абавязак?

У нас жа цяпер (сучасная тэатральная сітуацыя) пры вельмі сціпых здабытках, здзяйсненнях—ці не зашмат заўважылі сцэнічных дзеячаў? Праца, справы падмяняюцца гучнымі словамі, выступленнямі, у якіх не столькі вылучаюцца пазітыўныя праграмы, колькі

шырокага абмеркавання. Назаву тут толькі асобныя, найбольш набалелыя.

Сёння інстытут рыхтуе акцёраў і рэжысёраў, так скажаць, «увогуле», безадносна да канкрэтнага тэатра. Рабіліся раней спробы набіраць курсы для тэатраў імя Якуба Коласа, юнага глядача. Але з-за нестабільнасці там мастацкага кіраўніцтва добрыя спробы заканчваліся няўдачамі. Мянсяліся галоўныя рэжысёры, і новыя кіраўнікі не толькі не прымаюць свае калектывы курсы цалкам, а і ўвогуле адмаўляліся ад выпускнікоў інстытута. У гэтым плане трэба карэнным чынам выпраўляць становішча. Неабходна набіраць мэтавыя курсы—як для новых калектываў, якія павінны стварацца ў рэспубліцы, так і дзеля папаўнення, амалоджвання нашых вядучых тэатраў. Патрэбна і практыка будучых акцёраў не пасрэдна ў тэатрах, і каб праходзіла яна плённа, з карысцю. Сама праблема не з простых, калі ўлічыць цяперашняе становішча калектываў. З рэжысёрскага курса, які мы сёлета выпусцілі і які вёў В. Раеўскі, ніводзін студэнт не толькі не быў накіраваны на працу ў купалаўскі тэатр, мастацкае кіраўніцтва якога В. Раеўскі ўзначальвае, але і не запрашаны ім хоць бы на дыпломную ці перадыпломную пастаноўку. Дарэчы, факт далёка не адзінаковы, хутчэй нават характэрны. Таксама—праблема. І не толькі для роздму.

Тамара ГАРОБЧАНКА:

Тэатральная сітуацыя ў рэспубліцы залежыць, вядома, ад творчых працэсаў, што адбываюцца ва ўсіх нашых тэатрах—і сталічных, і абласных. Але ж «градус» творчага клімату вызначаюць усё ж вядучыя калектывы: тэатр імя Янкі Купалы, тэатр імя Якуба Коласа, Рускі тэатр імя М. Горкага. Калі прыгадаць прэм'еры

вызначаць уласныя творчыя пралікі. Прычыны заняпаду шукалі дзе толькі можна, штучна вылучаючы рэжысуру з агульнага працэсу.

Як вядома, ва ўсіх пералічаных калектывах з 1 студзеня 1987 года пачаўся тэатральны эксперымент. Яны атрымалі, нарэшце, доўгачаканую свабоду—як арганізацыйную, так і творчую. Што ж з гэтага атрымалася? Прыгадаю для прыкладу майскія гастролі Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Такой нізкакаснай—па ўсіх творчых кампанентах—справаздачы перад мінскім глядачом другога тэатра рэспублікі за маёй памяццю яшчэ не было. Гэта тычыцца і рэпертуарнай палітыкі, і мастацкага ўзроўню спектакляў, і раскрыцця патэнцыяльных магчымасцей багатай на яркія індывідуальнасці коласаўскай трупы. Я, напрыклад, упершыню ў жыцці бачыла, як глядач, (прычым, цэлымі групамі) пакідаў залу, не дачакаўшыся антракту, пад час першай дзеі спектакля «Рамэа і Джульета» ў пастаноўцы В. Мазынскага.

Сёння ўжо не выпадае кідаць папрокі ў адрас супрацоўнікаў Міністэрства культуры БССР ці крытыкаў—яны не ўмешваюцца ва ўнутраныя справы тэатраў. Аднак «вынаходлівасць» асобных дзеячаў сцэны сапраўды здзіўляючая. Пасля фактычнага правалу гастролі тэатра імя Якуба Коласа ў Мінску рэжысёр В. Мазынскі ў інтэрв'ю газете «Звязда» хуленька пераключаецца... на нізкі ўзровень падрыхтаванасці глядача. Аказваецца, «мінскі глядач не дужа адрозніваецца ад віцебскага—тое ж першае пакаленне гараджан, якое саромеецца матчынага ак-

цэнта» («Звязда», 28 мая 1987 г.). Мне так і карціць запытаць у таварыша Мазынскага: «Чаму ж не саромеецца «матчынага акцэнта» віцебскі глядач на спектаклях «Парог», «Вечар», «Радавыя» А. Дударава? Чаму «Радавыя» на купалаўскай сцэне доўгі час ішлі пры нязменных аншлагах? Чаму такую зацікаўленасць выказаў мінскі глядач да спектакля «Знак бяды» паводле В. Быкава ў Рускім тэатры БССР? І, нарэшце, ці можна прывіць любоў да «матчынага акцэнта» п'есамі Саймана і Шэно?»

Непакоіць і тая атмосфера недатыкальнасці, якой ахутаны сёння асобы некаторых дзеячаў тэатра. На старонках нашых газет і часопісаў можна знайсці крытыку ў адрас абласных тэатраў, ТЮГа, Маладзёжнага тэатра БССР. Але, барані божа, закрануць акадэмічныя тэатры ці рускую драму. Не выпадкова гастролі тэатра імя Якуба Коласа не знайшлі прыцэпнай ацэнкі на старонках рэспубліканскіх газет, якія абмежаваліся пераважна інтэрв'ю. І гэта ў той час, як мы вітаем галоснасць, дэмакратызацыю ўсіх сфер нашага жыцця.

Тэатральная крытыка наогул апынулася на абочыне. Перагарніце старонкі газет і часопісаў ну хоць бы за апошнія два гады, і вы пераканаецеся: знікае галоўны жанр тэатральнай крытыкі—рэцэнзія на спектакль. У лепшым выпадку, друкуюцца нейкія грувастыя апусы-агляды, дзе пра спектаклі гаворыцца адным-двума сказами, затое шмат увагі аддаецца разважанню пра мастацтва «увогуле». Ад такой крытыкі няма карысці ні глядачу, ні тэатру.

Міжволі напрошваецца сумны вывад—нашы драматычныя тэатры, мяркуючы па мінулым тэатральным сезоне, аказаліся зусім не падрыхтаванымі да тэатральнага эксперыменту. А рэспубліканскія органы друку, дакладней, тыя людзі, якія адказваюць за аб'ектыўнае асвятленне ўсіх сфер жыцця, у тым ліку і тэатральнага, робяць выгляд, што ўсё добра, ідзе натуральны творчы працэс. Між тым, думаецца, наспеў час літаральна біць тры-вогу.

Менавіта сёння! Таму што заўтра мы можам проста спазніцца.

«Начныя карлікі і Антыгона» Л. Разумоўскай. У. ЯНКОЎСКИ (Віця) і А. ДУШАЧКІН (Валодзя). Рускі тэатр БССР імя М. Горкага.

«Мудрамер» М. Матукоўскага. Сцэна са спектакля. Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

Анатоль САБАЛЕЎСКИ:

Становіцца ўсё больш відавочным, што тэатральны эксперымент, які пачаўся ў краіне, разлічаны, акрамя ўсяго іншага, на вельмі высокую свядомасць і не менш высокую мастакоўскую і грамадзянскую адказнасць.

Ці гатовы мы да гэтага? Сёння даць пэўны адказ, асабліва ў плане свядомым, цяжка. Як і запэўніваць, што ў тэатральны эксперымент мы ўступілі ва ўсёўзбраенні. Пакажа час.

Будзем спадзявацца на добрае, будзем цярдліва, з надзеяй чакаць ад тэатраў творчых здзяйсненняў.

Пакуль што даводзіцца свядомым—і я тут цалкам далучаюся да выказаных іншымі думак,—што гэты сезон прайшоў бяспадна. Не было творчых усплэскаў, удач, нахшталт «Дзядзькі Вані» А. Чэхава, які паказаў у Мінску Маладзёжны тэатр Літоўскай ССР, або «У вайны не жаночы твар» паводле С. Алексіевіч у Омскім тэатры драмы, які гастраліваў летам у нашай сталіцы. Ці нават чаго-небудзь блізкага па

свядомымі абараняюцца ўласныя амбіцыі.

Некалькі слоў пра падрыхтоўку тэатральнага кадра ў Беларусі і ў тэатральным тэатральна-мастацкім інстытуце.

Безумоўна станоўчым з'яўляецца ўжо нават той факт, што пасля доўгага маўчання і нават забыцця, нарэшце, пачалі звяртацца на гэта ўвагу. За многія гады праблем, якія не вырашаліся, а толькі павялічваліся і ўзмацняліся, назбіралася нямала. І на іх вырашэнне патрэбен час, вялікія намаганні. Патрэбна дапамога, перш-наперш з боку зацікаўленых арганізацый і ўстаноў, дапамога сур'езная, дзелавага. Пакуль справа грузне ўсё ў тых жа амбіцыях. Ну якая карысць, скажам, ад выступленняў акцёра Р. Янкоўскага, які, дарэчы, за тры гады нават не пераступіў інстытуцкага парога і аднаму толькі богу вядома, адкуль і з якіх крыніц чэрпаў звесткі? Не палічыў для сябе патрэбным пранікнуць у сутнасць праблем інстытута і рэжысёр В. Мазынскі...

А яны неадназначныя і іх, падкрэсліваю, шмат. Вымагаюць яны грунтоўнай гаворкі,

мінулага тэатральнага сезона менавіта ў гэтых калектывах, то карціна ўвогуле складаецца досыць сумная—ніводзін спектакль не стаў значнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі. Не выпадкова крызісны (не пабаюся гэтага слова) стан беларускага тэатральнага мастацтва гораха абмяркоўваўся на VIII з'ездзе БТА. Дзеячы сцэны імкнуліся вызначыць прычыны такой трывожнай сітуацыі. Вельмі ўзрушана і, галоўнае, адзінадушна яны абвінавачвалі акцёраў—за пасіўнасць, тэатральна-мастацкі інстытут—за дрэнную падрыхтоўку маладой змены. Дасталося Міністэрству культуры БССР, чые адміністрацыйныя забароны перашкаджаюць сапраўднай творчасці і, нарэшце, крытыцы, якая сваёй некампэтэнтнасцю не дае рухацца тэатру наперад.

Яшчэ ў дні з'езда мяне вельмі здзівіла, што ніводзін з рэжысёраў—кіраўнікоў нашых вядучых тэатраў—нават не паспрабаваў зірнуць аб'ектыўна на сваю працу, не паспрабаваў

Апошнім часам у эстрадзе шмат увагі ўдзяляецца маладым выканаўцам. Пра гэта сведчыць і арганізацыя новых фестываляў і конкурсаў, на якіх моладзь паказвае свае творчыя магчымасці. У некаторых выканаўчых саборніцтвах удзельнічаюць і артысты з Беларусі.

Многія нашы тэлегледачы сачылі за сёлётнымі перадачамі з Юрмалы і перажывалі за выступленне салістаў Мінскага аб'яднання музычных ансамбляў Л. Куц і У. Стамаці, якія ўдзельнічалі ва Усесаюзным конкурсе маладых выканаўцаў «Юрмала-87». Зразумела, вельмі хацелася, каб беларускія артысты выйшлі ў фінал конкурсу, які праводзіцца толькі ў другі раз, але набыў шырокую папулярнасць дзякуючы

цы запісвалі песні ў суправаджэнні калектываў Мінскага аб'яднання музычных ансамбляў «Планета», «Каменная кветка», «Юбілейны», а таксама аркестра Белтэлерадыё пад кіраўніцтвам Б. Райскага.

Ва Усесаюзным конкурсе «Новыя імёны» ўдзельнічалі спевакі з усіх саюзных і аўтаномных рэспублік краіны. Былі ўстаноўлены адна першая, дзве другія, тры трэція прэміі і некалькі дыпламаў. Прыемна, што беларускім выканаўцам спадарожнічаў поспех: прайшлі ў фінал і атрымалі добрыя водгукі журы артыст Акадэмічнага народнага хору БССР Я. Навуменка і саліст АМА У. Стамаці. (Дарэчы, значна, што такія розныя ацэнкі У. Стамаці на двух сёлётных конкурсах сведчаць пра неста-

НА ЭСТРАДЗЕ— МАЛАДЫЯ

«жывым» тэлевізійным трансляцыям. Але хаця сярод фіналістаў іх і не аказалася, думаю, што вынікі выступлення нашых спевакоў усё ж даюць надзею на будучае. Са 129 прэзідэнтаў для ўдзелу ў юрмальскім конкурсе было выбрана 23, з якіх двое мінчан. Акрамя таго, Л. Куц прадэманстравала добрыя вакальныя дадзеныя і, нягледзячы на многія няўдалыя моманты свайго выступлення (на што былі суб'ектыўныя і аб'ектыўныя прычыны), атрымала 96 балаў. Не так ужо і кепска, калі ўлічваюць, што спявачка, якая «замыкала групу фіналістаў», атрымала 110 балаў—Л. Куц адсталася ад яе зусім нямнога.

Несумненна, юрмальскі конкурс яшчэ раз пераканаў, як сур'ёзна трэба адносіцца да выбару рэпертуару, да аранжыровак, рэжысуры, да рэпетыцый.

Удзельнічалі нашы маладыя спевакі і ва Усесаюзным конкурсе «Новыя імёны». Яго наладзіла Дзяржтэлерадыё СССР.

Як спачатку здалася, дзіўныя ўмовы прапанавалі арганізатары конкурсу: выканаўцу трэба было запісаць на радыё праграму з чатырох песень — дзве народныя і дзве эстрадныя. Народныя песні? Гэта крыху збянтэжыла эстрадных спевакоў. Ды потым аказалася, што працаваць ім над народнай песняй не толькі цікава, але і вельмі карысна.

Добра справіліся з пастаўленымі задачамі мінчане С. Герасімаў, Т. Арлоўская, У. Стамаці, Я. Навуменка, А. Саладуха, М. Скорыкаў, Н. Бярнацкая, вакальны дуэт Г. Галенда і У. Кудрын. Дзякуючы падрыхтоўцы да конкурсу рэпертуар гэтых спевакоў, а заадно і фонды Беларускага радыё папоўніліся новымі песнямі кампазітараў рэспублікі: І. Лучанка, Л. Захлеўнага, Э. Зарыцкага, В. Іванова, У. Будніка, Л. Гуціна, В. Кандрасюка, У. Кур'яна. Над апрацоўкамі народных песень працавалі такія вядомыя музыканты, як М. Сірата, У. Ткачэнка, кампазітары Л. Захлеўны, Э. Зарыцкі. Аранжыроўкі эстрадных песень рабілі А. Шпянёў, А. Архіпаў, У. Кофман, І. Сафонаў, А. Гітгарц. Маладыя выканаў-

більнасць яго выступленняў, а гэта—вынік недастатковай падрыхтоўкі спевака, безумоўна, перспектыўнага, да юрмальскага конкурсу).

Асаблівы поспех меў саліст Акадэмічнага народнага хору БССР імя Г. Цітовіча, выпускнік Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Мікалай Скорыкаў. Ён заняў другое месца. А салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі — дуэт Галіна Галенда і Уладзімір Кудрын—сталі дыпламантамі конкурсу. Усе трое запрошаны на заключны канцэрт конкурсу, які адбудзецца ў Калоннай зале Дома Саюзаў у Маскве 4 кастрычніка. Канцэрт будзе трансліравацца па Усесаюзным радыё і паказаны па Цэнтральным тэлебачанні. Выступаць спевакі з Аркестрам народных інструментаў Цэнтральнага тэлебачання і Усесаюзнага радыё пад кіраўніцтвам М. Някрасава і з Аркестрам эстраднай і сімфанічнай музыкі Цэнтральнага тэлебачання і Усесаюзнага радыё пад кіраўніцтвам А. Міхайлава.

Перамога М. Скорыкава, Г. Галенды і У. Кудрына не выпадковая. Гэтым салістам удзялялі нямала увагі Міністэрства культуры рэспублікі, Беларускай дзяржаўнай філармонія. Напрыклад, яны былі накіраваны для ўдзелу ў апошнім Усесаюзным конкурсе артыстаў эстрады. Праўда, там іх выступленне не было ўдалым, але сама падрыхтоўка да конкурсу — заўсёды добрая школа прафесіяналізму і майстэрства.

І вось цяпер, думаю, можна сказаць, што мэтанакіраваная праца Дзяржтэлерадыё БССР і Міністэрства культуры рэспублікі, іх зацікаўленае стаўленне да лёсу маладых артыстаў далі добрыя плён. Відаць, і ў далейшым толькі цеснае супрацоўніцтва ўсіх творчых арганізацый і ўстаноў культуры, толькі супольныя намаганні будучы садзейнічаць выхату беларускай эстрады на ўсесаюзную арбіту, будучы спрыяць добраму рэзанансу выступленняў нашых артыстаў у шырокіх колах аматараў музыкі.

Л. ПАЛКОЎНІКАВА.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Наднёманскі касцёр

Гарэў, іскрыўся над ракой касцёр,
Сяброўства двух паэтаў—
пабрацімаў хвалявала.
У памяці людской сустрэчу час
не сцёр.
Ля вогнішча сядзелі Колас і
Купала.

Па поплаве буслы хадзілі
смелым крокам,
У пералеску чуўся звонкі
спеў птушыны,
Трывожна чайка ўскрыкнула
над лодкай недалёка,
І знікла хуткакрылая з тае
хвіліны.

Наведаў зноў я мне знаёмы
паэтычны край
І тую хату, дзе сустрэліся два
волаты-паэты.
На сэрцы радасці было ажно
праз край,
Быў цеплынёй паэзіі маіх
настаўнікаў сагрэты.
Мікалаеўшчына.

Асеннія мелодыі

Скрозь лісце мокрае,
На сцежках лужыны,
Скрозь хмары цёмныя
Укрываюць небасхіл.

Бярозы белыя,
Вятрамі спуджаны,
У зямлю ўпіраюцца,
Што маюць сіл.

Аж правады гудуць,
Імжу страсяючы,

Аж лозы хіляцца
Над рэчкаю да хваля.
У вырай гусі,
З крыкам адлятаючы,

Тугу пакінулі
І смутак свой і жаль.

А мне ўжо мроіцца
Вясна з пралескамі,
Здаецца, водарам
Дышу зялёных траў.
Нібы ізноў іду
Я тымі сцежкамі,
Якія добра так
Калісьці знаў.

Там я не выказаў,
У дні кіпучыя,
Тых майскіх дум,
Якімі заўжды жыў.
Іду пагоркамі,
Іду над кручамі,
Уніз спіхаючы
Струхнелыя лаўжы.

А сэрца зноў маё
Гарыць жаданнямі
Дарыць цяпло душы,
Усё, як ёсць, аддаць.
Здаюцца прывідам,
Здаюцца зданямі
Асіны кволяы,
Што ў воддалі стаяць.

Лес зліўся з хмарамі,
З імжою змрочнаю,
Палаюць гронкі
У засені рабін.
Вятры халодныя,
Вятры паўночныя,
Слязінкі-кропелькі
Трасуць з галін.

Самотны дуб

не хіліцца, не гнецца

Стаіць самотны дуб, аснежаны,
на полі,
Пасля мяцеліцы і завірухі ён
заснуў, напэўна,
Успамінае аб сваёй нялёгкай
долі,
На захад паглядае, як заўсёды,
гнеўна.

Хіба ж адна ў яго ствале
засела куля,
Асколкі ад снарадаў рвалі яго
цела.

Зялёная аясенняя трывалая
кашуля,
Не раз шматкамі дробнымі пад
воблакі ляцела,

Ад соек восенню спакою дуб
не мае,
Разносяць, сеюць жалуды, аж
рэха рвецца.

Сасна на ўскраю лесу стала,
як нямая,
Зайздросціць волату, што ён не
хіліцца, не гнецца.

ДУМКА ЧЫТАЧА

ЯКІ ПРЫПЫНАК НАСТУПНЫ?

Давялося мне неяк праехаць па Мінску сорок восьмым тралейбусам. Паездка як паездка: сярэдзіна прапоўнага дня, няглыбна. Сядзі сабе ў крэсле, вядзі паціху гутарку з суседам... Аж не. Собіла ж нам сесці акурат пад дынамікам, з якога вельмі гучны, прарэзлівы голас — то робатападобны, то мегафонна-міліцэйскі — рэгулярна паведамляў, псууючы словы: «Сле-ду-ща-я а-ста-ноф-ка праспект Жюкова!», «Вері Хорунжай!», «Плош Гурькава!» (маецца на ўвазе плошча Горкага). У нас ад такой гукавой агрэсіі пасля сарака пяці хвілін паездкі затрашчалі галовы...

І яшчэ было пякуча сорамна ад думкі, што можа падумаць пра наш горад, нашу культуру выпадковы пасажыр-госць...

На жаль, бракуе ўвагі вадзіцеляў да пасажыраў: не кожны прыпынак абвешчае, не кожны папярэдзіць, што дзверы зачы-

няюцца... Апісаны мной вадзіцель, праўда, прыпынкі абвешчаў, наогул гаварыў усё тое, што па інструкцыі належыць, але, мусіць, лічыў, што вымаўляць, як гэта трэба, словы яму неабавязкова, маўляў абыйдуцца тым, хто ў яго сядзіць за спіной. І думалася, чаму ж ён забываецца на тое, што з'яўляецца паўнамоцным прадстаўніком горада, павінен паказваць узор культуры чалавечых узаемаадносін для невялікай «аўдыторыі», што ад ягоных паводзін залежыць настрой сцэны людзей. А ці задумваюцца пра ўсё гэта кіраўнікі гарадской аўтобуснай гаспадаркі і ТТУ?

Ужо шмат гадоў транспартнікі ігнаруюць той факт, што Мінск — горад двухмоўны (у сярэдзіне сямідзесятых, памятаю, з'явіліся былі аўтобусныя шыльды на дзвюх мовах, але неўзабаве — без тлумачэнняў— зніклі). Наша грамадства цяпер устурбавана станам функцыянавання роднай мовы ў рэспубліцы (апрача гаворкі ў «Літаратуры і мастацтва» вярта

Ля помніка

Петрусю Броўку

Паэт халодны мармур над
магілай ажывіў
І на людзей глядзіць ён
шчырымі вачыма.
Жыла любоў няспынная ў яго
крыві,
Ёй і ў паэзіі памерці немагчыма.

Ішоў насустрач радаснаму дню,
Шчаслівы край мог прыгарнуць
да сэрца,
Быў з таго полымя, кіпучага
агню,
Якім палаць, не гаснуць,
дзядзедца.

Паэт памёр, паэзія праўдзівая
жыве.
Агонь душы застаўся
неўміручым.
Халодны вечер, не шумі,
не вей,
І смутак не гасі па ім балючы.

Дзе ж ты, кветка?

ВУСНЫЯ ВЕРШЫ
ДАЛЕКІХ ЧАСОЎ.

Шыбы папараццю зараслі,
Серабрыстай папараццю
ледзяною,
Заціві ж ты, папараць,
ашчасліў

Адзінокага за страшнаю
сцяною.

Дзе ж ты, кветка? Цемець
змрок
Над усім развесіў свае шаты.
За сцяною бразгае замок,
Чорным павуком навіслі
краты.

1937.

Прыйдзеца і мне

калі — небудзь

памерці!
Прыйдзеца і мне калі-небудзь
памерці,
Смерць наддыдзе нечакана,
як ты не ўцякай.
За душой пагоняцца анёлы
або чэрці,
Каб цягнуць у пекла або ў рай.
На зямлі мне не было спакою,
А там больш будучы цябе
цягаць.
Цяжка чалавеку жыць з душою,
А вы думаеце, лёгка
паміраць.

г. Краснаарск
1950.

У перасыльных турмах не было мажлівасці запісаць вершы. Яны нараджаліся вусна. Два з іх узнавіліся сёння.
Аўтар.

прыгадаць цыкл радыёперадач «Беларускай маладзёжнай», выпускі тэлечасопіса «Роднае слова» і інш.). Зразумела, што беларуская мова павінна гучаць і на транспарце. Можна і трэба абвешчаць прыпынкі не на кепскай рускай мове, а на літаратурнай прыгожай беларускай мове (пры неабходнасці дублюючы гэтак на рускай). Гэта робяць ва ўсіх братніх рэспубліках. Мне даводзілася чуць, як некаторыя вадзіцелі тралейбусаў на цэнтральных маршрутах нагадваюць пасажырам гісторыю нашага горада, звяртаюць увагу на помнікі архітэктуры, на памятку мінулай вайны. Падказваюць, дзе лепш сядзіць тым, каму трэба на кірмаш, на вакзалы, у тэатры, буйныя крамы і г. д. Ветліва напамінаюць пра неабходнасць саступіць месца. Ды такіх вадзіцеляў — адзін-два. А хто з іх гаворыць на роднай мове, якую цудоўна разумеець і нашы госці? Зрэшты, частку такіх тэкстаў можна было запісаць на магнітафонную стужку.

В. ВЯЧОРКА,
выкладчык.

г. Мінск.

КАМПЕТЭНТНАСЦЬ... Яна аднолькава патрэбна як кіраўніку, так і непасрэднаму выканаўцу: рабочаму, інжынеру, хлебаробу. Кампетэнтнасць трэба сёння разглядаць побач з сумленнасцю, зацікаўленасцю ў лепшых выніках працы і многімі іншымі якасцямі, з якіх складаецца сёння чалавечага фактару.

У гэтым напрамку зроблена нямаля. Да кіраўніцтва прадпрыемствамі, гаспадаркамі, міністэрствамі ўсё часцей прыходзяць людзі са смелымі рэвалюцыйнымі ідэямі, творчымі задумамі і, галоўнае, здольныя рабіць справу, рухаць яе наперад. А вось як жыць сацыяльна інстытуцы? Скажам, клубы, палаты культуры? Пэўна зрух, ажыўленне ў іх дзейнасці ёсць. Але ўсё ж гэта пакуль нагадвае спробу надаць хуткасць старому паравозу.

Высветлім прычыны такога становішча на прыкладзе арганізацыі культурна-асветнай работы сістэмы прафсаюзаў. Спачатку некалькі слоў пра тое, якія ўстановы культуры ўваходзяць у яе. Гэта клубы, дамы, палаты культуры прамысловых прадпрыемстваў, вышэйшых навучальных устаноў, тэхнікумаў і саўгасаў. Прычым, асноўная іх частка размяшчаецца ў гарадах, дзе сёння сканцэнтраваны найбольшы кантынгент моладзі. Дзе, як не тут, і павінна разгарнуцца сапраўдная работа па змястоўнай арганізацыі адпачынку? Аднак буйныя палаты культуры, аснашчаныя багатай матэрыяльнай базай, не сталі яшчэ «цэнтрамі адпачынку», як мы часам спрабуем падаць гэта ў некаторых справаздачах. Значыць, ёсць пільная патрэба памяняць метады работы, паклапаціцца пра яе якасны бок.

Безумоўна, работнікі клубных устаноў не стаяць у баку ад перабудовы. Большасць з іх імкнецца працаваць творча. Але паўстае першае пытанне: ці ёсць у іх магчымасць эксперыментавання, прымяняць новае? Пераважная большасць практыкаў на гэтае пытанне адкажа адназначна: не! Бо ўся існуючая сістэма планавання клубнай дзейнасці на працягу доўгага часу будавалася па прынцыпе «спусціць план «зверху», які абавязвае (?) установу культуры за год правесці пэў-

ную колькасць лекцый і дакладаў, ушаноўванняў перадавікоў вытворчасці і г. д. для той або іншай катэгорыі наведвальнікаў. А любая спроба адхіліцца ад традыцыйнага плана толькі небяспеку крытычнай рэакцыі з боку вышэйстаячых органаў.

Творчаму работніку застаецца хіба толькі паспрабаваць новае па-за межамі плана. Але гэта практычна немагчыма, бо

ніх ці рэспубліканскіх звенняў не патрэбна, як не патрэбны і агульныя меркі для ўсіх клубаў.

Вось яшчэ прыклад. У памятку аднаго з апошніх інспекцыйных рэйдаў, арганізаванага Белсаўпрофам, было ўключана пытанне наяўнасці ў клубнай установе «экрана сацыялістычнага спарбніцтва», «галерэі працоўнай славы». Вядома, гэта трэба расцэньваць, як афіцыйнае патрабаванне без якіх-

ваў або пэўных новых жанравых калектывы. А разам з тым з-за планаў на паперы недзе ўбакі засталася якасць клубнай дзейнасці. І вось першы вынік. За 1986 год да планавых паказчыкаў прафсаюзныя ўстановы культуры ўжо «не дабралі» каля 21 тысячы чалавек. Наўрад ці заўтра становішча будзе лепшым, бо ў аснове гэтага плана для ўстаноў культуры пакладзены не даныя сацыяльна-дэмаграфічнага стано-

роў, якія ў большасці сваёй не маюць спецыяльнай культурна-асветнай адукацыі. Тое ж знойдзем і ў саміх прафсаюзных камітэтах прадпрыемстваў і ўстаноў. Вядома, профільная адукацыя — не адзіны паказчык працаздольнасці. Але ж ніхто, у тым ліку і самі сакратары абкомаў і БРК, не будучы адмаўляць, што без спецыяльных ведаў упраўляць сферай культуры сёння практычна немагчыма. Няцяжка ўявіць, да чаго гэта прыводзіць. Калі знаёміцца з клубнай дакументацыяй таго ж Гомельскага абласнога камітэта прафсаюза работнікаў сувязі, складалася ўражанне, што ў абкоме хапае сіл хіба толькі «адбівацца» ад валу пастаноў і інструкцый, што зыходзяць ад вышэйстаячых органаў. «Вырашэнне» ж іх часам выліваецца толькі ў тое, каб не забыцца «паставіць пытанне» ў час чарговага пасяджэння прэзідыума або сакратарыята.

У што ж выліваецца падобная «кампетэнтнасць» на практыцы? А ў тое, што, напрыклад, на Гомельскім аўтарамонтным заводзе ў самадзейнасці займаецца 27 чалавек з 1000 працоўных, а ў клубе Магілёўскай аўтакалоны № 2446 з 8 гурткоў і калектываў, паказаных у статыстычнай справаздачы за 1986 год, на самой справе існуе толькі 4. Або выліваецца гэтая «кампетэнтнасць» у такі яскравы факт: у многіх клубах IV—V катэгорыі і сёння нават не ўяўляюць, што ўжо другі год запар ідзе па краіне II Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці, прысвечаны 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Вырашэнне праблем культурна-асветнай работы Белсаўпрофам, абсаўпрофамі звязалася, на жаль, толькі да куратарства над рэспубліканскімі, абласнымі камітэтамі прафсаюзаў, работнікамі міжсаюзных дамоў самадзейнай творчасці.

Нельга забывацца на тое, што самадзейная творчасць — справа жывая. Актывізаваць яе дутымі планавымі паказчыкамі і лічбамі ў справаздачах нельга.

У. МАМОНЬКА,
член творчай секцыі Рэспубліканскага аргкамітэта II Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці.

Кампетэнтнасць на... ПАПЕРЫ?

нагрузка надта вялікая. Асабліва востра гэта праблема стаіць перад клубамі IV—V катэгорыі, дзе ў штаце, як правіла, 2—3 супрацоўнікі.

«У летні перыяд работы наш клуб паспявае толькі рыхтаваць мерапрыемствы, якія кожны тыдзень праходзяць на агітляцоўках, — гаворыць старшыня прафсаюзнага камітэта Брэскай фабрыкі верхняга трыкатажу В. Ніканорава. — А між іншым, ніхто сур'ёзна не ўлічвае, што ў клубы закрытага тыпу, як наш, ёсць свае асаблівасці ў рабоце, што нельга да іх падыходзіць з такой жа меркай, як да ўстаноў культуры больш высокай катэгорыі».

Такое становішча прыводзіць да зацяжнага застою, а саміх клубных работнікаў адцягвае ад сапраўднай творчай работы. Зноў і зноў ім даводзіцца вяртацца да той жа лекцыі, вечара-партрэта, традыцыйнага тэматычнага мерапрыемства. Справа не толькі ў гэтых формах культурна-асветнай дзейнасці. У рэшце рэшт, калі яны трапляюць у добрыя рукі, мерапрыемства становіцца цікавым. Гаворка пра тое, што патрэбна ўлічваць мясцовыя магчымасці і ў кожнай клубнай установе. І дробная апека з боку аблас-

скай там гаворак. Але ж на гэтае пытанне напрашваецца другое — ці абавязковае месца для такіх вольных менавіта клуб? Ці не большую сацыяльную значнасць яны набудуць, скажам, непасрэдна ў цэху, каля праходной прадпрыемства? А клуб такім чынам атрымае магчымасць стварэння мастацкага асяроддзя. Ды і наўрад ці нясе ідэалагічную, выхавальную нагрузку галерэя працоўнай славы, размешчаная ў зале, дзе праводзяцца дыскатэкі і іншыя забаўляльныя мерапрыемствы.

Маючы на ўзбраенні пастанову ЦК КПСС «Аб мерах па паліяпшэнню выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў», у справе перабудовы клубнай дзейнасці можна зрабіць многае. Між тым, упраўленчыя захады па яе выкананні, на жаль, звязаліся ў прафсаюзнай сістэме рэспублікі да шматлікіх, часам не ўзгодненых паміж кантралюючымі органамі, рэйдаў-праверак дзейнасці клубаў у выхадныя, святочныя дні і «спуску» клубным установам планаў развіцця самадзейных мастацкіх калектываў, гурткоў тэхнічнай творчасці, аматарскіх аб'яднанняў, клубаў па інтарэсах да 1990 года. Больш чым паўгода клубныя ўстановы вырашалі пытанне, калі будзе ў іх аматарскае аб'яднанне паліяпшэння і рыбалю-

вішча, а наяўнасць памяшканняў для гуртковай работы. Таму і атрымалася, што да 1990 года, скажам, клуб Гомельскага абласнога вытворча-тэхнічнага ўпраўлення сувязі павінен стварыць ажно 42 калектывы мастацкай самадзейнасці і 14 аматарскіх аб'яднанняў. Разам з тым ніхто нават і не падумаў аб рэзервах развіцця самадзейнай мастацкай творчасці абласнога аддзела перавозкі пошты (больш за 500 супрацоўнікаў), Гомельскага паштампа (каля 800 супрацоўнікаў), тэлеграфна-тэлефоннай станцыі (каля 900). Такіх прыкладаў можна прывесці шмат.

Многа праблем у самой сістэме кіравання сферай культуры прафсаюзаў. Яна пабудавана па галіновым прынцыпе, і гэта азначае, што ўсе пытанні культурнага будаўніцтва ў галіне прамысловасці вырашаюць рэспубліканскія і абласныя камітэты прафсаюзаў.

Але ж іх штатны расклад не прадугледжвае адзінак спецыяліста па культурна-асветнай рабоце, акрамя толькі камітэтаў прафсаюзаў рабочых аграпрамысловага комплексу і Дарпрафсажа Беларускай чыгункі, дзе ёсць аддзелы культурна-масавай работы. Пытанні работы клубных устаноў ускладнены, як правіла, на сакрата-

ВЫСТАЎКІ

Лявон Панамарэнка плённа развівае традыцыі беларускай ганчарнай народнай пластыкі. Выпускнік Ленінградскага вышэйшага мастацка-прамысловага вучылішча імя В. І. Мухінай і Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, ён паспяхова асвойвае розныя віды мастацкай керамікі, а тансама працуе ў галіне графікі і скульптуры, размалёўвае белую фаянсавую і чырвона-вохрыстую гліняную плітку, вырабляе ўжытковы посуд.

Таму і выстаўка Л. Панамарэнка, якая працуе ў Палацы мастацтваў у сувязі з 50-годдзем творцы, такая разнастайная ў жанравых адносінах: арганізатары яе паклапаціліся, каб глядачы маглі атрымаць уяўленне аб розных банах творчасці аўтара.

Дэкаратыўны пласт

Левая частка дыпціха «Айчына»

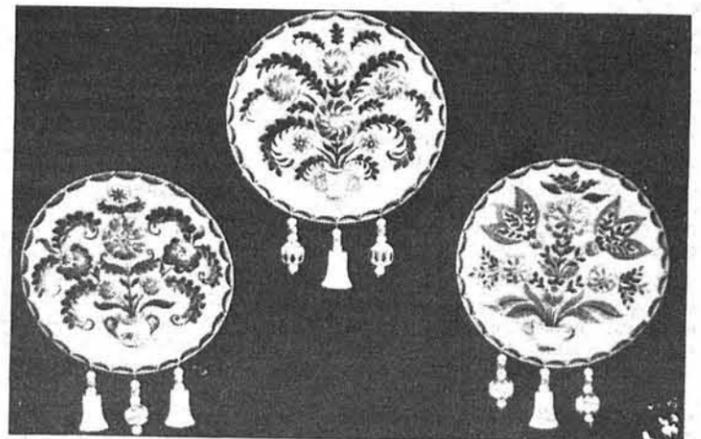
Эма Фокіна нарадзілася ў Томску, з адзнамай закончыла Адэскае мастацкае вучылішча. Працавала ў Краснадары, Архангельскай вобласці, з 1974 года жыве ў Беларусі, за гэты час некалькі гадоў жыла ў Афганістане. Прычына змены месцажыхарства ў тым, што сям'я ваяцкаслужачага часта даводзіцца пераязджаць з месца на месца. Аднак у гэтым для творчасці ёсць і свае перавагі.

У асноўным працуючы ў галіне мастацкай апрацоўкі фарфору і фаянсу, Э. Фокіна мае магчымасць ўлічваць спецыфіку пэўных рэгіёнаў, удала вынарыстоўваючы народныя традыцыі. Нездарма даследчыкі вылучаюць у яе творчасці тры асноўныя перыяды: «кубанскі», «паўночны» і «беларускі».

Падзел гэты, бадай, умоўны, тым не менш нельга не адзначыць, што работы Э. Фокінай, выкананыя ў Беларусі, нясуць на сабе і плёны адбітак нацыянальнага каларыту. Вылучаецца гэта і ў выкарыстанні па меры неабходнасці беларускага арнаменту, і ў тэматыцы твораў.

На выстаўцы Э. Фокінай у Палацы мастацтваў вылучаюцца вазы «Белавенская пушча», «Горад-герой Мінск», дэкаратыўныя вазы «Перамога», «У славу савецкага спорту», дэкаратыўныя талеркі «Свята», талеркі з падвескамі.

Асобны раздзел экспазіцыі складаюць анівэралі, якія адлюстроўваюць краявіды Афганістана.

Талеркі з падвескамі

Набор «Лета»

Дэкаратыўная талерка «Свята»

АКУРАТ на паўдарозе між вёскамі Крывошын і Нетчын зялёным астраўком сярод маўклівых палёў і лугоў ушчамілася слыннае ўрочышча Рэпіхава. Упершыню сюды я трапіў роўна дваццаць гадоў назад, калі працаваў у ляхавіцкай раённай газеце «Будаўнік камунізму». Помніцца, быў гарачы жнівеньскі дзень, але прырода на кожным кроку напамінала пра бліскую вясню.

Наўсяляж рэчка Ліпніцы ярка рдзеліся рабіны, першай нясмелай прозалаццю свяціліся бярэзнікі, а над урочышчам, відаць, рыхтуючыся ў далёкую дарогу, нястомна кружыліся буслы. Яны то паднімаліся ў сіняе прадонне неба, то нізка прапльвалі над вяршалінамі старасвецкіх ліп і высачэзных дубоў, нібы не верачы, што людзі парушылі цішыню гэтай здзіцэлай, запушчанай мясціны.

І вось — праз столькі часу! — я зноў у Рэпіхаве. Такі ж, як і тады, цёплы і лагодны жнівеньскі дзень. Тыя ж чырвоныя рабіны, той жа пажыўшчы бярэзнік. З наваколля ветрык даносіць пах свежай раллі, ачмурэлы водар скошанай надоечы атавы. Няма толькі буслоў. Як ні ўзіраюся ў чысты, нібы дажджым прамыты, блакіт, не кружляюць яны ў нябёсах, не робяць шырокае кругі над Ліпніцай і ўрочышчам.

Няма і не будзе. Дрэва, на якім калісьці была буслянка, ляжыць на зямлі паміж згорбленай бярэзінай і пажоўклівай лістоўніцай. Паваліла бура і, мабыць, ужо даўно, таму што камель гола, без кары. Ад буслінага гнязда не засталася і знаку: галінкі спаракнелі, струхлелі ў траве, пер'е пазбіралі птушкі, разнёс вецер.

Цішыня, запустенне. Поблізу панура касавурыцца таўшчэзны, бадай што, двухяковы дуб, цярушыць на дол мяккую, як ватка, ігліцу старая лістоўніца. У той далёкі навалнічны дзень яна не змагла заслаціць сабою буслінае гняздоўе, затое сёння

клапатліва, як маці, хавае пад густою кронай закарэзную прысадзістую яблыню.

Спачатку аж не паверылася: замшэлыя галіны дрэва спрэс усыпаны невялікімі чырванакімі яблыкамі. Мокрая трава — толькі што прашумеў цёплы дожджык — таксама чырванее ад чарвівых ападкаў. Яблыні хочацца жыць, і, нібы прасячы

гольф, абмялела вялікая сажалка, выкапаная прыгонным людам. Пасярэдзіне сажалкі, зацігнутай зялёнай раскай, агаліўся — таксама ўжо зарослы — востраў, на якім граф і графіня калісьці бавілі час, прымалі гасцей.

Што ж, прахам, як той казаў, пойдзе ўсё ліхое. Прахам, дымам, агнём — толькі не Рэпі-

маладога Яна Чачота?

Акрылены шчаслівай знаходкай, А. Шошкі, як сапраўдны краязнавец і патрыёт роднай зямлі, шле гарачы ліст у газету «Літаратура і мастацтва», які і быў надрукаваны 27 жніўня 1982 года пад назвай «Ян Чачот у Рэпіхаве». Аўтар пераканаўча даводзіць: старадаўні ларк над рэчкай Ліпніцай не-

культуры райвыканкома, раённае таварыства аховы помнікаў і культуры. Дзіўна, што яны рабілі ўсе гэтыя чатыры гады, які клопат «спальваў» энергію іх кіраўнікоў?

Зрэшты, ценя ад старасвецкіх рэпіхаўскіх дубоў падае і яшчэ на адну дзяржаўную ўстанову, якая таксама абавязана бездакорна выконваць прынятыя рашэнні. Гэта Крывошынскі сельсавет, на тэрыторыі якога знаходзіцца ўрочышча Рэпіхава. Старшыня выканкома В. Груна, на жаль, быў у ад'ездзе, а іншыя супрацоўнікі сельскага Савета, як высветлілася з размовы, пра Яна Чачота ўсё ж «нешта чулі».

Тут, у Рэпіхаве, адбылося штосьці незразумелае, дзіўнае, але, на шчасце, не забылівы чыноўнік, не раўнадушны абывацель вызначаюць ужо наш сённяшні і заўтрашні дзень. За сьнавальніку, новай беларускай літаратуры, сяброў Адама Міцкевіча, вядома ж, будзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка, не зарастуць травой Мілья доржкі. Не, я не памыліўся, нічога не прыдумаў. Менавіта так мясцовыя жыхары называюць прасёлак, што вядзе з Крывошына ў Рэпіхава.

Мілья, бо і праўда — мілья. Памяці выдатнага паэта прыйдуць пакланіцца і старыя і маладыя, з розных канцоў рэспублікі прыедуць сюды турысты. Але пра святую для нас зямлю, дзе прайшло дзяцінства Яна Чачота, трэба паклапаціцца ўжо сёння. І адной мемарыяльнай дошкі тут будзе, відаць, мала.

Малюнічыя краявіды вакол урочышча, прасторныя лугі і палі, звонкае празрыстае паветра няўхільна наводзяць на думку, што слаўнае — і цяпер ужо знакамитае — Рэпіхава можна і неабходна скарыстаць з найбольшай карысцю для грамадства. Людзі, з якімі давялося размаўляць, прапаноўваюць: чаму б тут не пабудаваць піянерскі лагер, які б насіў — аба-

ЗАПУСЦЕННЕ

абароны, яна даверліва туліцца да старой лістоўніцы. Дзесьці непадалёку зацінкала сініца, ва ўсю шчаку зноў свеціць сонца, але чаму ж так прыкра і сумна на душы?

Да нядаўняга часу ўрочышча Рэпіхава было вядомае толькі тым, што тут да вайны стаяў родавы маёнтак графоў Патоцкіх. Старажылы з навакольных вёсак яшчэ і сёння з агідай успамінаюць гэтых крывасмокаў. Колькі слёз, колькі сялянскага поту пралілося з панскай «ласкі» на палескай зямлі! Але прыйшло вызваленне, праляцелі дзесяцігоддзі, і ад маёнтка ўсемагутных уладароў амаль нічога не засталася: што згарэла ў агні, што расцягнулі людзі ў бедны пасляваенны час. Маўклівая сведкі мінулага ліхалесця — магутныя дубы, выгоністыя кедры, жжаўцелыя ад старасці лістоўніцы, журботныя бярозы і явары.

У сцяне маладога лесу, які падняўся за апошнія гады, яшчэ выразна прагледзецца алея векавых ліп. Зараслі малінікам падмуркі былых графскіх пабудоў, мохам пакрыўся мураваны вінны склеп, трава шуміць на пляцоўцы для гульні ў

хава! Сюды трэба прыязджаць, тут трэба нізка схіляць галовы. Сёння для кожнага беларуса гэта святое месца, блашаваная зямля, да якой хочацца дакранацца сэрцам, душою, розумам. І, канечне ж, не магнаты Патоцкія таму прычынай. Зусім неспадзявана — і для сябе і для іншых даследчыкаў — настаўнік і краязнавец з Баранавіч А. Шошкі выявіў, што ўрочышча Рэпіхава на Ліпніцы — гэта якраз тое самае Рэпіхава, дзе прайшлі дзіцячыя гады Яна Чачота, аднаго з заснавальнікаў новай беларускай літаратуры і сябра вялікага польскага паэта Адама Міцкевіча.

У графскім маёнтку за Крывошынам, як сведчаць гістарычныя крыніцы, пад канец XVIII стагоддзя бацька Яна займеў пасаду аканома, і тут, у маляўнічых палескіх мясцінах, юны Чачот упершыню пачуў беларускія народныя песні, мясцовыя паданні і легенды. На іх падставе паэт напіша пазней свае знакамітыя баллады «Мышанка», «Калдычэўскі шчупак», «Узногі». Можна, і ён, вунь той таўшчэзны — аднаму не абняць — рэпіхаўскі дуб, бацьку першыя творчыя пакуты

абходна добраўпарадкаваць, амаладзіць, захаваць для нашчадкаў усё, што звязана з першапраходцам беларускай літаратуры, ушанаваць яго памяць мемарыяльнай дошкай.

Голас краязнаўца, як і трэба было чакаць, пачулі і ў Брэсце, і ў Ляхавічах. «Справу» Яна Чачота спачатку разгледзела ўпраўленне культуры аблвыканкома, затым і райвыканком прыняў рашэнне, у якім вызначыў канкрэтныя мерапрыемствы па добраўпарадкаванні парку ў Рэпіхаве. Адзін з важнейшых пунктаў гэтага рашэння — устаноўка тут мемарыяльную дошку да 1 верасня 1983 года. Ну, як было не парадавацца гэтаму!

Сёння ж, калі пасля таго прайшло роўна чатыры гады, згадваецца іншая мудрасць: цацанкі-абяцанкі, а некаму радасць. Не, не выканана тая разумная пастанова. Ужо амаль паўдня хаджу паміж панурых дрэў, а не бачу ніякіх слядоў кіпучай кіраўнічай мудрасці. Па-ранейшаму ў старым парку няма парадку, няма буслоў, няма абцанай мемарыяльнай дошкі. А былі ж названы канкрэтныя выканаўцы — аддзел

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

позна ныла за акном у хаце радыё, падалі пасля спалоханы голас куры ля хлева, як усё роўна іх узагнала памузіліва Малёкула, і ўсё сціхла, як вымерла. Толькі капала ў студню аднекуль зверху вада — ці не з дзіравага ядра на ланцугу — манатонна, раз за разам і не давала звесці вочы. Д'жукі так і не заснуў да самай раніцы — на жываце і на задніх лапах балела скура, востра, як пасыпаная прыскам. Калі ён кратаўся, чуў, што пад ім мокра і ліпка — з жывата, з раны, цякла сукравіца.

Усю ноч ён глядзеў на вуліцу і ўсю ноч думаў: чаму на яго напалі сабакі? Перш яны на яго так не нападлі: баяліся. Гыркалі, рвалі, бывала, у зборшыцы за бакі, гыркаў, рваў і ён таго, хто лез яму на ражон ці пах такой паскуднай гнілой псінай, што лепш бы яму, такому, здыхаць у будцы, а не лезці нюхацца, разявіўшы паскудны рот...

Можна, напалі за тое, што завуў па-воўчы днём на гары пад Стралічавам, навёўшы жуду на сабачыя вушы? Сабакі вышчэ рэдка, можна, толькі чучы смерць, і не любяць гэтага.

Пасля недзе ў яго на пятым сабачым розуме мільганула здагадка, у якую ён і сам не хацеў верыць: напалі за тое, што ён не аблез... Яны аблезлі, а ён не. У яго толькі высыпалася поўсць з маленькай белага ласачкі на носе. Ён не ведаў, што гэта была за бяда, але яна яго мінула, а іх не. А што бяда прыйшла, ён гэта чуў;

не ведаў, не разумеў сваім сабачым розумам, якая яна, гэта бяда, але чуў — хацелася выць. Ляжаў усю ноч галавой да расхрыстаных варот на пустаю вуліцу, а яму хацелася выць — хоць здохні. Ён пробаў выць ноччу, але ад натугі балеў паранены жывот і густа цякла на ганак сукравіца.

Звёў вочы ён пад раніцу, у час, калі ўсё жывое млее і пускае па губах салодкую сліну, і адразу прагнуўся ад грукату. Спаць яму не далі.

Яшчэ не падымаючы галавы з лап, ён добра ўбачыў, як з шашы ад свінакомплексу паўзлі сюды, у вёску, машыны. Нізенькія, зялёныя, крытыя зялёным брызентам, яны лязгалі бліскучымі гусеніцамі, як трактары. Узышло сонца за свінакомплексам і сцявала па бліскучых гусеніцах крывавым золатам. За нізенькімі машынамі ішлі высокія, дзюбатыя, як буслы, за ім парожнія кузаўныя; іх, здавалася, падпіхалі чырвоныя трактары, сунучы па зямлі перад сабой вялізныя металічныя беляы лямашы. Д'жукі ўздрыгнуў, пачуўшы нешта нядабрае. А ўцянаць яму сёння нікуды не хацелася: балеў паранены жывот. З логу з ветрам прынесла гар — зноў падварнула пад грудзі блага, як і кожную раніцу. Але на лог у ніжыперніцу не пабяжыш: там зялёныя машыны...

Пачакаўшы, Д'жукі ўбачыў, што ў вёску яны не ідуць: з'ехаўшы з дарогі, пачалі соўваць у кучы зямлю, і на дарозе і на полі, падымаць яе каўшамі ўгару, насыпаць у кузавы і адвозіць у бок свінакомплексу. Над полем і над дарогай падняўся высокая пыл, заласніўшы рудой пасцілкай сонца. Ад грукату ўздрыгнуў паднізам ганак. Ну і што? Д'жукі такое бачыў і чуў і вясной і ўвосень. І не раз.

Блага прайшла. Захацелася раптам есці. Учора цэлы дзень блажыла, вярнула ахапкам сліна, і ў роце не пабывала нават макавай расінкі. Д'жукі ведаў, дзе яда: учора вечарам, калі людзі ў белых шапачках, выгнаўшы з хлева кароў і свіней, завярнулі іх на выган, дзе цяпер равуць машыны, а

адтуль з усёй вясковай стадаі пагналі ў лес пад свінакомплекс, суседка выпусціла з іхняга хлева на двор курэй і насыпала ім у карыта варанай бульбы. Д'жукі падумаў, што ў вёсцы астатліся цяпер адны куры...

Падняўшыся на лапы — чуць адліпла ад ганка мокрая ад сукравіцы скура на жываце, — Д'жукі асцярожна пацягнуўся, пазяхнуў на ўвесь сабачы рот, не могучы пасля схаваць за зубамі абвіслы язык — патрэскаўся за ноч і з яго пасачылася кроў — сышоў паціху з ганка і пакавыляў да студні — да дзежачкі з вадой, што стаяла пад яблыняй — піць хацелася больш, чымся есці: у роце было суха і гарача.

Вярнуўшыся ад студні, ён не ўтрымаўся, каб не высунуць галаву на вуліцу...

Яму адразу заклала вушы... Ён ляжаў дагэтуль на ганку, за дзвіома сценамі, і яму здавалася, што грукатала толькі на лагу ад шашы...

Свайго канца вёскі ён не пазнаў... Вуліца была заслана пылам. Такія ж самыя дзюбатыя, як буслы, машыны ўзрывалі вуліцу, сіялі з яе пясок і сыпалі ў кузавы. Машыны, поўныя чорнага пяску, цяжка равуць, паўзлі гародамі пад сіні лес да свінакомплексу. І нідзе не было відаць людзей... Толькі з кабінаў высюваліся чалавечыя галовы, бліскаючы замест вачэй шклом. Пад шклом у іх матляліся лажмананыя трубікі, як кішкі...

Д'жукі пасмялеў і высунуўся ўвесь на вуліцу — падцяў толькі пад сябе паміж ног свой доўгі, паранены пасля ўчарашняга хвост. Цяпер ён добра бачыў, што зямлю бралі не толькі на вуліцы; забіралі яе і з гародаў. Сяклі тапарамі яблыні — з іх сыпаўся на чорную ўзрытую зямлю белы цвет, як снег. Ламалі трактарамі платы і частаколы ад вуліцы, грузілі на машыны і звозілі. Раскрывалі стрэхі на хатах, знімалі гонту, салому, бляху. Стрэхі адразу накрывалі нечым белым...

Пахла глінай, торфам, гноем, палым, падсмаленай шэрсцю і ды-

мам... І сярод гэтага грукату і смуроду Д'жукі раптам выразна пачуў пах свайго гаспадара: рэзкі дух свінакомплексу і дзіцячыя сікаў... Д'жукі не мог памыліцца: такі рэзкі дух ён ні з чым бы не зблытаў...

Ён ірвануўся туды, адкуль ішоў дух — удоўж разрытай вуліцы: гародамі ля знесеных платоў. Цягнуць носам пыл, ён прабегае аж да магазіна. Ля магазіна было цішэй. Зямля з вуліцы тут была скапана, зеўрала толькі неглыбокая жоўтая лагчына, і ў яе адзін за адным зялёныя самазвалы ссыпалі шэрыя грудаватыя пясок з дробным каменнем. Палівалі яго вадай і прысцікалі зверху цяжкім катком, як на дарозе пад свінакомплексам — Д'жукі такое ўжо бачыў.

Ён падбег да адной машыны, да другой. Густа запахла гаспадаром... Ён і да трэцяй падбег... Не мог злавіць толькі сваім сабачым розумам — чаму ўсе расступаюцца перад ім і даюць дарогу. Стаяць, апёршыся на рыдлёўкі, пазывалі з твараў беляы павязкі...

Д'жукі хацеў падбегчы і да чацвёртай машыны: яе ён заўважыў толькі цяпер... Яна стаяла воддаль, ля самых дзвярэй магазіна. І тут Д'жукі раптам згубіў пах гаспадара і пацягнуў глыбока носам... Ён не згледзеў здалёку, што было ў кузаве чацвёртай машыны — самазвала, старога, зношанага, пагнутага, заліпанага белага вапнай, але сваім сабачым нухам пачуў учарашні горкі і праціўны пах кіслай псіны — льявінага клубка з логу... Ён тузануўся адразу назад, нібы яго ірванулі за хвост, акруціўся ў адзін міг і ўбачыў, што стаць адзін на чыстай шырокай пясчанай лапіне, а яго акружаюць з усіх бакоў людзі... Яны яго адумывала пускалі ад машыны да машыны, не праганялі — заманьвалі... Іх многа, і стаяць яны шчыльна — адзін ля аднаго. Ён чхаў на іхні зман, не ў такіх пераплетках быў... Хоць і баліць рана на жываце, ён скочыць на таго, нізенькага, што стаць з лапатай у руках і выціраецца ад по-

вязкова! — імя Яна Чачота?

Не дзе-небудзь за светам, а зусім жа побач з Рэпіхавам раскінуліся землі двух даволі зможных саўгасаў «Усход» і «Шлях Ільіча». Яны, ніяк не пабяднеўшы, маглі б скааперавацца і зрабіць дзецям хлеба-робаў выдатны падарунак. Дарэчы, на тэрыторыі гэтых гаспадарак тры сярэднія школы: Крывошынская, Ліпская і Свяціцкая. Ідэю піянерскага лагера, напэўна ж, гораха падтрымалі б настаўнікі, бацькі. І няхай бы летам іх дзеткі адпачывалі ў Рэпіхаве, загаралі, набіраліся сіл і здароўя.

Не такая ўжо і цяжкая гэтая справа — будаўніцтва піянерскага лагера. Было б жаданне, была б толькі ўзаемная згода кіраўніцтва саўгасаў. Між іншым, у тым жа Крывошынскім сельсаветае ёсць у каго павучыцца, пераняць вопыт. На тэрыторыі суседняга калгаса «Новае жыццё» плешчацца невялікае, безназоўнае азерца. І старшыня праўлення В. Ждановіч, чалавек практычны, улюбёны ў людзей, доўга не раздумваў. На бераг азерца прыйшлі будаўнікі: зацюкалі сякеры, зашорхалі пілы. Хутка, як на дражджах, вырас гожа будынак калгаснага піянерскага лагера. Ужо наступным летам ён напоўніцца дзіцячымі галасамі. Сонца, паветра, вада — што больш дзецям трэба!

Бачу чысьці іранічную ўсмешку: ну, чаго-чаго, а вады хапае і тут, у Рэпіхаве. Святая праўда. Літаральна метраў за дзвесце ад урочышча ў пойме ракі Ліпніцы разлілося рукавіннае Нетчынскае возера. Высокія сухія берагі, зялёныя астраўкі, чайкі над сіняй вадою ствараюць незабыўнае відовішча. Таму, не адхіляючыся ад асноўнай тэмы, хацелася б пагаварыць пра беды і праблемы гэтага вадаёма, бо яго лёс не ўскосным, а самым прамым чынам можа паўплываць на будучыню Рэпіхава.

Якія ж такія беды? Створа-

нае колькі гадоў назад для рэгулявання меліярацыйнай сістэмы, Нетчынскае возера адразу «прысвоіў» былы дырэктар саўгаса «Шлях Ільіча» М. Жарскі. На той падставе, што разлілося яно на землі гаспадаркі, ён не залюбіў спартсменаў-рыбаловаў, бясконца накладваў штрафы на адпачываючых. Самаўпраўства дырэктара, вядома, спынілі, але па-ранейшаму вадаём не мае добрага гаспадары.

Тым летам, яшчэ ў чэрвені, на возера прыехала рыбалавецкая брыгада з Белаазёрска. Два дні боўталіся ў вадзе рыбака-прафесіяналаў, а рыбы налавілі з гулькін нос. Ледзь на юшку хапіла. А прычына адна: у возеры, як у лесе, невад не пацягнуў: скрозь глыбокія ямы, карчы. Меліяратары «ўдружилі» так, што вялікі па плошчы і рыбны вадаём практычна не мае промыславага значэння.

Але ж не прападаць Нетчынскаму возеру. Добрыя людзі выйсе бачаць у тым, каб перадаць яго на баланс раённаму таварыству паляўнічых і рыбааловаў. Будзе гаспадар — будзе і парадак. Возера пачне даваць прыбытак, калі лоўля рыбы ў ім стане платнай. Безумоўна, сюды захоць прыехаць рыбалова-аматары і з Баранавіч, і з Ляхавіч, і з іншых гарадоў. Тады непазбежна ўзнікае пытанне аб будаўніцтве на возеры зоны адпачынку для гараджан. Здаецца, такое рашэнне ўжо нават прынята, але на берагах вадаёма пакуль што пуста і гола.

Пакуль жа ў старадаўнім парку поўнае запустэненне. Зарастаюць сцужкі-дарожкі, гібеюць векавыя дрэвы. Панура стаіць асілак дуб, горбяцца бярозы, асыпае на дол ігліца лістоўніца. Да яе даверліва туліцца закарузлая яблыня, уся чырвоная ад пераспелых яблыкаў.

Сарваў адно, пакаштаваў. На здзіўленне, яно было даўкае і кіслае.

Віктар ГАРДЗЕЙ.
Ляхавіцкі раён.

Хікмет Зія — адзін з вядомых дзіцячых пісьменнікаў сённяшняга Азербайджана — даўні друг Беларусі. Неаднаразова ён прыязджаў у нашу рэспубліку. У час апошняга Усесаюзнага тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі, які праходзіў у санавіку гэтага года, наш госць з братняй рэспублікі сустракаўся са сваімі чытачамі ў Мінску.

Сёння штотыднёвік змяшчае новыя гумарыстычныя творы Хікмета Зіі ў перакладзе Юрася Свіркі.

На здымку: Хікмет Зія сярод вучняў 54-й сярэдняй школы г. Мінска ў час святлення тыдня дзіцячай літаратуры.
Фота Ул. КРУКА.

Хікмет Зія

БАЙКІ—МІНІАЦЫОРЫ

ВЕРАБЕЙ-ДРАПЕЖНИК

На Кураня накінуўся владзюга
Верабей:
— Я захачу — і тут жа з'ем
цябе!

І Кураня зацікала:
— Як? Цяпер?
І прашаптала Курыца:
— Яму ты вер.
Дарэмна не шумі, тут не твая
віна:
Жанаты Верабей на дочцы
Каршуня.

МАЛПА І ЗЯМНЫ ШАР

Аднойчы Малпа так «налілася»,
Што ніяк на ногі не ўзнялася.
Пакацілася і ўстала:
— А людзі! ўсё ж разумныя —
не тля,
І я паверыла, што круціцца
зямяля.

ЦІХАЯ АКУЛА

Заўжды была яна
Маўклівай, ціхай.

Каб рыб глытаць,
Навошта ёй шуміха.

АХВЯРА ЗАЙЗДРАСЦІ

Шкло пакрышылася,
Каб выглядаць алмазам.
Змялі яго і — на двор
Са смеццем выкінулі разам.

ВОУЧАЯ ПАДАЗРОНАСЦЬ

Аглядваўся Воўк назад заўжды,
Бо ведаў ён: далей так ад бяды.
Прайшоўшы па гарах, лясных
абшарах,
Накідаваўся ён ззаду на атару.

ПРАС

Пакуль адчуваў рукі трымценне,
Да бляску гладзіў ён адзенне.
Калі ж застаўся Прас
адзін-адным —
Адзенне задымілася пад ім.

ПАЛІТЫКА ЛІСЫ І СЛАНА

Ліса нашэптвала Слану:
— Дужэйшы ты за ўсіх
І знішчыць можаш на зямлі
жывых.
Кінь мяккацеласць,
Рашучым трэба быць.

І ворагаў павінен мець,
З усімі ж не дружыць.
Слон адказаў:
— Згінь. Ты на Лісіц наводзь
трыугоў,
Мне мала тысячы сяброў,
А ворага і аднаго замнога.

БЯЗДАРНЫ СЫН СЛАНА

Бяздарны сын Слана
Хваліўся сваім «продкам».
Узняўшы хобат, важнаю
паходкай
Ішоў,
Курый сігару з муштуком.
— Нашто работа. Бацька ёсць.
Ёсць дом,
Хапае грошай і сяброў,
Ты слаўся, бацька, сто гадоў!
Равеснікі мае
Мне кажуць не смяшком,
Што сын Слана павінен быць
Сланом.
— Няпраўда! — Слон стары
сказаў,
Меў права ён: —
Бяздарны сын Слана —
Шакал ён, а не Слон.

ФАНАБЭРЫСТАЯ КОШКА

Калі назвалі Ваську кошкай,
Пакрыўдзіўся:
— Я тыгр! — пайшоў ён тут
ва ўрожкі, —
Вы тыгра крывдзіце.
Даўно забыты час,
Калі малымі называлі нас!
Мной столькі злоўлена мышэй,
Я — тыгр,
Хіба ім быць не варта?
— Не! — адказ пачуў упарты. —
Хоць сто гадоў лаві мышэй
нястомна,
Ты будзеш, Васька, кошкай усё
роўна.

ПАЗАЛОЧАНАЯ ЛЫЖКА

Пазалочаная Лыжка гаварыла
ганарліва:
— Куды мне чай, я п'яшчотная,
з адлівам.
Блішчу і ззяю я. І месца мне
ў буфэце.
Хіба я лыжка. Я — аздоба.
Я на прыкмеце.

ту. Нагамі ў грудзі — і лаві яго за хвост... Толькі яму раптам зрабілася горка-горка — дзе ж гаспадар?

Скочыць яму не даў стрэл — грымнуў якраз адтуль, куды ён хацеў сігануць — з-за недалугага чалавека з рыдлёўкай. Куля свіснула ля вуха і шлёпнулася пад ім, пад заднімі нагамі, узняўшы пыл. Стрэл быў ядраны, густы — з ружжа. Д'жукі чуў не раз такія стрэлы. Іх лавіла вуха і сёння раніцай. Лавіла і прапускала міма. Стралаюць — хай стралаюць... Д'жукі памыліся... Ён ведаў, як адстрэльваюць сабак. Летася па ім стралілі на шашы. Толькі ён шмыгнуў у бульбеўнік і лёг на зямлю. Пабегла шашой сучка Ванда, акая была з ім. Пачуўся стрэл, і яна, падскочыўшы, лягла і закруцілася на асфальце... Пасля заціхла і яе драцінай пятліэй закінулі ўкрыты металічны фургон...

Д'жукі ўсё адно б скочыў на таго недалугага з рыдлёўкай у руках, але ён раптам згледзеў міліцыянера: той, паявіўшыся ў недалугага з-за плячэй, ішоў проста на яго, наставіўшы ружжо. Д'жукі крутнуўся да машыны, што стаяла на дарозе — і там расставіў ногі міліцыянер з ружжом... Тады Д'жукі тузануўся да магазіна, дзе стаяў самазвал, ад якога несла кіслая псінай... Ля магазіна — вароты... Плот... Д'жукі ведаў тут усе падваротні...

Але і ля старога самазвала стаяў чалавек у клятчатой рубашцы з закасанымі рукавамі, з белай шапачкай на галаве і з ружжом у руках...

Д'жукі загабаў па пясчанай лапіне і закруціў хвостом. Пасля стаў рабіць вялікія кругі, шукаючы падваротні, куды можна было б шмыгнуць. Але падваротня ля магазіна была застаўлена скрынкамі. За старым самазвалам бялела доўгая магазінная сцяна з цэглы. Можна было рвануць толькі на вуліцу, але адтуль загарадзілі дарогу рабочыя і два міліцыянеры з ружжамі — вадзілі за ім доўгімі чорнымі стваламі. Ён не хацеў соваць нос пад ствалы. Не хацеў і бегчы:

помніў, як пабегла летась сучка Ванда...

Ён кружыў, узад-уперад, ціснуўся да людзей. Людзі пры людзях бяжылі страляючы сабак — бяжылі параніць сябе.

Ён кружыў усё хутчэй і хутчэй, аж у вачах пайшлі кругі. Чорныя кругі, як дома дзверы ў будцы, тады кругі з беленькай тасьмы, якія, здавалася, лезуць яму на шыю і цягнуць у ваду на дно. Круг з беленькай тасьмы раптам сашмыкнуўся ў яго з галавы і ён, маленёк яшчэ, толькі ўбачыў свет сваімі падслепаватымі вачыма, выплыў наверх, на ваду. Па вадзе ішлі кругі, і ён ніяк не мог тады вырвацца з іх, каб даплыць да берага ў мячэўнік...

Доўга кружыць ён цяпер не мог: упадзе ад знямогі на пясок і яго пасля стрэлу, узяўшы за ногі, ускінуць, як Ванду, у кузаў, адкуль пахне кіслай псінай...

Ён пачаў рабіць усё меншыя і меншыя кругі па пяску, ціснуўся да машыны пад магазін. Расчыненая кабіна з адвіслымі заліпанымі вапнай дзверцамі пасоўвалася да яго ўсё бліжэй і бліжэй. Чуваць было ўжо, як з яе запахла мазутам і хлебам...

Вось грымне стрэл: міліцыянеры паднеслі да вачэй ружжы...

Д'жукі тады рвануўся ўперад, пакаціўшыся па пяску да самазвала, і... скочыў у кабіну... Пачуў пасля, як за ім грукнулі дзверцы, як стрэл з ружжа. Калі ён агледзеўся, убачыў, што ў кабіне ўжо сядзеў за рулём мужчына ў белай шапачцы і клятчатой рубашцы з закасанымі рукавамі і гаварыў — нешта добрае і лагоднае, як малады гаспадар.

Каб жа Д'жукі мог разумець, што ён гаворыць.

— Жыві, маць тваю так! — вылаяўся мужчына ў клятчатой рубашцы, выпрачваючыся ад поту. — Жыві, дарэгі мой... Калі ты ўжо з такой крутаверці ад міліцыі вырваўся, то жы-ві-і. Тут ужо я сам не дам цябе застрэліць. Гэта ж падумаць... Ён да мяне ў кабіну. Ратавацца. І правільна зрабіў: жысь твая на валаску вісела.

Правільна, брат, зрабіў... Жыві! Глянуў я на цябе, а ты з лапкі на лапку пераступаеш, вочы такія пакарлівыя і такая ў іх туга, нібы гэты ты адзін вінаваты за ўсё тое, што мы натварылі. Нібы ты гэты сам нарабіў... Стаю і рукі мае з ламачынай самі апусціліся. Не магу стрэліць і ўсё... Аж пад грудзі падкаціла. Аж галаву маю павяло... Нагледзеўся я за дзень на вашага брата праз мушку... А ён што, ваш брат, вінаваты? Жыві, маць тваю барабан... Толькі ўбірайся з зоны к чортавай мацеры... Гэта табе я кажу.

Вывезу на шашу пад свінакомплекс і дуй на поўнач, на маю Віцебшчыну... — Д'жукі чуў, што яны едуць па нечым няроўным: гайдала машыну. — Я, брат, з Віцебшчыны. Пасля вайны мяне малага сюды судзьбіна занясла. Ідзі, брат, на поўнач. Дабірайся. Там, гавораць, чыста, няма гэтай заразы. Я разумных цяну. А ты — не дурны-ы... Да мяне ў кабіну... Гэта ж падумаць... Жыві брат, калі ўдалося выкруціцца. Тако-о-е звалілася на нашы галавы... Ніхто і не чакаў. Вецер, брат, падзьмуў на нас з табой з Чарнобыля. Далёка тут да яго. Уздызі на гару за Стралічава... Відаць, як над ім вісць рудая хмара. А ты не дурны-ы... Гэта ж падумаць... У кабіну. Каб расказаць — дык не павераць. І ўмудрыўся — не аблез. Яны ўсе, — кінуў ён галавой на аконца ззаду ў кабіне, — аблезлі, а ты — не. А ты ведаеш, якую дозу яны хапінулі? Не ведаеш. А я ведаю. Павер. Усім ім — капцы б усё роўна... А колькі б яны гэтай заразы яшчэ разняслі б... Ды схавай ты свой дурны язык. Высалапіў аж на падлогу... Трэба было б цябе праверыць. Хаця, калі ты не аблез дагэтуль... Можна, і выжывеш. Я, брат, і сам ратуюся, як і ты. Ёд п'ю, а ўдавак і белую і шэрую. Адным словам не жысь, а каберна... А хто скажа, чым усё кончыцца. Такія дозы... І скаціна і сабакі... зашкальваюць. А ваш брат рухавы, на адным месцы не сядзіць — разнісіць усё гэта. Вось і спусцілі на вас загад. Усіх да аднаго ў зоне... Падчыстую. Але цябе я... Жы-

ві, брат, можа, і выжывеш. Што не сядзіцца? Скрабешся на сядзенне? Залазь. Ды схавай ты свой сабачы язык, апух ён у цябе ці што? Глядзець не магу... Жыві, можа, і выжывеш... Што? Не верыш, што я гавару? Паглядзі ў аконца. Там такія, брат, як ты-ы... Адв'язу ў лес за свінакомплекс і... Як парасят. Пад агонь... Ці, пад бетон. Ім ужо адзін хрэн. Такі, брат, загад...

Матор страляў, як з ружжа. У кабіне пахла гарам, бензінам, бядой і, здавалася, маладым гаспадаром.

Мужчына ў клятчатой рубашцы загаварыў зноў, ласкава, як, бывала, малады гаспадар, прыйшоўшы дамоў пасля работы і адчыняючы шапку, але машыну пачало кідаць з боку на бок па рытвінах, і Д'жукі пачуў, як зноў падступае блага. Яго пачало тузаць, ён стаў на заднія лапы і паскрабаў кіпцюрамі па шкле ў дзверцах, прасячыся на волю. Шкло шчыльна загараджвала свет. Ён тады ўскочыў на сядзенне і высунуў, як толькі мог, галаву ў задняе аконца, дзе было выбіта шкло.

Каб хоць дыхнуць... У кузаве ляжалі львы. Голья, з доўгімі грывамі ля шы. Ён іх добра бачыў.

Зверху былі ўчарашнія — ён пазнаў, — усе, хто качаўся на лагу ў дзікім клубку: Малекула, Палкоўнік, Брынза, два Вімы, Чапа, Руды, Вермут і Вілія... Воддаль іх, ля задняга борта, — Маркіз і Мірон...

Д'жукі тады споўз з сядзення і завыў на ўсю кабіну...

Мужчына ў клятчатой рубашцы змоўк і затармазіў. Пасля перагнуўся і адчыніў ля яго, Д'жукі, дзверцы:

— Убірайся з вачэй к чортавай мацеры... Ідзі! Можна, і выжывеш. Не хачу на цябе глядзець, воўча лыка. Ідзі! І схавай свой дурацкі язык.

Д'жукі скочыў на асфальт. Стары самазвал ірвануў з месца і стаў падмыкаць шашой на гару. У кузаве ляжалі львы.

**СТАРОНКІ
УСПАМІНАЎ**

Гэта было ў 1966 годзе Рэжысёр Віктар Тураў здымаў фільм «Я родам з дзяцінства» па сцэнарыі Геннадзя Шпалкава. На адну з вядучых роляў — франтавіка, які вярнуўся пасля вайны дадому, быў запрошаны Уладзімір Высоцкі. А песні, створаныя і выкананыя Высоцкім, надалі фільму, паводле агульнай думкі, яркую эмацыянальнасць.

Здымалі карціны ў розных гарадах Беларусі — у Гродне, Навагрудку, Бабруйску і

прэм'еры свайго тэатра на Таганцы, пра мастацкае жыццё сталіцы.

Вось прыязджаў ён у чарговы раз — і мяне здзіўлялі «хвалістыя» змены яго па водзін: пасля жывой запяляючай гутаркі з членамі здымачнай групы ён раптам адключыўся ад усяго навакольнага, засяроджана глядзячы ў неба або долу, нешта абдумваў. Адчувалася: ва ўнутраным яго жыцці адбываецца штосьці складанае. У такіх хвіліны мы старалі-

дашчыны стол, які датуль стаяў на сцэне, накрылі яго газетамі. На сталае, дзеля такога выпадку, з'явіліся пара бутэлек віна, гранёныя шклянкі і немудрагелісты харч: хлеб, селядзец, гуркі, нейкія цукеркі.

Былі мы ўпяцх: Высоцкі, Тураў, аператары фільма Аляксандр Княжынскі і Сяргей Пятроўскі, і я. Высоцкі сеў па адзін бок стала, мы ўсе па другі. Валодзя ўзяў гітару і заспяваў. Заспяваў натхнёна, з

увайшло ў кнігу. Мабыць, цяпер у прыхільнікаў Высоцкага запісаў на магнітную стужку многія з тых песень. Але слухачы запісы, наўрад ці хто зведаў пачуццё, якое перажылі мы восенскім вечарам у старым халодным клубе.

Мне давялося працаваць яшчэ на двух фільмах рэжысёра Турава, да якіх Высоцкі пісаў песні. Маю на ўвазе карціны «Вайна пад стрэхамі» і «Сыны ідуць у бой» па сцэнарыях Алеся Адамовіча. Песні з гэтых фільмаў цяпер часта гучаць па радыё. Улетку 1968 года здымаліся ў Навагрудку эпізоды фільма «Сыны ідуць у бой». На гэты раз сюды прыехаў Уладзімір Высоцкі са сваёй жонкай, знакамітай французскай актрысай Марынай Уладзі. Неяк у нядзелю мы выехалі на здымкі да возера Свіцязь. А там сабралася багата народу — прывесці выхадны дзень у запаветным маляўнічым кутку Беларусі. Вядома, сам працаваў кіназдымак заўжды прываблівае шмат цікавых. Ды калі тут яшчэ людзі даведаліся, што прыехалі Высоцкі і Марына Уладзі, натоўп хлынуў на здымачную пляцоўку: усім хацелася пабачыць славу тасцей.

Марына Уладзі была ў простым паркалёвым сарафанчыку, на нагах — доўгія пантоны бясаножкі, валасы сабраны ў звычайны пучок. І народ, які помніў пышнаваласю красую Марыну Уладзі ў нашумелым тады фільме «Вязьмарка», не адраза паверыў, што гэтая сціплая жанчына і ёсць тая самая славу тасцей актрыса. Мясцовыя французкі з пышнымі прычоскамі выглядалі куды больш эфэктна.

Высоцкага ж людзі назвалі адразу. Я тады на свае вочы пераканаўся, наколькі папулярны і любімы Уладзімір Сямёнавіч у народзе. Атака жадаючых пабачыць напых гэтай і пагаварыць з імі была такая вялікая, што давялося хутчэй пасадзіць артыстаў у машыну і адвезці ў вёску кіламетраў за дзесяць ад Свіцязі. Яны пасяліліся там у добра абсталяваным будынку, якая частавала іх беларускімі драўлянымі, паіла малаком. Яны спалі на сенавале, пра што часта ўспамінала Марына Уладзі.

У бабкі яны пражылі дзён дзесяць, потым вярнуліся ў Навагрудку, каб запісаць песні Высоцкага да фільма. Запіс рабіўся ў памяшканні раённага Дома культуры. Немаведама як моладзь Навагрудка дазналася пра гэта, і Дом культуры абкружылі паклоннікі таленту Высоцкага. Іх сабралася так многа і захопленасць іхняя была настолькі бурнай, яны так атакавалі парадны ўваход будынка, што Высоцкага і Марыну Уладзі давялося іха прывесці на вуліцу чорным ходам.

У фільме «Я родам з дзяцінства» ёсць эпізод, калі франтавік, які вяртаецца дамоў (ролю яго сыграў Высоцкі), сустракае на вакзале свайго суседа Жэньку. Здымалі мы гэты эпізод на Гродзенскім вакзале. На адзін з запасных пуццей падалі спецыяльныя чыгуначныя састаў, які аформіў лозунгамі, партрэтамі, зялёнымі галінкамі — гэтаксама, як былі ўпрыгожаны паязды ў вясенне-летнія дні пераможнага сорака пятага года. З вагона такога поезда і павінен быў выходзіць наш герой.

Высоцкі тады папрасіў мяне: пакажыце мне вагон, з якога я буду выходзіць, паглядзім, як ён аформлены. Мы пайшлі паўз пуці. Паўсюль стаялі людзі — масоўка, якая павінна была сустракаць поезд з прыбыўшымі воінамі. Нам насустрач бег асістэнт аператара, з фотаснаражам. Высоцкі прыпыніў яго: «Ну што, шчоўкнеш? Той «нчоўкнеш», а праз колькі дзён падарыў мне фатаграфію. На здымку відзіць, з якой цікавасцю сочыць масоўка за постаццю артыста...»

Юўен ГАНКІН, мастак кіно, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

Душой фільма рабілася песня...

за межамі рэспублікі — у Смаленску, Ядце, Ашхабадзе. Высоцкі прыязджаў на здымкі досыць часта — то ў Мінск, то ў Гродно, Навагрудку, Бабруйск...

Цікаваць да асобы, да творчасці Высоцкага ўзрастае, і мяне часта пытаюць, асабліва маладыя людзі: які ён быў — Уладзімір Высоцкі?

Скажу адразу: я не быў у ліку яго блізкіх сяброў. Але як мастак-пастаноўшчык фільма мне даводзілася сустракацца з ім на здымачнай пляцоўцы, а часам, надаралася, і не ў рабочай абстаноўцы.

Памятаю, як впершыню

ся без пільнай патрэбы яго не турбаваць. Але вольна ён браў гітару і настройваўся на песню і літаральна пераўвасабляўся. Бровы прыўнімаліся, вочы ўспыхвалі, некалькі разоў кратаў гітару далоньмі, лашчыў, як жывую, і, рэзка крануўшы струну, пачынаў спяваць.

Было Уладзіміру Высоцкаму тады 28 гадоў. Досыць малады ўзрост. Ды і ў нас у групе былі ці то ягоныя ровеснікі, ці то крыху больш старэйшыя. Узаемаадносінны паміж імі ўсім былі таварыскія, звыталіся адзін да аднаго па імёнах. І Высоцкага называлі проста Валодзем.

непаўторнай свайго інтанацыяй, з той страстасцю, што была ўласціва толькі яму. Простароўна вачам нас раптам запоўнілася пахам тайгі, вольным ветрам. Залу быццам запалілі жывыя чалавечыя абліччы, мільгацелі салдацкія гімнасцёркі, матроскія бушлаты, рабочая апрапка і чорныя жаночыя сукенкі ля брацкіх магіл... Узніклі мазаічныя абразкі з акрэсленым лёсам жывых і мёртвых.

Акустыка ў пустой зале была асабліва — я параўнаў бы яе з тугою напятай струной. Праз шыбы зазіралі да нас шэрыя восенскія прыцежкі. Твар Валодзі — а

Побач з У. Высоцкім аўтар гэтых нататак Я. Ганкін (злева на здымку).

прышоў Уладзімір Высоцкі ў нашу здымачную групу. У ягоным абліччы я не заўважыў нічога такога, што звычайна звязваюць з «традыцыйным» вобразам артыста. Сярдэчнага росту, сціпла апраўты — святэр і шэранькі піжмачок. Выраз твару даволі суровы, моцны падбародак з падцітымі вусамі, жвавыя дапытлівыя вочы.

Раскрываўся ён спаквалі. Напачатку нешматслоўны, скупа адказваў на пытанні, неўзабаве ўжо выказваў цікавасць да людзей, да праблем, да дэкарацыі, да ўсяго, што звязана было з кіназдымкай. У перапынках паміж здымкамі ахвотна разказваў пра тэатральныя навіны Масквы, пра нядаўня

Мне асабліва запомнілася адна сустрэча з ім у Гродне позняй восенню таго ж 1966 года. Гэта была прапанова, здаецца, рэжысёра Турава: дамовіліся з Валодзем аб сяброўскай сустрэчы, дзе ён спяе для нас свае новыя песні. Высоцкі згадаўся.

Сабраліся мы пасля здымак увечары ў нейкім старым пустым драўляным клубе непадалёк ад чыгуначнага вакзала. На абшараваных вагонках сценах вяселі партрэтаў і плакаты, адпаведна часу. Было даволі халоднавата: старыя закапцелыя грубкі не паліліся. Драўляныя вясковыя лаўкі мы адсунулі да сценак, а пасярод залы паставілі доўгі

ён сядзеў супраць святла — неўпрыкмет рабіўся размытым, і праз песню ўжо ўяўляліся валагодскія краявіды за акном «поезда», зашклёная шыльда на варотах нейкага лагера...

Калі ён скончыў спяваць, было ўжо цёмна, а мы яшчэ нейкі час сядзелі сцішана, баючыся парушыць чароўныя песенны свет Высоцкага. Кінуўшы ўсё на сталае, выйшлі ў ноч. Наперадзе ішлі Высоцкі з Туравым, за імі аператары і я. Гаварыць не хацелася. Так моўчкі і крочылі да гасцініцы.

У 1981 годзе выйшла кніга вершаў Уладзіміра Высоцкага «Нерв». І многае з таго, што ён спяваў нам тады,

3 21 ПА 27 верасня

21 верасня, 19.50

«ЗАЧЫТАЙЦЕ МАЕ ПІСЬМО...»
Агляд пошты за тыдзень.

21 верасня, 20.15

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ
НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ,
ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ
ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА
Выступленне народнага хору «Дуб-
ровачка» Полацкага СРТВ-2.

22 верасня, 18.35

«ТВОРЧЫЕ ПАРТРЭТЫ»
Перадача падрыхтавана да 80-годдзя з дня нараджэння народнага артыста СССР Л. Рахленкі, які аддаў тэатру імя Янкі Купалы больш паловы стагоддзя. Тут ён сыграў 110 ролей, паставіў больш за 30 спектакляў. На тэлебачанні захаваліся ўспаміны самога артыста, фрагменты спектакляў з яго ўдзелам.

22 верасня, 19.50

ФІЛЬМЫ-ПРЫЗЕРЫ
XII УСЕСАЮЗНАГА ФЕСТИВАЛЮ
ТЭЛЕВІЗІЙНЫХ ФІЛЬМАУ
«Тут быў Крылоў». Беларускае тэлебачанне, Рэжысёр — Ю. Хашчаркавіч.

22 верасня, 20.20

СПЯВАЕ НАРОДНЫ АРТЫСТ БССР
Я. ЕУДАКІМАУ
Прагучаць раманы рускіх і замежных кампазітараў, песні савецкіх кампазітараў.

25 верасня, 19.50

«НА ПРЫНЕМАНСКІХ ПРАСТОРАХ».
Літаратурна-мастацкі часопіс.
Вы пазнаёміцеся з выкладчыкам кафедры замежных моў Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта І. Р. Бурляком, які грунтоўна вывучае народныя гаворкі Навагрудскага раёна. Сустрэнецца таксама з самадзейным мастаком Г. Сцяпанавым з Гродна.

26 верасня, 10.30

ФЕСТИВАЛЬ ІНДЫІ У СССР
Канцэрт харэграфічнага ансамбля «Каланшэтра».
У праграме — народныя танцы паўднёвай Індыі.

26 верасня, 12.45

«СЛОВА — ПАЭЗІІ».

Новыя вершы Д. Бічэль-Загнетавай.

26 верасня, 15.00

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»
Будзе расказана пра стотомнае выданне шэдэўраў сусветнай літаратуры на беларускай мове, якое рыхтуецца да выхаду ў свет у наступным годзе.
Сярод удзельнікаў размовы Б. Сачанка, Я. Сямёнон, А. Лойка, А. Сідарэвіч, В. Сёмуха і іншыя.
Затым старонкі часопіса, прысвечаныя 75-годдзю М. Танка, 60-годдзю А. Адамовіча і А. Суляйнава.

26 верасня, 23.15

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦЦАЦІ»
Музычная праграма з удзелам венгерскай рок-групы «Карфаген».

27 верасня, 11.15.

«ТРЫ ДНІ ЖЫЦЦЯ МАСТАКА»
І. Шышкін у Беларусі.
Аўтар К. Зеляной. Рэжысёр — У. Трацякоў. У галоўнай ролі Б. Піскун.

**У «КНІГАРНІ
ПІСЬМЕННІКА»**

БРАТЭРСТВА, 87. Літ. зборнік. — Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 40 к.

ГАРЫ, АГОЊ КАСТРЫЧНІКА. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 50 к.

ДАЛІДОВІЧ Г. Міг маладосці. Аповяданні, аповесці. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 2 р.

ІДЗЕ КАСТРЫЧНІК ПА ЗЯМЛІ. Паэты свету і Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Вершы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 85 к.

ГІ ДЭ МАПАСАН. Навелы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 50 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларусскай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 21562 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніку галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, нарэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыныцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Аляксей ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.